

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

VPLIV RAZVEZE STARŠEV NA OTROKA IN SPREJEMANJE NOVEGA  
PARTNERJA STARŠA

Mentorica: izr. prof. dr. Vesna Leskošek

Simona Muhič

Ljubljana 2014

## **PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI**

Ime in Priimek: Simona Muhič

Naslov naloge: Vpliv razveze staršev na otroka in sprejemanje novega partnerja starša

Kraj: Ljubljana

Leto: 2014

Število strani: 137

Število slik: 0

Število tabel: 1

Število prilog: 3

Mentorica: izr. prof. dr. Vesna Leskošek

Deskriptorji: družina, razveza, otrok v času razveze, vloga socialnega dela v procesu razveze, reorganizirana družina, novi partner starša

Povzetek: Diplomaska naloga prikazuje otrokovo doživljanje razveze, njegove občutke ob tem ter kako je potekal sprejem novega partnerja starša. V teoretičnem delu so osrednje teme družina, vpliv razveze na otroka in doživljanje le-te ter reorganizirana družina in sprejemanje novega partnerja. V empiričnem delu sem s kvalitativno analizo sedmih intervjujev oseb, starih od 21 do 25 let, ki so v mladosti doživeli razvezo staršev, skušala pridobiti čim bolj poglobljene podatke o njihovi izkušnji. Rezultati so pokazali, da ima razveza na otroka predvsem negativen vpliv, ter da večina otrok po razvezi ostane z mamo. Raziskava je tudi pokazala, da imajo otroci pogosto občutek, da so s sprejemom novega partnerja starša, izdali drugega biološkega starša.

Title: The impact of divorce on a child and acceptance of the new partner

Descriptors: family, divorce, child in divorce, role of social work in the procedure of divorce, stepfamily, social parent

Abstract: The diploma work represents child's experience of divorce, their feelings and the process of acceptance of the new partner. Theoretical part is focused on family, the impact of divorce on a child and their experience and on stepfamily and the process of acceptance of the new partner. The empirical part uses the qualitative analysis of seven interviews of people, who are now aged 21 to 25 years and who have experienced divorce in youth. The results

indicated that parents divorce had mostly negative influence on a child and most of them stay with their mother after the separation. The research also showed that children often felt that they betrayed their parent by accepting the other parents new partner

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

VPLIV RAZVEZE STARŠEV NA OTROKA IN SPREJEMANJE NOVEGA  
PARTNERJA STARŠA

Mentorica: izr. prof. dr. Vesna Leskošek

Simona Muhič

Ljubljana 2014

# KAZALO

|                                                                 |           |
|-----------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>1. TEORETIČNI UVOD.....</b>                                  | <b>9</b>  |
| <b>1.1. DRUŽINA.....</b>                                        | <b>9</b>  |
| 1.1.1. DEFINICIJA DRUŽINE .....                                 | 9         |
| 1.1.2. VLOGE IN NALOGE DRUŽINE .....                            | 10        |
| 1.1.3. SPREMEMBE DRUŽIN IN KOMPOZICIJ DRUŽINE .....             | 12        |
| 1.1.4. SPREMEMBE OBLIK IN KOMPOZICIJE DRUŽINE .....             | 13        |
| 1.1.5. SOCIALNO STARŠEVSTVO .....                               | 14        |
| <b>1.2. RAZVEZA.....</b>                                        | <b>15</b> |
| 1.2.1. KAKO POVEDATI OTROKU ZA RAZVEZO.....                     | 17        |
| 1.2.2. OTROKOVO DOŽIVLJANJE IN RAZUMEVANJE RAZVEZE .....        | 18        |
| 1.2.3. OTROKOV ODZIV .....                                      | 19        |
| 1.2.4. ODZIV DRUŽINE IN PRIJATELJEV .....                       | 20        |
| 1.2.5. STRES .....                                              | 22        |
| 1.2.6. POMOČ OTROKU OB RAZVEZI STARŠEV.....                     | 23        |
| 1.2.7. KAM PO POMOČ .....                                       | 24        |
| 1.2.8. PRAVICE OTROK RAZVEZANIH STARŠEV .....                   | 25        |
| 1.2.9. STIKI.....                                               | 26        |
| 1.2.10. ŽALOVANJE.....                                          | 27        |
| <b>1.3. SOCILANO DELO Z DRUŽINO V PROCESU RAZVEZE.....</b>      | <b>28</b> |
| 1.3.1. TRANSFORMACIJA DRUŽINE SKOZI PROCES RAZVEZE .....        | 29        |
| 1.3.2. VLOGA CENTRA ZA SOCIALNO DELO V PRIMERU RAZVEZE.....     | 32        |
| <b>1.4. ŽIVLJENJE PO RAZVEZI .....</b>                          | <b>33</b> |
| 1.4.1. PRENAŠANJE VZORCEV NA LASTNO LJUBEZENSKO ŽIVLJENJE? .... | 34        |
| <b>1.5. REORGANIZIRANA DRUŽINA.....</b>                         | <b>34</b> |
| 1.5.1. ENOSTARŠEVSKÉ DRUŽINE.....                               | 35        |
| 1.5.2. DOPOLNJENA DRUŽINA .....                                 | 36        |
| 1.5.3. DRUŽBENI ODNOS DO REORGANIZIRANE DRUŽINE .....           | 38        |
| 1.5.4. PARTNERSTVA V REORGANIZIRANIH DRUŽINAH .....             | 39        |
| 1.5.5. SOCIALNI STARŠ IN OTROK.....                             | 40        |
| 1.5.6. ODNOS MED SOREJENCI .....                                | 42        |
| 1.5.7. ODNOSI MED BIOLOŠKIMA IN SOCIALNIMA STARŠEMA .....       | 42        |
| <b>2. PROBLEM.....</b>                                          | <b>44</b> |
| 2.1. OPREDELITEV PROBLEMA .....                                 | 44        |
| 2.2. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA.....                                | 45        |
| <b>3. METODOLOGIJA .....</b>                                    | <b>46</b> |
| 3.1. VRSTA RAZISKAVE .....                                      | 46        |
| 3.2. SPREMENLJIVKE IN TEME RAZISKOVANJA.....                    | 46        |
| 3.3. MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV.....                   | 46        |
| 3.4. POPULACIJA IN VZORČENJE .....                              | 46        |
| 3.5. ZBIRANJE PODATKOV .....                                    | 47        |
| 3.6. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV .....                         | 48        |
| <b>4. REZULTATI .....</b>                                       | <b>50</b> |
| 4.1. POSKUSNA TEORIJA.....                                      | 50        |
| <b>5. RAZPRAVA .....</b>                                        | <b>59</b> |
| <b>6. SKLEPI .....</b>                                          | <b>63</b> |
| <b>7. PREDLOGI.....</b>                                         | <b>65</b> |
| <b>8. LITERATURA .....</b>                                      | <b>67</b> |
| <b>9. POVZETEK.....</b>                                         | <b>70</b> |

|                                                                   |           |
|-------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>10. PRILOGE .....</b>                                          | <b>72</b> |
| 10.1. PRILOGA 1: INTERVJUJI .....                                 | 72        |
| 10.2. PRILOGA 2: KODIRANJE IZJAV.....                             | 100       |
| 10.3. PRILOGA 3: ZDRUŽENI POJMI VSEH INTERVJUJEV V KATEGORIJE ... | 129       |

## KAZALO TABEL

|                                        |    |
|----------------------------------------|----|
| Tabela 1: Podatki intervjuvancev ..... | 47 |
|----------------------------------------|----|

## PREDGOVOR

Razveza je v današnjem svetu zelo pogost pojav, saj se z njim sreča skoraj vsaka tretja družina (Ballhausen 1994:102). Nekako se zdi, da je razveza prva rešitev, ko partnerja ne najdeta skupnega jezika. V primerjavi s preteklostjo je bila včasih razveza sramotno in redko dejanje, o katerem se ni govorilo. Danes temu ni več tako, saj je razvezan starš nekaj povsem vsakdanjega.

Tematika na področju razveze se mi je od nekdaj zdela zanimiva. Ker mi je tudi delo z otroki v veselje, sem ti dve področji združila in prišla do naslednje raziskave: Vpliv razveze staršev na otroka. Ker je o tem že zelo veliko zapisanega, sama pa sem hotela še nekaj več, sem raziskala še, kako so otroci sprejeli novega partnerja, partnerico starša. Po dveh letih prakse na osnovni šoli in dveh letih v mladinskem domu Jarše se mi je ta tema še približala, saj sem se vedno znova srečavala z otroki, ki so bili »žrtve« razveze. Predvsem sem želela raziskovati, kako razvezo staršev doživljajo otroci, kakšni so njihovi občutki ter kako je potekalo sprejemanje novega partnerja, partnerice starša.

Sama na srečo te izkušnje nimam, se me je pa zelo dotaknila zgodba otroka družinskih prijateljev, ki je v času razveze doživljal veliko stisko in težave. Z njim sem preživela veliko časa, veliko sva se pogovarjala o njegovih občutkih, težavah, željah ... Fant obiskuje 7. razred osnovne šole in je od enega najbolj pridnih učencev nazadoval v zelo težavnega fanta. Ker so boleči občutki v tem času še preveč prisotni, nisem želela sodelovati s tako mlado populacijo, ampak sem si z namenom izbrala mlade odrasle, ki so že preboleli težke trenutke razveze staršev. S tem sem tudi hotela ugotoviti, kako so takrat doživljali te stvari in kako se jih spominjajo danes.

V teoretičnem delu sem prvo opisala različne definicije družine, vloge in naloge članov v družini, kaj je socialno starševstvo. Sledi poglavje o razvezi, kako in kdaj povedati otrokom, kako jo oni doživljajo ter katere so najbolj učinkovite pomoči otroku ob razvezi staršev. Opisala sem še otrokove pravice, obdobje žalovanja in vlogo socialnega dela z družino. V zadnjem delu sem zapisala kaj je reorganizirana družina, katere vrste le-te poznamo ter opisala odnose v njej.

V empiričnem delu sem opravila sedem poglobljenih intervjujev z osebami, starimi od 21 do 25 let, ki so v mladosti doživeli izkušnjo razveze starša. Osredotočila sem se predvsem na njihovo izkušnjo doživljanja razveze, kakšne občutke so doživljali ob tem. Zanimali so me tudi odnosi v družini pred razvezo in po njej, kako pogosti so bili stiki z odsotnim staršem. V zadnjem delu sem se osredotočila na življenje po razvezi: kako je potekal sprejem socialnega starša ter kakšen odnos so vzpostavili z njim.

Dobljene podatke sem obdelala ročno s kvalitativno analizo ter jih predstavila v poskusni teoriji. V razpravi sem jih povezala s teorijo, zaključila pa s sklepi in predlogi.

Na koncu bi se rada zahvalila vsem, ki so kakorkoli pripomogli pri sodelovanju moje raziskave. Zahvaljujem se vsem intervjuvancem, saj brez njih ne bi bilo te raziskave. Posebna zahvala gre moji mentorici izr. prof. dr. Vesni Leskošek in doc. dr. Ninu Rodetu, za njuno strokovno pomoč in podporo pri pisanju diplomske naloge. Hvala tudi vsem domačim in prijateljem, ki ste me med pisanjem diplomske naloge spodbujali in podpirali.

# **1. TEORETIČNI UVOD**

## **1.1. DRUŽINA**

### **1.1.1. DEFINICIJA DRUŽINE**

V svoji diplomski nalogi sem raziskovala, kako razveza staršev vpliva na otroke ter kasneje otrokovo sprejemanje novega partnerja starša. Ker je vse povezano v zvezi z družino, se mi zdi pravilno, da začnem z opisom in definicijami le-te.

Nobenega dvoma ni, da se v razvitih zahodnih družbah tako družina kot tudi družinsko življenje pomembno in konkretno spreminja. To dejstvo potrujeta tako subjektivna izkustva vsakdanje realnosti kot tudi vse bolj produktivna znanstvena tematizacija spreminjanja družinskega življenja. Švab (2001:1) pravi: »Teorije o družinskem življenju se zelo razlikujejo in pojasnjevanje družinskih fenomenov je vse prej kot enovito in dorečeno. Bolj kot se zdi, da se družinsko življenje intenzivno spreminja in umika od modernega družinskega modela, več je nejasnosti in manj konsenza o tem, kako se spreminja, katere smeri ubira oziroma kako se nam nasploh kaže in kako ga doživljamo.«

Nesoglasja med različnimi definicijami bi lahko pripisali kot posledico vedno bolj intenzivnega pluraliziranja družinskega življenja, ki je zelo raznoliko. Vendar se s tem odgovorom ne moremo vedno zadovoljiti. »Šele nesoglasnost, nedorečenost teorij in neulovljivost fenomena družinskega spreminjanja pravzaprav naredijo predmet proučevanja zanimiv« (op. cit). Zato nas dejstvo, o mnogih definicijah in teorijah družine ne sme presenetiti.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih v 2. členu opredeli družino kot življenjsko skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo (ZZZDR – UPB1, Uradni list RS, št. 69-3093/2004, 24. 6. 2004, Ur. l. SRS, št. 15/1976, Ur. l. SRS, št. 30/1986-ZNP (20/1988 popr.), 1/1989, 14/1989, RS, št. 13/1994-ZN, 82/1994-ZN-B, 29/1995-ZPDF, 26/1999-ZPP, 60/1999 Odl.US: U-I-273/98, 70/2000-ZZNPOB, 64/2001, 110/2002-ZIRD, 42/2003 Odl.US: U-I-312/00-40, 16/2004, 69/2004-UPB1, 101/2007 Odl.US: U-I-328/05-12, 122/2007 Odl.US: U-I-11/07-45).

Pravno gledano, je pojem družine opredeljen kot življenjska skupnost staršev in otrok. Iz tega sledi, da življenjska skupnost brez otrok ni družina, četudi gre za zakonsko zvezo oziroma zunajzakonsko skupnost dveh odraslih oseb. Za pojem družine zadostuje, da otrok živi z enim staršem, ki zanj skrbi in ima po zakonu pravice in obveznosti do otroka (Zaviršek, 2009). Družina je skupnost oseb na različnih stopnjah razvoja skupnosti, ki skrbi za otroke. Člani družine so povezani na različne načine ter so med seboj odvisni. Te povezave in odvisnosti ne izhajajo le iz osnovnih potreb po preživetju, ampak se sprti razvijajo in dopolnjujejo v čustvenem doživljanju, oblikovanju socialne podobe, spoznavnih izkušnjah in osebne rasti vsakega posameznega družinskega člana (Tomori 1994: 18).

Statistična definicija družino opredeli takole: »Družino definiramo kot skupino oseb, ki živi v skupnem gospodinjstvu in jo sestavlja vsaj en otrok in ena odrasla oseba ter je med seboj povezana z zakonsko zvezo ali s kohabitacijo in starševskim razmerjem« (Nowotny, Fux, Pinnelli, 2004: 28).

Socioloških definicij je veliko ter se med seboj razlikujejo. Pri večini je poudarek v tem, da družino opredeljujejo kot vsaj dvo-generacijsko skupnost in družbeno institucijo, ki skrbi za otroka/e (Rener et al. 2006: 16). Vendar poznamo tudi druge definicije družine, kot je naslednja: »Družino definiramo v ožjem smislu kot jedrno družino, to sta dve osebi ali več oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu in so med seboj povezane z zakonsko zvezo, kohabitacijo ali starševskim razmerjem« (Keilman 2003: 11).

### **1.1.2. VLOGE IN NALOGE DRUŽINE**

Že najmanjša sprememba, ki jo doživi družina kot celota, pusti v življenju vsakega člana, ki sestavlja družino, posebno sled. Vsak dogodek ali sprememba, ki se zgodi enemu članu družine, se na tak ali drugačen način zrcali na vseh preostalih (Tomori 1994: 18). V ZZDR (5. člen, 2.) preberemo, da: »Starši delajo v otrokovo korist, če zadovoljujejo njegove materialne, čustvene in psihosocialne potrebe z ravnanjem, ki ga okolje sprejema in odobrava, in ki kaže na njihovo skrb in odgovornost do otroka ob upoštevanju njegove osebnosti in želja«

Družina ima v družbi številne pomembne naloge, kot so skrb za otroke, njihovo vzgojo in učenje. Otroci se rodijo nemočni in so odvisni od starševske nege, skrbi ter podpore še nekaj let po rojstvu. Poleg tega, da družina poskrbi za otrokovo prehrano, obleko, bivališče,

izobrazbo, je zelo pomembna tudi za njegov osebni razvoj. Čas odrasčanja, ki ga otrok preživi v svoji matični družini, ga bistveno oblikujejo in pomembno prispeva k razvoju njegovih temeljnih značilnosti, ki ga spremljajo celo življenje (Štadler et al. 2009: 31). Vsak član družine ima svojo vlogo. Veliko bolj kot njegovo »uradno« mesto v družini (mesto očeta, matere, hčere ali sina) vlogo določajo odnosi, v katerih je z drugimi člani družine. Zaradi tega vsakdo v družini prevzema po več vlog hkrati, ki so si med seboj lahko zelo različne. Primer: srednja hči je mlajša sestra bratu, ki jo obožuje, hkrati pa starejša sestra sestri, ki ji gre »na živce«. Poleg tega družinske vloge okvirno določajo tudi kulturna merila, socialne navade in ekonomska organizacija družine v nekem času. Dajejo jim različne pravice, odgovornosti ter pristojnosti, s tem pa tudi različen pomen. Pri vlogah ni pomembno le to, kako član družine doživlja svojo vlogo. Tu so še pričakovanja, potrebe in predstave drugih, ki so pogosto še odločilnejše (Tomori 1994:19-21).

Družina opravlja pomembne biološke, psihološke in sociološke funkcije (Tekavčič-Grad 1994: 163):

1. Neguje, vzgaja, varuje in oskrbuje svoje člane ter jim daje psihosocialno oporo.
2. Svojim članom omogoča prilagajanje na kulturo in ohranja sociokulturna izročila ter jih prenaša v naslednje rodove.
3. Omogoča razvoj identitete vsakega posameznega člana, ki se opira na občutja pripadnosti družini, vendar je usmerjen k avtonomnosti posameznega člana.

Tomori (1994: 151) opredeli družino, ki izpolnjuje omenjene funkcije kot **funkcionalno družino**, v primeru, ko jih ne izpolnjuje, pa kot **disfunkcionalno družino**. Izraz »funkcionalna« uporabljamo, ko družina na ustrezen in učinkovit način opravlja svoje naloge. Opis le-te je lahko le okvirjen. Zajema vsa glavna področja, ki naj bi jih družina izpolnjevala pri razvoju osebnosti vsakega od svojih članov, pri njegovi socializaciji in pripravljanju za samostojno življenje. Pri tem upošteva vse različnosti in izraze samobitnosti vsake družine in jih ceni kot njeno posebno vrednoto.

Funkcionalna družina izpolnjuje predvsem naslednje naloge (Tomori 1994: 151-153):

- svojim članom daje možnost razvoja zaupanja vase in v druge ljudi;
- pomaga jim zgraditi ustrezeni vrednostni odnos do sebe, drugih in do sveta;
- človek se v družini nauči navezovati pomembne čustvene odnose z drugimi ter razvijati bližino z njimi;

- vloga, ki jo ima vsak posameznik v družini, mu mora dajati dovolj možnosti, da prek izkušenj v njej dopolnjuje svojo stvarno samopodobo;
- uri svoje sposobnosti za sprejemanje odgovornosti, sprejemanje in dajanje opore drugim, za vodenje in podrejanje, za sporočanje o sebi in sprejemanje izrazov drugega človeka;
- v družini se posameznik nauči izražanja sebe in razvija komunikacijske spretnosti;
- posameznik zna prisluhiti svojim čustvom, jih sprejemati in izražati na način, ki je tudi za druge razumljiv in sprejemljiv;
- v družini je otrok deležen prvih opor in pomoči ob premagovanju stisk. Ob tem se nauči, kako v stiskah ravnati, jih reševati in obvladovati;
- družina daje zgled in napotke ter uči potrebnih sposobnosti za premagovanje stresa;
- spodbuja k potrebni prilagodljivosti spremenjenim zunanjim okoliščinam, preizkušnjam in spodbudam;
- uči samostojnega opredeljevanja in odločanja;
- posameznik se v družini uči pripadnosti večji skupnosti.

### **1.1.3. SPREMEMBE DRUŽIN IN KOMPOZICIJ DRUŽINE**

Družinske spremembe delimo v tri skupine (Rener et al. 2006: 34-35):

- spremembe glede na obliko oziroma kompozicijo družine,
- poročne oziroma maritalne spremembe,
- rodnostne spremembe.

V Sloveniji postaja družinsko življenje izredno raznovrstno, govorimo lahko o pluralizaciji družinskega življenja in družinskih oblik. Čeprav je družina še vedno temeljna družbena institucija, se spreminja tako po starostni kot spolni strukturi, spreminjajo se družinske vloge in delitev družinskega življenja (Rener et al. 2006: 34-35).

Spremembe družin po obliki zajemajo pluralizacijo družinskih oblik in zmanjševanje števila družinskih članov. Pluralizacija družinskih oblik zajema več vzporednih pojavov: zmanjšuje se število nuklearnih družin, narašča število reorganiziranih in enostarševskih družin ter narašča število istospolnih družin in enočlanskih gospodinjstev. Kohabitacija v Sloveniji postaja vedno pogostejša, ne le oblika predporočnega partnerskega sobivanja, ampak tudi legitimen način življenja. Odvija se tudi proces zmanjševanja števila družinskih članov kot

posledica zniževanja rodnosti. Prav tako je postala razveza oziroma prekinitev partnerskega razmerja običajen del družinskega poteka (Rener et al. 2006: 35-39).

#### **1.1.4. SPREMEMBE OBLIK IN KOMPOZICIJE DRUŽINE**

V zadnjih desetletjih so se družine močno spremenile. Velika večina otrok je prej odraščala v tradicionalnih družinah z dvema biološkima staršema ali staršema, ki sta otroka oziroma otroke posvojila že v obdobju dojenčka. Dandanes je čedalje več družin posvojitvenih, številne dvostarševske družine so socialne, nastale po razvezi. Narašča tudi število drugih netradicionalnih družin, kot so homoseksualne, enostarševske ali take, ki jih vodijo stari starši. Hkrati se odvija tudi proces zmanjševanja števila družinskih članov, ki je povezan z upadom stopnje rodnosti (Štadler et al. 2009:30).

Alenka Švab razume družinsko pluralizacijo kot procese, kot so pluralizacija družinskih oblik in z njo povezani pluralizacija življenjskih stilov in življenjskih potekov, spreminjanje družinskih vrednot ter intradružinska diferenciacija. Vsi procesi, ki tvorijo celoto družinske pluralizacije, so med sabo tesno povezani ter se prepletajo v soodvisna razmerja. Pomeni soobstoj različnih oblik in načinov družinskega življenja glede na odločitev posameznika (Švab 2001: 80).

Različnim oblikam družine sta ključni dve osnovni značilnosti: intimnosti ter medgeneracijski odnosi. Med vsemi člani posamezne družine je vzpostavljena določena mera intimnosti. Omeniti velja še eno posebnost sodobnega družinskega življenja: ta namreč ne temelji več na hierarhičnih razmerjih med spoloma, ampak na predpostavki enakopravnosti med partnerjema oziroma med člani in članicami družine (Giddens v Švab 2010: 344).

Ena najočitnejših sprememb v starševstvu je sprememba dosedanjega razumevanja starševstva kot zgolj biološke vloge. »Danes starševstva ne razumemo več kot zgolj biološko utemeljeno vlogo. S pluraliziranjem družinskega življenja se starševstvo razširja na različne oblike socialnega starševstva. Socialno starševstvo se pojavlja v različnih družinskih in sorodstvenih kontekstih, najpogosteje je v primeru istospolnih, reorganiziranih, adoptivnih, rejniških družin ipd (op. cit.: 344).« Ideja starševstva se je ločila tudi od ideje skupnega bivališča, starša otroka nista nujno vedno v partnerskem odnosu, da skrbita za otroka.

### 1.1.5. SOCIALNO STARŠEVSTVO

D. Zaviršek (2012: 31) pravi: »Socialno starševstvo je razmerje med odraslim in otrokom, ki temelji na dolgotrajnem, socialnem, ekonomskem in čustvenem odnosu skrbi in navezanosti, znotraj katerega odrasli opravlja starševske funkcije ter ima starševske dolžnosti in pravice«. Gre za obliko sorodstvenega razmerja, ki pa ne temelji na biološki povezanosti, temveč na družbenem odnosu, ki je enkrat legaliziran in drugič ne. Socialno starševstvo je družbeni odnos, socialna kategorija oziroma koncept, ki zaradi družbenih sprememb pridobiva vse večjo znanstveno pozornost. Odnos socialnega starševstva se pojavlja v številnih družinskih oblikah, kot so: posvojiteljske ali adoptivne družine, istospolne družine, družine, ki so za reprodukcijo uporabile nove medicinske tehnologije, združene oziroma reorganizirane družine ... Koncept socialnega starševstva tvori sorodstveni družbeni odnos starš-otrok, ki ni biološki, ampak socialni (Zaviršek 2009:4).

V preteklosti je bilo socialno starševstvo kot zasebni intimni odnos, povezano z ekonomsko in skrbniško odgovornostjo, kot posledica ekonomskih migracij ali smrti bioloških staršev. Danes je le-tega čedalje več, zaradi družbenih sprememb, kot so redkejša poroka in večje število ločitev, istospolni partnerji, večje število združenih družin, večanje števila mednarodnih posvojitvev ter široka uporaba novih reproduktivnih tehnologij (op. cit.: 5). Velikokrat se socialno starševstvo nanaša tudi na druge odrasle, ki dalj časa skrbijo za otroka in ki jih otrok sam dojema kot starše (Zaviršek 2012: 32).

Gre za obliko starševstva, ki nastane na tri načine (op. cit.: 32):

- kot pravno-formalni odnos, ki ga regulira država (poroka, posvojitve),
- kot razmerje do otrok, ki izhaja iz intimnega razmerja med odraslimi in je brez pravno-formalne povezave (starševstvo v mavričnih družinah, zunajzakonska skupnost),
- kot samodefiniranje doživetega odnosa iz perspektive otroka, ki odraslega obravnava kot starša (babice, varuške, služkinje ...)

Pluralistični koncept starševstva in sorodstva izhaja iz ugotovitve, da je biti starš mogoče na različne načine. Otrok ima lahko več naravnih staršev, lahko sta dva genetska starša in poleg njiju tudi pogodbeni (nadomestni) starš. »Koncept socialnega starševstva uvajamo zato, ker v tradicionalnem pojmovanjih pojem »starš« praviloma predpostavlja, da so odrasli in otroci

med seboj biološko povezani ali pa je ta povezava samoumevno formalizirana s poročno zvezo dveh odraslih« (Zaviršek 2012: 32).

Če gledamo zgodovinsko, opazimo, da je socialno starševstvo obstajalo v vseh družbah in ga poznajo vse znane kulture. Vendar pa je bilo zaradi močnega normativnega statusa zakonske zveze in zaradi mistifikacije instinktivne povezave med biološkim staršem in otrokom bodisi nevidno ali manjvredno. Med odraslim in otrokom je biološka ali krvna zveza utemeljila otroka kot najprej kot lastnino odraslega, z vse večjim poudarkom na odnosnih razmerjih v družinah pa se je krvna vez uveljavila kar kot merilo kvalitetnega starševstva (op. cit.: 32).

## **1.2. RAZVEZA**

O razvezi se danes govori veliko več kot včasih, ni več »tabu« tema, prav tako je sam odnos družbe do razveze postal veliko bolj tolerant. Po statističnih podatkih se razveže približno vsaka tretja zakonska zveza, skoraj petdeset odstotkov med njimi je zakonov z otroki (Ballhausen 1994:102). Pri tem pa je treba upoštevati še razveze neporočenih partnerjev.

Razveza je boleče in stresno dogajanje, ob katerem nihče ne ostane neprizadet. Gre za procesno oziroma dalj časa trajajoče dogajanje, ki ima lahko različen vloga. Odrasle osebe si večinoma najdejo uteho, oporo v drugih ljudeh, hobijih, športih, itd. Otroci pa si zelo težko, oziroma niti ne želijo predstavljati zamene za starša, zato ob razvezi doživljajo velike čustvene stiske (Zajc 2010).

»Razveza staršev otroke razvrednoti in poniža na več načinov. Omajan je njihov občutek identitete, hudo pa je prizadeta tudi njihova samozavest (Charlish 1998:152)«. Ponavadi se začne z napetostjo doma in prepri staršev, nadaljuje z ločitvijo, morebitnimi bitkami za skrbništvo, prilagajanjem družine, stiskami ob času obiskov, konflikti z drugimi družinskimi člani, zmenki staršev z novimi partnerji, ponovnimi porokami in novimi družinami. Spor med starši se včasih po razvezi še zaostri in negativno vpliva na otroke. Družine, ki prestopajo razvezo, praviloma občutijo veliko napetost in bolečino (Miller 2000: 60).

Tudi danes še pri mnogih odraslih, predvsem starejših, vlada prikrito mnenje: kljub temu, da je zakon zanič, naj bi starši ostali skupaj vsaj zaradi otrok in se ne ločevali zaradi egoizma. Vsak zakon gre slej kot prej skozi krizo. Vendar raziskave vedno znova dokazujejo, da

napeto, razvrvrano družinsko življenje, kjer je prisotna še kakšna vrsta nasilja, bolj škodi otroku kot spodobna razveza (Ballhausen 1994:102).

Najpogostejši razlogi za razvezo so (Štadler et al. 2009: 40-41):

- Nasilje in odvisnost: težave z odvisnostjo (npr. alkohola) in/ali s pomanjkanjem samoobvladovanja enega ali obeh partnerjev, velikokrat privedejo do težav v družini. Spori lahko privedejo do slabega ravnanja ali celo nasilja.
- Nov partner: ko se eden (ali oba) od partnerjev zaljubita v neko drugo osebo.
- Praznina: partnerja ugotovita, da nimata več skupnih vsebin, tem, ki bi ju povezovale. Skupno življenje postane prazno in dolgočasno.
- Različni osebnostni razvoj: kljub začetni podobnosti med partnerjema se lahko zgodi, da se v nadaljevanju razvijata vsak v svojo smer (imata različne želje, cilje, pričakovanja ...).

Doživljanje resnega zakonskega konflikta je podobno procesu žalovanja in poteka po naslednjih stopnjah:

- Šok: partnerja doživita šok, ko spoznata, da se pri reševanju težav in nesporazumov zapletata v bolečo čustveno igro in se vsi poskusi končajo s prepirom ter medsebojnimi obtožbami.
- Zanikanje: partnerja se začneta zavedati, da njuna odločitev za skupno življenje vodi v nova razočaranja. Razvijeta lahko obrambni mehanizem zanikanja (imel/a sem slab dan, saj ni tako hudo ipd).
- Jeza: pojavi se ob spoznanju, da nikoli ne bo drugače in da je prav partner tisti, ki drugemu zadaja najgloblje rane.
- Žalost in depresija: ob bolečem spoznanju razočaranja se pojavi občutek globoke žalosti, ki mu lahko sledi depresija. Slednja je lahko odsev izgube idealnega partnerja, ki se je (vsaj v doživljanju drugega) spremenil. Pri tem se pogosto pozablja, da je žalovanje naravni proces poslavljanja od starih vzorcev vedenja.
- Pogajanje: kadar partnerja svojega razhajanja ne moreta več preusmeriti in se ponovno približati drug drugemu, lahko zaideta v način medsebojnega odnosa, ki temelji na pogajanju. Pogajanja so v zvezi z otrokom, z materialnimi zadevami, z družinskimi obveznostmi, s prostim časom idr.

- Obup: spoznanje partnerjev, da nista več sposobna in pripravljena drug drugemu dajati in se medsebojno podpirati. Velikokrat se zgodi nasprotno: drug drugemu predstavljata nevarnost, zato se začneta drug drugega bati in izogibati.
- Razveza – dejanska in/ali čustvena: partnerja spoznavata in doživljata, da so njuni konflikti nerazrešljivi, zato vidita zadnji izhod v razvezi. Lahko pa si najdeta vsak zase svoj intimni svet in se s tem čustveno ločita, kljub temu, da še vedno živita v fizični bližini drug drugega. V obeh primerih med njima pride do razveze (op. cit.: 41-43).

Ni nujno, da partnerja doživita vse stopnje po navedenem vrstnem redu. Določene stopnje se lahko ponovijo, nekatere so bolj očitne, druge manj. Kadar imata partnerja otroka, je ta vključen v dogajanje med njima. Na svoji poti razvoja doživlja motnjo, ki nanj vpliva tako ali drugače (op. cit.: 43).

### **1.2.1. KAKO POVEDATI OTROKU ZA RAZVEZO**

Sporočilo, da bo med staršema prišlo do razveze, je za otroka zelo boleče, zato mu ga je treba povedati z veliko mero občutljivosti, saj je to zanj zelo težko obdobje. Šele, ko smo za razvezo trdno odločeni, sporočimo otroku in ne tedaj, ko je to samo ideja. Čeprav ni preprostega načina, strokovnjaki svetujejo, naj bosta prisotna oba starša. V pogovoru naj bosta enotna, opustita naj medsebojne očitke, jezo in obtoževanje. Otrok mora prejeti temeljno sporočilo, da razveza nima nobene zveze z njim ter da zaradi razveze ljubezen staršev ne bo nič manjša do njega. Pojasnimo mu, zakaj eden od staršev odhaja, kje bo živel ter se dogovorimo za redne obiske (Zajc 2010).

Charlish pravi (1998: 37): »Otroci trpijo zato, ker razveza s sabo prinese veliko različnih sprememb, med njimi ponavadi selitev, drugačne življenjske okoliščine in manj denarja.« Zapiše tudi, da je zelo težko ugotoviti, kdaj je treba otrokom povedati, da je razveza neizogibna. Včasih je to dejansko nemogoče. V mnogih primerih eden od partnerjev preprosto odide, ne da bi premislil, kako se bodo na to odzvali otroci. Skrajno neprimerno je otroku povedati za razvezo ko je zdoma (na primer v internatu, na počitnicah), in se temu moramo izogniti (op. cit.: 38-39).

Mnogo težje je otrokom, ki so bili v družini srečni in varni, saj je prišla novica o razvezi kot zelo neprijetno presenečenje. V družinah, kjer so prepiri in napetosti, pogosta odsotnost enega

od staršev ter nemiri v družinskem ozračju pogosti, otroke predhodno »pripravijo« na morebitno razvezo staršev. Otrokom, ki razveze staršev niso pričakovali, se zdi z njihovega vidika vse v najlepšem redu in le-ti ne morejo razumeti, zakaj starši ne morejo ostati skupaj, da ostane vse tako kot je bilo (Robinson 1993: 85-86).

Otroci so v razvezo vedno vpleteni in jih je treba seznaniti s posledicami, ki bodo sledile. Seznaniti otroka z razvezo je zelo težka in zahtevna naloga, še posebej za starša, ki ima tudi sam mešana čustva glede situacije. Presoditi moramo, koliko resnice lahko otrok prenese, in običajno je lahko več, kot starš pričakuje. Poleg tega je tudi reakcija otroka lahko nepredvidljiva in boleča za starša. Otrok se namreč lahko v neznosnem konfliktu lojalnosti, izgubi zaupanja in vseobsegajoči osamljenosti oddalji od obeh staršev, ker je to edini način, ki ga vidi. Seznaniti otroka z razvezo zagotovo ni lahko, je pa zelo pomembno, da se mu pove resnico, saj tako dobi občutek, da je obravnavan kot čutna oseba in enakopraven sogovornik (Wells 1994: 13–18).

### **1.2.2. OTROKOVO DOŽIVLJANJE IN RAZUMEVANJE RAZVEZE**

Štadler et al. (2009: 45) zapišejo: »Ne glede na to, kako nesrečna je bila partnerska zveza, je njen razpad za otroka pretresljiv dogodek. Otrok doživlja ločitev svojih staršev boleče in kot motnjo. Ob njej je čustveno prizadet.« Skoraj vsi otroci so ob razvezi zelo pretreseni. Ob odhodu enega od staršev jih je zelo malo veselih, ne glede na to, kako neprikrito grozen je bil zakon. Tudi otroci preigravajo vso lestvico čustev, ko jim povedo, kaj se bo zgodilo. Vendar v nasprotju z odraslimi nimajo čustvene zrelosti, da bi zmogli obvladovati takšna boleča in moteča čustva. Prav tako ne zmorejo nadzorovati nastalega položaja, saj ne želijo, da se starši ločijo (Charlish 1998:44).

Ob razvezi staršev doživljajo otroci posebej močne negativne občutke in čustva: občutek krivde, žalosti, jeze, sramu, doživljajo občutek negotovosti, apatije, strah, obup, osamljenost ... (Štadler et al. 2009: 50). Otroci se različno odzivajo in prilagajajo na nove okoliščine. Kakšen bo otrokov odziv na samo ločitveno dogajanje ter kako bo to vplivalo na njegov kasnejši razvoj, je poleg teže konfliktnosti v družini in stiske ob razpadu celovitosti družine odvisno tudi od drugih dejavnikov. Ti so otrokova starost, njegov temperament, osebne značilnosti ter sam splet okoliščin, v katerih se ločitveno dogajanje odvija. Njegov

odziv bo drugačen, če bo v njegovi bližini oseba, ki mu daje občutek varnosti (dedek, babica, sestra, vzgojiteljica ...), kot če takšne osebe ne bo (op. cit.: 45).

Svoje občutke in čustva otroci lažje izražajo z vedenjem kot z besedami. So čustveno odmaknjeni, sanjarijo pri belem dnevu, lahko izgubijo motivacijo za stvari, ki so jih prej radi počeli, ali pa se pretirano ukvarjajo z določeno dejavnostjo. Lahko postanejo plahi ali izrazito jezavi; izražati začnejo močnejšo potrebo po bližini odraslih oseb. Zaradi tega potrebujejo dodatno pozornost in zagotovilo, da bo zanje poskrbljeno ne glede na to, kaj se dogaja med staršema (op. cit.: 50).

Ključni vpliv na to, ali bo otrok v življenju (ko mine začetna stiska) lahko živel brez težav ali ne, imata dva zelo pomembna dejavnika (op. cit.: 54):

- zadovoljstvo otroka v novi, reorganizirani družini ter
- učinkovitost odnosa med staršema po razvezi.

Večina otrok se z razvezo staršev sprijazni v dveh do treh letih. Vsi otroci ne občutijo enakih posledic, celo otroci iz iste družine lahko čutijo povsem različne posledice. Eden lahko doživlja hudo stisko, drugemu pa razveza lahko olajša življenje. Končni rezultat ni odvisen samo od tega, kaj je otrok izgubil, temveč tudi od tega, kaj dobi v zameno. Možnosti, da se bo otrok dobro počutil so velike, če po razvezi živi otrok v urejeni družini, brez preprirov, kjer se čuti ljubljenega in varnega (Charlish 1998: 152-153).

### **1.2.3. OTROKOV ODZIV**

Otroci reagirajo zelo različno. Lahko so obupani in jih je strah, da ne bodo imeli več stikov z drugim staršem ali jim odleže, ker ne bodo več poslušali preprirov. Četudi mu starša zagotovita, da je razveza najboljša možna stvar v tem trenutku, je lahko po mnenju otroka najbolj grozna stvar. Otrokov svet se sesuje, zato lahko postanejo nesramni, žaljivi, da pritegnejo pozornost (Ellison 2001:52).

Otrokov odziv na razvezo je odvisen tudi od tega, ali si otrok zaradi družinskih razmer želi, da se starša razvežeta. V teh primerih jo otroci sprejmejo kot pozitivno dejanje, s katerimi se bodo končali družinski prepri in težave, predstavlja jim neko olajšanje. Takšna reakcija je popolnoma razumljiva in otroci se ne smejo počutiti krive, če tako čutijo (Bingham 2006: 27).

Otrokova čustva se velikokrat izražajo z zmedenim življenjskim slogom. Manj pozornosti posvečajo šoli in učenju, zamujajo pouk, pozno hodijo spat, pogoste so razne psihosomatske bolezni, zaradi katerih ostanejo doma. Čeprav so bolezni (glavoboli, bolečine v želodcu, bruhanje) velikokrat odziv na razvezo staršev, jih moramo jemati resno, saj za otroka niso nič manj resnične, čeprav so jih povzročile čustvene okoliščine in ne telesna bolečina (Charlish 1998: 45-46).

Večinoma pa je razveza za otroke ena najgrozljivejših reči, s katerimi se lahko soočijo. Ker si velikokrat zanikajo, da se je to sploh zgodilo, napoči trenutek resnice precej pozneje kot pri njihovih starših. Kljub temu, da otroci do neke mere razumejo oziroma občutijo, da v odnosu med staršema »škriplje«, pa večina ne verjame, da je konec, dokler eden od njiju ne zapusti doma (Ellison 2001: 54).

#### **1.2.4. ODZIV DRUŽINE IN PRIJATELJEV**

Družina in prijatelji se na novico o razvezi odzovejo vsak na svoj način. Najpogostejši odzivi so (op. cit.: 55):

- osuplost, da je par sploh imel težave,
- olajšanje, da je odnosa končno konec,
- zadrega, ker ne vedo, na čigavo stran naj se postavijo

Ob razvezi se otrokom porajajo številna vprašanja, na katere pričakujejo odgovore. Vendar pa številni otroci, ki jih doleti razveza staršev, nočejo zastavljati vprašanj, ker se bojijo, da so oni krivi za nastalo situacijo ali da bodo katerega od staršev s svojimi vprašanji prizadeli. Na svoja postavljena vprašanja otrok na začetku navadno tudi ne dobi ustreznih odgovorov, saj je pri starših še preveč prisotna bolečina, da bi se zmogli o situaciji z njim realno pogovoriti (Štadler et al. 2009:51).

Po razvezi je potreben čas, da se življenje na novo ustali ter se vzpostavijo novi odnosi med partnerjema, ki ne temeljijo več na intimnosti, temveč le na starševski skrbi za skupnega otroka. Ob razvezi otrok navadno ostane z enim od staršev. Ta se sooča s težkimi nalogami: kako preboleti svojo bolečino, ki še vedno odzvanja v njem, kako si na novo oblikovati življenje ter kako najbolje poskrbeti za otroka, ki ravno v tem času najbolj trpi zaradi razveze

staršev. Roditelj, ki se po razvezi fizično umakne iz življenja bivšega partnerja, se prav tako sooča s svojo bolečino ob neuspešnem odnosu, z novo organizacijo življenja in z vprašanjem, kako ostati skrben starš svojemu otroku, ki je ostal v družini, iz katere se je on umaknil (op. cit.: 53).

Pri odhodu enega starša iz družine otroci doživljajo šok. Strah jih je, da jih roditelja ne bosta imela več rada, če se ona dva ne marata. V večini primerov (sploh majhni otroci) ne dojemajo, da je ljubezen do partnerja drugačna kot ljubezen do otrok. Starša dojemata kot osebi, ki sta eno, ne pa kot dve različni osebi, ki imata drugačne želje in potrebe. Želijo si čutiti varnost in zaščito. Strah, da jih bo zapustil tudi drugi starš, je tako močan, da se čutijo prestrašeni in odvisni (Zajc 2010).

Čeprav otroci pogosto mislijo, da so oni odgovorni za propad zakona, jim moramo večkrat zagotoviti, da temu ni tako. Zaradi velikega občutka krivde so pogosto tudi močno čustveno prizadeti. Mislijo, »[...] da so odgovorni za ločitev staršev, in se zbegano sprašujejo, ali bodo sploh kdaj okusili trajno ljubezen.« (Hendrix 1999: 3) Poleg tega za otroke razveza »[...] pomeni začetek dvojnega življenja« (Beck 2006: 169), saj ne živijo več v eni družini z obema staršema, ampak v dveh družinah. V vsaki se morajo prilagoditi, kar lahko predstavlja velik čustveni napor (op. cit.).

Dojenčki in majhni otroci še ne razumejo situacije, ki se dogaja okoli njih, občutijo pa stres, ki ga prinaša razveza. Pomembno je, da starši posebno pozornost namenijo znakom stresa pri otroku, ki jih doživlja ob razvezi (Zajc 2010):

- Kratkotrajne vedenjske razmere: tesnoba, razdraženost, oklepanje staršev, nenavadni strahovi, nočne more, jokavost, močenje postelje ...
- Fizične težave: glavoboli, slabost, bolečine v trebuhu ...
- Lahko se okrepi naravna značajska nagnjenost: agresivni otroci lahko postanejo še bolj agresivni, plahi še bolj plašni, prestrašeni.
- Mlajši otroci so nagnjeni k prevzemanjem novih navad, kot je grizenje nohtov, sesanje prstov, samozadovoljevanje ali vrtanje po nosu.

Večina zgoraj navedenih težav je začasna in ni nujno, da se razvije v trajne. Pomembno je, da starša več časa posvetita otroku in se z njim ukvarjata ter pogovarjata. Dojenčki in malčki

potrebujejo veliko ljubkovanja, nežne pozornosti in fizičnega stika. Pri malo starejših otrocih pa je potreben del tudi pogovor (Zajc 2010).

#### 1.2.5. STRES

Družina se skoraj ves čas srečuje z različnimi stresni in mora se znati spoprijemati z njimi. Tomori (1994:132) pravi: »Stres je nujen sestavni del življenja in nobeni družini ni prihranjen. Spremembe, ki jih prinaša, so pogoj za razvoj posameznih družinskih članov in družine kot sistema. To so zahteve po prilagajanju, na katerih temelji vsaka pot naprej in za katere se je treba prav tako pripraviti, zbrati in razporediti moči za njihovo obvladovanje kot za druge, bolj izjemne in nepričakovane preizkušnje in obremenitve.«

Posledice stresa so lahko kratkotrajne ali dolgotrajne. V primeru, da so otroci izpostavljeni trajnemu stresu ali doživljanju nekaj zaporednih stresov ob ločitvi staršev, so posledice lahko zelo resne. Govorimo o tako imenovanem kumulativnem stresu, ki je posledica pritiska, za katerega je značilno, da je pogost, dolgotrajen ter neprizanesljiv (Robinson 1993: 157-159).

Ob psihološki rani, ki jo povzroči razveza staršev, se lahko otrok pomakne v razvoju kakšen korak nazaj, degradira. Večina otrok nazaduje na tistem področju, kjer so nazadnje napredovali. Če je otrok pred nedavnim začel dobro, tekoče govoriti, bo mogoče začel jecljati. Če je nedolgo nazaj začel ostajati suh ponoči, se lahko zgodi, da ponovno začne močiti posteljo. V vedenju bo videti preveč priden ali pa bo preveč izzivalen. Starši morajo to razumeti ter se o tem pogovoriti z otrokom, tako da bo tudi sam dojel, da je takšno vedenje v njegovih razmerah popolnoma normalno in pričakovano. Vsakršna napaka ali vedenjski odklon nosi v sebi grožnjo, da bo še bolj načela njegovo samopodobo: samega sebe doživlja, kot da je zanič in bi ga lahko pogrešali. Starši morajo otroku sporočiti, da mu ni treba biti najboljši in popoln (Brazelton 1999: 275-276).

Zaradi nepravilnega odziva staršev na sam problem so pogoste posledice šolske in ostale težave, v katere zabrede otrok v času razveze. Starši v takšnih primerih otroka kaznujejo, napadajo in obtožujejo, kar pa privede otroka v še slabši položaj. S povečanim pritiskom na otroka se ponavadi težave le še stopnjujejo ter se stanje še dodatno poslabša. Otroci v večini primerov ni sam kriv za nastalo situacijo, saj ni sposoben normalno funkcionirati zaradi pritiska razveze (Musek 1995: 159).

**Skupno skrbništvo** razvezanih staršev je danes pogost pojav. V takšnih primerih se starši skupno odločajo o pomembnih zadevah, ki so povezane z otrokom kot na primer odločitve za šolanje, obiskovanje verouka ter skrb za otrokovo zdravje. Otroci staršev, ki imajo skupno skrbništvo, preživijo nekaj časa pri materi, nekaj časa pa pri očetu. Če starši želijo, da se bodo otroci čim lažje in brez velikih težav prilagodili na nove razmere, morajo preseči svoje spore in konflikte. Oba se morata potruditi ter se v otrokovi prisotnosti drug do drugega obnašati civilizirano (Miller 1996: 60).

#### **1.2.6. POMOČ OTROKU OB RAZVEZI STARŠEV**

##### **RAVNANJA STARŠEV**

Starša se morata zavedati, da otroku predstavljata steber, na katerem stoji njegov svet in če se stebra zamajeta, se ta svet lahko pošteno razmaje, če ne že poruši. Kako bo obstal otrokov svet po njuni razvezi, je v veliki meri odvisen ravno od ravnanja staršev v odnosu do njega. Razveza naj bo izpeljana z odgovornostjo do vseh vpletenih, zlasti do otrok, ki v tem procesu predstavljajo ranljivejše, šibkejše in tišje udeležence (Štadler et al. 2009: 62). Alenka Štadler (op. cit.: 62) ugotavlja, da sta starša v času po ločitvi okupirana z obremenilnimi posledicami njunega odnosa, vendar ne smeta zanemariti položaja svojega otroka. Z zavestno in pogumno izbiro ravnanj, ki so otroku v pomoč, bosta povečala možnosti, da bodo začetne težave in stiske otroka ob razvezi minile brez dolgotrajnejših negativnih posledic, da se bo njun otrok dobro počutil ter bo živel uspešno, zdravo in zadovoljno življenje.

Štadler in drugi (2009:72) navajajo nekaj ravnanj staršev, ki so otroku v pomoč:

- Otroku omogočimo izražanje čustev.
- Skupaj mu povemo, kaj se dogaja in zakaj.
- Večkrat mu poudarimo, da za razvezo ni kriv on.
- Otroku posvetimo več pozornosti, časa, nežnosti in zaščite kot običajno.
- V življenju otroka in družine poskušamo čim bolj ohraniti rutino in navade.
- Zavedanje, da ima otrok lahko sam pri sebi skriti načrt, kako mamico in očeta zopet spraviti skupaj.
- Starši morajo prvo poskrbeti za svoje lastne potrebe, da lahko potem poskrbijo za otroka.
- Vključevanje starih staršev v življenje otroka.

- Upoštevajmo, da je obdobje razveze zelo težko za otroka, zato lahko reče ali naredi kaj, kar starše prizadene.
- Po potrebi poiščemo pomoč (svetovalna delavka na šoli, centri za socialno delo, svetovalni centri za otroke in mladostnike ...).
- Po razvezi skušamo oblikovati dobro delujočo družino, ki bo vsaj toliko ali še bolj trdna kot prejšnja.
- Otroku omogočimo stike z drugim roditeljem in sorodniki, ki pa naj bodo kakovostni.

Otrokova žalost se lahko kaže v različnih vedenjskih spremembah. Morda se noče pogovarjati z enim ali obema staršema, noče hoditi v šolo, lahko se spremenijo njegove prehranjevalne navade. Vsaka sprememba otrokovega običajnega vedenja je lahko znak, da potrebuje pomoč (Ellison 2001: 139). Lars Kuntzag (1997: 63) svetuje: »Če socialno omrežje, ki ga sestavljajo prijatelji in sorodniki, ne zdrži obremenitev, ki jih doživljajo družine v ločitvi, naj pot vodi v posvetovalnice za otroke, mladostnike in družine.« Vzgojitelji, učitelji in zdravniki lahko pomagajo premagati strah, zaradi katerega mnogi starši ne iščejo strokovne pomoči. Telesno-duševne pritožbe, ki jih otroci zgodaj izražajo, opozarjajo na možnost neugodnega razvoja, kar lahko resno škoduje dobremu počutju otroka. Če pomoč ne pride pravočasno, lahko poškoduje tudi njegovo zdravje. Sebi in otroku moramo priznati, kadar v zvezi z ločitvijo obstajajo problemi. Le tako se bomo podali na pot do posvetovalnice. Po tiho slutimo, da bodo tam postavljali vprašanja, ki bodo zadevala občutljive točke in vzbudili občutke, za katere je bolje, da spijo, ker so zato manj nevarni (op. cit.: 63).

### **1.2.7. KAM PO POMOČ**

Schoberl (2006:93) navaja kar nekaj svetovalnih institucij, kamor se otroci lahko obrnejo po pomoč:

- pri razredniku/razredničarki,
- svetovalni delavki/delavcu na šoli,
- na Centrih za socialno delo,
- na Centru za pomoč mladim,
- Združenje staršev in otrok SEZAM,
- Zveza prijateljev mladine Slovenije,
- MISS – Mladinsko svetovalno središče Slovenije,
- Urad RS za mladino,

- Urad varuha človekovih pravic,
- Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše,
- Zaupni telefon – Društvo za pomoč ljudem v stiski,
- TOM – telefon otrok in mladostnikov v duševni stiski,
- Telefon MLADI MLADIM,
- TIN telefon,
- Krizni center za mlade,
- TULIFON – za otroke in mladostnike.

Otrokom se priporoča tudi branje literature, saj se v njem ob srečanju z literarnimi junaki aktivira proces identifikacije in projekcije. Z identifikacijo lahko otrok preusmeri svoje duševne vsebine na literarne osebe iz zunanjega sveta. S procesom projekcije se lahko oddalji od tistih svojih želja, potreb in občutkov, ki jih okolica ne sprejema ali ne dovoljuje. Otrok se v junaku prepozna in vanj projicira svoje lastne strahove in želje. V njegovi fantaziji se želje uresničijo, strahovi pa se s srečnim razpletom pomirijo. S tem, ko se otrok preseli v pravljичni, literarni svet, dobi priložnost, da lahko podoživlja vse tisto, kar je v realnem svetu zanj preobremenjujoče (Štadler et al. 2009:84). Pomembno je izbrati ustrezno literaturo, ki ustreza stopnji otrokovega razvoja, njegovim čustvenim in socialnim potrebam, ter da pri izbiri upoštevamo podobnost med literarnim junakom in otrokom (op. cit.).

#### **1.2.8. PRAVICE OTROK RAZVEZANIH STARŠEV**

Pravice otrok razvezanih staršev opredeli ZZZDR v 64. členu: »Preden sodišče razveže zakonsko zvezo, mora ugotoviti, ali je s sporazumom zakoncev poskrbljeno za varstvo, vzgojo in preživljanje skupnih otrok ter za stike med otroki in staršema v skladu s koristjo otrok ter pridobiti o tem mnenje centra za socialno delo. Sodišče upošteva tudi otrokovo mnenje, če ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice.«

Posebej je treba paziti na naslednje pravice otrok (Zajc 2010):

- Pravica, da imajo radi oba starša še naprej, brez občutka krivde.
- Pravica, da jim starši zagotavljajo in opozarjajo, da niso oni krivi za razvezo.
- Pravica, da jim zagotavljajo, da so varni ter bodo njihove potrebe zadoščene in poskrbljene.

- Pravica, da imajo stik z odsotnim roditeljem, kot tudi z ostalimi sorodniki (starimi starši, posebnimi družinskimi prijatelji).
- Pravica, da niso kurirji med staršema. Naj ne prenašajo pisnih ali ustnih sporočil, denarja, dokumentov ali prošenj.
- Pravica, da jih ne zaslišujejo, ko se vrnejo od drugega roditelja ter se jih ne prosijo, da poročajo o dogajanju pri njem/njej.
- Pravica, da so še naprej otroci in ne sprejemajo odraslih odločitev, nimajo odraslih dolžnosti in odgovornosti ali celo postanejo »terapevti« svojih staršev.
- Pravica, da jezo in žalost izražajo na njihov lastni način, glede na starost in osebnost (svojih čustev niso dolžni upravičevati).

### **1.2.9. STIKI**

Ni treba posebej poudarjati, kako pomembno je, da ima otrok po ločitvi stike z obema partnerjema. Zakon o otrocih zahteva, da oba starša ohranita odgovornost za otroke tudi po tem, ko družina ne živi več skupaj. Kadar se starši sami ne morejo sporazumeti o otrokovem bivališču, o tem odloča sodišče. Navadno pa se starši sami, oziroma s pomočjo odvetnika ali posredniške službe sporazumejo o otrokovem bivališču (Charlish 1998: 67).

Stiki otrok s starši so zakonsko urejeni v 106. in 106. a členu ZZZDR-ja:

1. Otrok ima pravico do stikov z obema staršema, prav tako imata oba starša pravico do stikov z otrokom. Namen stikov je zagotavljanje otrokove koristi.
2. Starša oziroma osebe, pri katerih živi otrok, morajo opustiti vse, kar otežuje ali onemogoča otrokove stike. Prizadevati si mora za ustrezen odnos otroka do stikov z drugim od staršev, oziroma s staršema. Tisti od staršev, ki opravlja stike, mora opustiti vse, kar otežuje varstvo in vzgojo otroka.
3. Starša se o stikih lahko sama sporazumeta. V tem primeru lahko predlagata, da sodišče izda o tem sklep v nepravdnem postopku. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v otrokovo korist, predlog zavrne.
4. Kadar se tudi ob pomoči centra za socialno delo ne sporazumeta o stikih, o tem odloča sodišče na zahtevo enega ali obeh staršev. Pri odločanju sodišče vodi predvsem korist otroka.

5. Sodišče lahko pravico do stikov odvzame ali omeji samo, če je to potrebno zaradi varovanja otrokove koristi. Stiki niso v otrokovo korist, če zanj pomenijo psihično obremenitev, telesni ali duševni razvoj.
6. v primeru, če starš, pri katerem otrok živi, onemogoča stike med otrokom in drugim staršem, lahko sodišče na zahtevo drugega starša odloči, da se staršu, ki onemogoča stike, odvzame varstvo in vzgojo, ter se otroka zaupa drugemu roditelju, če meni, da bo ta omogočal stike ter če je le tako mogoče varovati otrokovo korist.
7. Preden sodišče odloči, mora pridobiti mnenje centra za socialno delo ter upoštevati otrokovo mnenje, če ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je izbral sam ter če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice.

Tako za otroka kot tudi za odraslega starša je dobro, če poleg rednih obiskov tudi drugače ohranita tesne stike (si telefonirajo, pišejo sporočila). Če so stiki z odsotnim roditeljem neredni, so za otroka navadno mučni in nezadovoljivi. Otroku je v največjo korist, da vzdržujemo zaupne in redne stike, seveda če ne obstajajo resni razlogi, ki takšnim stikom ne govorijo v korist (zloraba, nasilje). Ko gre za posebne priložnosti (kot so otrokov rojstni dan, božič, silvestrovo), se med starši povzroči prava razprava, pri kom ga bo otrok preživel. Pomembno je, da otroke spodbudimo, da sami povedo, s katerim roditeljem želijo praznovati. Vendar pa otroci velikokrat nočejo povedati svojega mnenja, saj se bojijo, da se bodo zamerili enemu ali drugemu roditelju (Charlish 1998: 77).

#### **1.2.10. ŽALOVANJE**

Tako kot starši se morajo tudi otroci prebiti skozi obdobje žalovanja, celjenja ran ter razumevanja, kako razveza vpliva nanje. Pomemben korak v procesu celjenja otrokovih ran je zagotovo druženje z otroki, ki prestajajo enake težave (Ellison 2001: 93). »Družinski prijatelji lahko postanejo otrokom vzorniki in prijatelji« (op. cit.). Včasih odrasla oseba brez očitnega razloga otroka spodbuja ter mu daje oporo, ne da bi se pri tem zavedala, koliko ta pozornost pomeni otroku (op. cit.: 94). Žalovanje je proces, v katerem žalujoči prehaja skozi različne faze. Ne potekajo vedno v enakem zaporedju, kot tudi ni pogoj, da gredo vsi žalujoči čez vse faze. Nekatere lahko trajajo veliko dlje od drugih, nekatere sploh ne nastopijo (Tekavčič-Grad 1994: 137).

Ellison (2001: 146) kot najbolj pogoste faze v procesu žalovanja izpostavi:

- **Zanikanje:** Oseba (otrok in ali partner) ne verjame, da jih bo njihov pomembni drugi res zapustil. Otrok je v stanju čustvenega pretresa. Pogosto se vedejo, kot da se nič ne dogaja, saj se bo drugi starš tako ali tako kmalu vrnil domov.
- **Jeza:** Da bo otrok jezen na starša, ki ga je zapustil, je pričakovano. Počuti se zavrženega, jezen je na dejanje, ki ga je naredil in tudi nanj samega. Jezo lahko razberemo iz njegovega obnašanja ali grdega govorjenja o drugem staršu.
- **Barantanje:** Otrok lahko skuša z barantanjem nazaj pridobiti odsotnega starša, na primer: ne bom več nagajal, ugovarjal, vedno bom naredil vse, kar boš rekel itd. ...
- **Slovo:** Čeprav bo otrok še vedno videl in imel stike s staršem, gre ob njegovem odhodu za slovo. Otrokovo življenje se bo popolnoma spremenilo, gre za slovo od starega načina življenja.
- **Sprijaznjenje:** Čas celi rane in predvsem otrok potrebuje veliko časa, da se sooči in sprijazni z dano situacijo. Starši morajo imeti ob tem veliko razumevanja ter mu zagotoviti, da ga imata kljub vsemu oba rada.

Raziskave, ki so jih opravili v zadnjih dvajsetih letih, potrjujejo, da je razveza za otroka hujša od smrti enega od roditeljev. V primeru smrti enega od staršev mu ni treba poslušati, kako grozen in koliko hudega je naredil pokojnik. Bolj verjetno je, da se pokojnika spominjajo po lepih dogodkih, z naklonjenostjo. Ob razvezi pa utegne biti eden ali drug roditelj zelo jezen na nekdanjega partnerja. Ob smrti otroku ni treba izbirati med očetom ali materjo, kot morajo ponavadi otroci v primeru razveze. Poleg tega je zelo verjetno, da otrok ob razvezi staršev izgubi polovico sorodnikov, medtem, ko so mu v primeru smrti številni sorodniki v oporo in pomoč (Charlish 1998: 54-55).

### 1.3. SOCILANO DELO Z DRUŽINO V PROCESU RAZVEZE

Na centru za socialno delo poteka delo v procesu razveze v obliki svetovanja v svetovalnem razgovoru, ki pa mora temeljiti na sodelovanju, sporazumevanju in dogovoru. Raziskovalni dogovor poteka z vsemi udeleženi v problemu in rešitvi, saj je treba znotraj družine vzpostaviti delovni odnos. Varen prostor za pogovor se soustvarja v izvirnem delovnem projektu pomoči, ki se sooča s spremembami o razvezi.

Delovni odnos in izvirni projekt pomoči sta koncepta, ki ubesedita posebnost socialno delovnih ravnanj v procesu sodelovanja. Koncepta socialnim delavcem omogočata in

zagotavljata strokovno kompetentno delo. Koncepte socialnega dela z družino je mogoče uporabiti v različnih institucijah socialnega dela, kjer strokovno delo razumejo kot soustvarjanje skupaj z uporabniki (Čačinovič Vogrinčič 2006: 11-12).

Že ob prvem pogovoru je potrebno vnesti perspektivo spremembe drugega reda, kot jo za proces tranzicije formulira Margaret Robinson: razmišljanje o dobrih in želenih izidih za otroke in starše. Torej poteka iskanje in ustvarjanje novih rešitev v novih okoliščinah starševstva (op. cit.: 79-81).

Drugi način reševanja problematike razveze v družini pa je postopek v katerem center za socialno delo izda mnenje ter ga pošlje sodišču. Po zakonu je družina z otroki zavezana k temu, da v procesu razveze partnerjev med drugim obišče tudi socialnega delavca na centru za socialno delo (op. cit.).

### **1.3.1. TRANSFORMACIJA DRUŽINE SKOZI PROCES RAZVEZE**

Skozi razvezo zakonske zveze, poteka transformacija posameznika, partnerstva in družine zelo različno, odvisno od tega, kako člani družine ravnaajo drug z drugim in kaj čutijo drug do drugega.

Margaret Robinson (1993: 68,69, 126,127; po Čačinovič Vogrinčič 2008:81) prikazuje koncept možnega dobrega izida kompleksnega procesa transformacije družine in partnerjev po razvezi. Pokaže, kako je mogoče zastaviti dolgoročen življenjski projekt starševstva, ki ostane za vse življenje, ker se otroci ne razvežejo od staršev. Proces transformacije prikaže skozi trinajst faz, kjer ne gre zgolj za pravico do stikov ali za čustvene potrebe staršev in otrok, ampak za aktivno sospreminjanje življenjskih okoliščin, pri tem pa cilj ostane nespremenjen: zagotoviti starševstvo otroku v drugačni, fleksibilni obliki, ki jo je potrebno izdelati na novo skupaj z ljudmi, ki jo hočejo živeti.

Šele ko pridobimo vse udeležence v procesu, je projekt dejansko mogoče vzpostaviti. Glavna naloga socialnega dela je soustvarjanje pogojev za spremembe drugega reda, ki jih potrebuje družina v procesu transformacije v enostarševsko in reorganizirano družino (Čačinovič Vogrinčič 2008: 82).

S pomočjo trinajstih faz, Robinson opredeli naslednja procesa transformacije: 1. čustveni proces tranzicije para in 2. spremembe drugega reda, ki so potrebna za družino, da lahko nadaljuje razvoj (Čačinovič Vogrinčič 2008: 82-84):

*1. Priznanje zloma zakona ali partnerstva*

Čustveni procesi v tranziciji para: sodelovanje pri odločitvi ali znova sprejeti obvezo, da nadaljujeta razmerje.

Spremembe drugega reda: vzajemno sprejemanje lastnega deleža in deleža drugega pri razpadu razmerja.

*2. Odločitev za ločitev ali razvezo*

Čustveni procesi v tranziciji para: spoznanje enega izmed partnerjev ali obeh, da ni mogoče več razrešiti napetosti in težav, do take mere, da bi lahko ostala zakonca.

Spremembe drugega reda: obojestransko sprejetje neuspeha, dogovor, da se zakon konča z razvezo ter upoštevanjem otrokovih potreb.

*3. Priprava in načrtovanje izida*

Čustveni procesi v tranziciji para: prizadevanje, da si partnerja delita odgovornost zdaj in v prihodnosti.

Spremembe drugega reda: sodelovanje in dogovarjanje glede vprašanj, ki vključujejo otroke (vzgoja, varstvo, skrb) ter obravnavanje težav, ki vključujejo razširjeno družino in prijatelje.

*4. Ločitev*

Čustveni procesi v tranziciji para: zmanjševati navezanost na partnerja, krepitev sostarševskih odnosov, žalovanje zaradi izgube, podpirati otrokovo navezanost na drugega starša.

Spremembe drugega reda: rekonstruiranje partnerskega in starševskega odnosa ter objava odločitve o razvezi razširjeni družini in drugim.

*5. Razveza, pravni proces*

Čustveni procesi v tranziciji para: odpovedati se fantazijam o ponovni združitvi družine, razreševanje bolečine, grenkobe, jeze ter drugih občutkov skozi proces žalovanja.

Spremembe drugega reda: preveriti odločitve o razvezi na finančnem, pravnem, psihičnem in sostarševskem področju ter v skupnosti. Ostati povezan z razširjeno družino in drugimi v skupnosti.

#### 6. Družina po razvezi

Čustveni procesi v tranziciji para: zmožnost ohraniti stik z bivšim zakoncem ter naprej razvijati sostarševske odnose. Opogumljanje otrokovih odnosov z drugim staršem in zavedanje, da si lahko bivši zakonec ustvari novo zvezo.

Spremembe drugega reda: oblikovati čim bolj fleksibilne odnose, da ne prihaja do konfliktov. Organiziranje, preoblikovanje in upravljanje ločenih enostarševskih gospodinjstev, ponovno vzpostavljanje socialne mreže ter sprejemljivost za partnerjevo.

#### 7. Novi začetki

Čustveni procesi v tranziciji para: priznavanje fantazij in mitov o »očimih, mačehah ter pastorkih.«

Spremembe drugega reda: priznanje potrebe po sostarševstvu v času, ko je še vedno čustvena razveza. Spoznanje, da je odnos starš-otrok pred odnosom, ki nastane s ponovno poroko.

#### 8. Napori asimilacije

Čustveni procesi v tranziciji para: dati socialnim staršem in bratom / sestram prostor in čas, da razvijejo svoje lastne odnose.

Spremembe drugega reda: priznanje žalosti, ljubosumja in konfliktov lojalnosti zaradi izgube.

#### 9. Ozaveščenost

Čustveni procesi v tranziciji para: ponovna ureditev meja med generacijami in med gospodinjstvi.

Spremembe drugega reda: priznanje biološkemu staršu, da ima ključno vlogo in avtoriteto ter priznanje ponovne poroke in prostora za socialnega starša.

#### 10. Restukturiranje

Čustveni procesi v tranziciji para: mobilizacija in urejanje težav.

Spremembe drugega reda: preoblikovana razširjena družina je odprta za sprejemanje sprememb, da lahko postane funkcionalna.

#### 11. Akcija

Čustveni procesi v tranziciji para: začetek sodelovanja.

Spremembe drugega reda: ustvarjanje novih ritualov, pravil in meja, ki se dosežejo s ponovnimi pogajanji v novi in preoblikovani družinski mreži.

## 12. Integracija

Čustveni procesi v tranziciji para: kontakt in intimnost v dopolnjeni družini.

Spremembe drugega reda: socialni starš doseže vlogo, v kateri ne tekmuje niti ne ogroža vloge biološkega starša ter jo sprejme vsa reorganizirana in razširjena družinska mreža. Vloge vključujejo generacijske meje med socialnimi starši in otroki.

## 13. Odločitev za dvojedno družino

Čustveni procesi v tranziciji para: »zdržati in spustiti.«

Spremembe drugega reda: odpovedati se še zadnjemu upanju, da bo še kadarkoli mogoče živeti kot enojedna družina, sprejeti pretrgano starševstvo in družinsko življenje. Zmožnost pogajanja o družinskih ritualih in spremembah v stikih in skrbi za otroke.

### **1.3.2. VLOGA CENTRA ZA SOCIALNO DELO V PRIMERU RAZVEZE**

Center za socialno delo lahko ljudem v procesu razveze ponudi sledeče storitve:

- **PRVA SOCIALNA POMOČ (PSP)**

Storitev je namenjena uporabnikom, ki pridejo na center za socialno delo običajno prvič in prostovoljno, zaradi določenih stisk, težav ali iskanja informacij o določenih postopkih socialnih storitev. Prva socialna pomoč se lahko opravi tudi po telefonu, kjer uporabniku posredujejo osnovne informacije o postopku razveze zakonske zveze ali jim samo nudijo podporo in pomoč (Čačinovič Vogrinčič 2006:81).

- **UPRAVNI POSTOPEK IN SODELOVANJE V SOCIALNEM DELU**

Namen tega postopka je dogovor o treh bistvenih vprašanjih, ki se dotikajo skupnih otrok. V okviru razgovora se imajo možnost sporazumeti glede preživitve, varstva in vzgoje mladoletnega otroka ter ureditve stikov z otrokom. Socialni delavec si mora v pogovoru prizadevati za ureditev razmerij med starši in otrokom, ki bodo v prvi vrsti v korist otroka.

Na centru za socialno delo nudijo pomoč družini in posamezniku v vseh fazah razveznega postopka pri spremembah v organiziranosti družine ob razvezi, ko partnerja ohranjata le še skupno starševsko vlogo. Kadar je med partnerjema prisotno še veliko bolečine, je naloga socialne delavke, da ju usmeri v svetovanje, da ubesedita in raziščeta zadeve med seboj. Tako lahko v nadaljnjem svetovanju lažje pridejo do skupnih rešitev v zvezi z vprašanji, ki se

dotikajo skupnih otrok. Šele ko razrešijo vprašanja v zvezi z otroki, imajo možnost pogovora s poudarki na reorganizaciji družine (op. cit.: 82).

#### **1.4. ŽIVLJENJE PO RAZVEZI**

Razveza je težavna preizkušnja tako za starše kot za otroke. Obstoječe življenje se namreč sesuje, nove poti, ki bi nudila varen korak, pa še ni. Po razvezi staršev vezi med družinskimi člani ni mogoče kar pretrgati ali izbrisati. Člani ostanejo med sabo še vedno povezani, vendar drugače kot prej. Spremenijo se naloge, vloge, medsebojna pričakovanja in življenjske okoliščine. Za vzpostavitev novega ravnovesja je najpomembnejši čas, sodelovanje ter konstruktivno iskanje rešitev vse udeleženih (Štadler et al. 2009: 81).

Po razvezi se je treba tudi odločiti, kje bodo otroci živeli. Nekateri starši se odločijo, da bodo otroci polovico časa preživeli pri enem in polovico časa pri drugem roditelju. Tak sistem deluje v primeru, ko starša živita dovolj blizu in se otroci lahko selijo od enega k drugemu. V večini primerov otroci preživijo delovni teden z enim od roditeljev, vikende in počitnice pa preživijo pri drugem. Vsaka družina je drugačna in posebna, a najbolj pomembno je, da imata oba starša še naprej pomembno vlogo v otrokovem življenju (Bingham 2006: 34).

Prve dneve po odhodu starša vsa družina občuti zmedo, bolečino in praznino v domu. Otroci se počutijo raztrgane mednju. Po drugi strani pa je odhod vzrok za olajšanje, če so se starši veliko prepirali pred razvezo. Včasih tisti od staršev, ki ostane doma, postane bolj sproščen in umirjen, zato je tudi življenje z njim lažje (op. cit.: 32). Za otroka je pomembno, da se po razvezi ohrani čim bolj vsakdanje življenje, ki se ga doseže z ohranjanjem rutine, od tistih, ki so povezane z obroki, do vedenjskih pravil in discipliniranih metod (Zajc 2006).

Otroci se prve dni po ločitvi lahko počutijo razpete med staršema. Želijo se postaviti na očetovo ali mamino stran, vendar se bojijo, da bo drugi starš jezen zaradi tega ali bi ga celo izgubili. Velikokrat so tudi jezni na enega od staršev ter ga krivijo za razpad družine (Bingham 2006: 33).

#### **1.4.1. PRENAŠANJE VZORCEV NA LASTNO LJUBEZENSKO ŽIVLJENJE?**

Razveza staršev lahko pusti zelo močan pečat na otrocih, saj jim pokaže neuspešen primer partnerstva. Kljub temu se veliko otrok dobro prilagodi zlomu družine ter v odrasli dobi razvijejo trdne, zdrave odnose. »Številni mladi se bojijo, da bi ponovili napake svojih staršev. Dekleta, ki zrastejo v družinah, ki so se oblikovale po ločitvi staršev, se veliko pogosteje poročajo že pred dvajsetim letom starosti. Možnost, da se bo dekle, ki ej bilo vzgojeno v takšni družini, poročilo že v svojih najstniških letih, je 3,6-krat večja kot pri tistih, ki pridejo iz neokrnjenih družin« (Charlish 1998: 157).

Tudi fantje, ki izhajajo iz novonastalih družin, se pogosteje poročajo pred enaindvajsetim letom ter živijo veliko pogosteje v zunajzakonski skupnosti od svojih vrstnikov. Charlish (op. cit.) v študiji, ki so jo opravili med angleškimi študenti, v kateri so raziskovali vpliv ločitve staršev na njihovo ljubezensko življenje, kaže, da so bili otroci ločenih staršev enakomerno porazdeljeni v tri skupine. »Prenašalci modela« so posnemali disfunkcionalno obnašanje, ki so mu bili priča v zakonu staršev, zaradi česar so tudi v lastnih odnosih povzročali konflikte. »Borci« so bili previdni, ko se je šlo za zaupanje drugim ter negotovi v to, kaj naj pričakujejo od partnerja. »Skladneži« so se trudili, da bi se iz izkušnje staršev naučili kaj pozitivnega, zato so imeli veliko bolj uspešne odnose s svojimi partnerji. Med drugim je raziskava tudi pokazala, da na posamezno skupino zelo vpliva tudi vrsta komunikacije, ki so jo imeli s starši po razvezi. »Prenašalci modela« so imeli trden odnos s starši, vendar omejen vpogled v težave, s katerimi so se ti spopadali. »Borci« so odmaknjeno od staršev, potem ko so se le-ti razšli. Postali so negotovi glede tega, kakšno obnašanje naj posnemajo v lastnem ljubezenskem življenju. To je bila posledica malo čustvene podpore ter nasprotujočih si sporočil, ki so jih prejemale od staršev. Tretja skupina, »Skladneži«, so ostali blizu svojim staršem, ki so se tudi v večji meri znova poročili. Ta pozitivni primer je vplival na optimizem otrok glede lastnega ljubezenskega življenja ter jim pomagal, da so se brez težav navezali na partnerja (Zajc 2010).

#### **1.5. REORGANIZIRANA DRUŽINA**

Reorganizirana družina je družina po razvezi. Prejšnji družinski sistem je razpadel, prišlo je tudi do spremenjene organizacije odnosov na starševski ravni. Težave s področja partnerstva se velikokrat prenesejo tudi na področje starševstva (medsebojno obtoževanje: slaba žena – slaba mati, slab mož – slab oče). Partnerja, ki imata skupnega otroka, ob razvezi ne moreta

kar prekiniti medsebojnih odnosov. Kot starša se morata opredeliti do številnih vprašanj, ki zadeva njuno nadaljnje življenje v odnosu do otroka. Gre za odločanja, ki zadeva oba partnerja in jima lahko povzroči še dodatne konflikte (Štadler et al. 2009: 73).

Nova družina ali novo partnerstvo se na začetku želi malo odmakniti od preteklosti, kar povzroča nemir, saj so otroci iz prejšnjega razmerja navajeni, da svojim staršem pomenijo največ na svetu (Kirk 1999: 100). Zaradi takšnih odnosov lahko otrok doživlja razvezo staršev tudi kot svojo ločitev od enega od roditeljev. Kvalitetna razveza bi bila torej takrat, ko bi kljub razvezi otrok imel še naprej oba starša. Starša to lahko dosežeta, če sta dovolj zrela, da razlikujeta svoj odnos od odnosa do otrok. Najpomembnejše je, da v procesu razveze zakonske zveze ne zlorabljata otroka za izsiljevanje ali ga obremenjujeta z vlogo zaupnega prijatelja ali posrednika. Razveza ni nujno škodljiva za otroka, negativno vpliva samo slaba razveza (Brajša 1986: 146). Namreč: »Če otrok opazuje prepire med staršema, njuno hladnost, nestrpnost in sovraštvo, nima priložnosti, da bi spoznal, da je odnos med spoloma nekaj lepega, prijetnega, nekaj, kar človeka zadovoljuje in osrečuje. Slab zakon in slaba razveza delata otroka nezaupljivega do skupnosti ženske in moškega. Otrok dobiva vtis, da njeno bistvo ni sodelovanje, temveč vojna, da je ne izpolnjuje ljubezen, temveč sovraštvo« (Košiček 1993: 135). To lahko vpliva na otrokov razvoj neugodno, saj so ugotovili, da otroci na podlagi istovetenja s starši pogosto sprejemajo tudi vedenje do nasprotnega spola. (op. cit.)

Otrok po razvezi živi v drugačni družini:

- Enostarševska družina: otrok živi z enim od staršev. Takšna oblika je lahko samo prehodnega značaja (dokler si starš ne najde novega partnerja), lahko pa je trajna.
- Dopolnjena družina: otrok živi skupaj z enim staršem in njegovim novim partnerjem.
- Skupno skrbništvo: otrok nekaj časa živi pri enem, drugič pri drugem staršu. Ob tem nedvomno potrebuje starša, ki se znata dogovarjati in sporazumno reševati težave in vprašanja v njegovem življenju (Štadler et al. 2009:73).

### **1.5.1. ENOSTARŠEVSKÉ DRUŽINE**

Gre za vse pogostejše zastopan tip med družinskimi oblikami in načini življenja. V Sloveniji število enostarševskih družin opazno narašča. V preteklosti so bile enostarševske družine bolj izjema kot pravilo, pogosto jih je spremljala družbena stigmatizacija. Danes so legitimen, družbeno sprejet tip družinskega življenja. Vendar lahko rečemo, da sta družbeno

stigmatizacijo sedaj zamenjali večja socialna ranljivost in nevarnost socialne izključenosti zaradi izpostavljenosti revščini. Razlogi za večanje deleža enostarševskih družin so različni: od večje enakopravnosti med spoloma in percepcije glede spolnih vlog v družbi, vstop žensk na trg delovne sile ter posledično zmanjšana ekonomska in socialna odvisnost od moških (Rener et al. 2006: 68).

Ko otrok nadaljuje življenje z enim staršem, lahko pride do sprememb na več ravneh vsakdanjega življenja. Spremeni se finančno stanje družine, pogosto se poveča obremenjenost starša, s katerim otrok živi. Na začetku, dokler družina še ne vzpostavi novega ravnovesja, se lahko to odraža kot manj organizirano življenje. Velikokrat se starši v tem času manj ukvarjajo z otrokom ter posledično lahko zanj slabše skrbijo (Štadler et al. 2009:77).

Ballhausen (1994: 105) pravi, da imajo otroci samohranilcev veliko prednost, saj veliko prej sprejmejo odgovornost in samoumevno opravijo svoj delež vsakdanjih opravil in dolžnosti. Primer: otroke moramo velikokrat podkupiti s kakšno sladkarijo ali drobižem, da odnesejo smeti. Medtem, ko se otroci samohranilcev prej domislijo, da morajo to opraviti oni sami. Takšna soodgovornost naredi otroke samostojnejše in samozavestnejše ter tako prispevajo svoj delež k družinskemu življenju. Enoroditeljska družina velikokrat predstavlja vmesno fazo družine po razvezi. Najpogosteje traja dve leti ali več, nato se starš ponovno odloči za partnerstvo ter se oblikuje dopolnjena družina (op. cit.: 77).

### **1.5.2. DOPOLNJENA DRUŽINA**

Štadler et al. (2009:78) pravi: »Dopolnjena družina je življenjska skupnost enega roditelja in njegovih otrok z novim partnerjem.« V novi družini se oblikujejo nove navade in rituali, treba je vzpostaviti nov družinski sistem, v katerem vsak član najde svoje mesto. Tako se začne razvijati občutek skupnosti in tovarštva. Pri tem moramo upoštevati pomembne značilnosti dopolnjene družine:

- Za večino dopolnjenih družin velja, da so praktično vsi člani pred kratkim doživeli izgubo.
- V dopoljnjeni družini eden izmed staršev živi izven družine.
- Član dopolnjene družine je že zgradil svojo mrežo odnosov, značilen način skupnega življenja.
- Otroci v dopolnjenih družinah so hkrati člani več družinskih skupnosti. Pripadajo novi dopoljnjeni družini, hkrati pa tudi biološkemu roditelju, ki ne živi z njim.

- Vlogo enega odrasla v dopolnjeni družini, ki ni roditelj otroka in nima starševskih pravic, je potrebno definirati (op. cit.: 78-79).

Poznamo več tipov dopolnjenih družin (op. cit.: 79-80):

- Družina z materinim partnerjem: To je družina matere in otrok, ki jo je dopolnil materin partner. V večini razvezni postopkov, se otroci dodelijo materam. Oče v takšni družini ne more več svoje biološke vloge opravljati neodvisno od nove družinske stvarnosti otroka. Definirati mora svojo vlogo do obstoječega podsistema. Socialni starši se ponavadi srečujejo z manj negativnimi reakcijami kot socialne mame, ker običajno preživijo manj časa z otroki kot one.
- Družina z očetovo partnerko: Gre za družino očeta in otrok, ki jo dopolni očetova partnerka. Ključna vloga je očetova, saj je izredno pomembno, da zna v in izven skupnosti z vsakim vzpostaviti poseben odnos. Socialna mati ne more preprosto zavzeti prostora biološke matere, njeno vlogo je treba na novo definirati.
- Sestavljena dopolnjena družina: Gre za novo skupnost dveh nepopolnih družin (mati z otroki in oče z otroki) v eno družino. Oba partnerja imata vlogo biološkega roditelja, hkrati pa se morata vzajemno naučiti vlog biti socialni starš. Oba imata enake startne pozicije: sta strokovnjaka (biološka starša svojih otrok) in začetnika (socialna starša partnerjevemu otroku). Tak tip dopolnjene družine zahteva mnogo spretnosti v medsebojnih odnosih, saj je treba povezati v novo celoto dva doslej samostojno delujoča sistema.
- Dopolnjena družina s skupnim otrokom ali otroki: S skupnim otrokom se ustvari nov, poseben podsistem biološke družine znotraj dopolnjene, ki lahko deluje kot vir konfliktov ali pa kot vez.

Čačinovič Vogrinčič (1995: 124) v svojem delu zapiše: »Dopolnjena družina potrebuje strategije, da bi reorganizirala življenje na zanjo sprejemljiv način. Kot vsaka mora tudi ta družina razviti strategije za preživetje – naučiti se mora reševati nove naloge, drugačne konflikte, nove odnose z okoljem. Bistvo uspešnih strategij je investicija v razvidnost posebnosti, drugačnosti in skupno delo na reorganizaciji družine.«

Najpogostejši vzrok spreminjanja družinske oblike v preteklosti je bil smrt enega od partnerjev. Vdove in vdovci so se najpogosteje ponovno poročali zaradi težkih eksistencialnih pogojev v enostarševskih družinah. Oblikovali so reorganizirane družinske skupnosti, ki so (sodeč po podatkih iz ustnih in pisnih virov) imele negativno konotacijo in naj bi bile le kot funkcija zagotavljanja eksistencialnih pogojev kot pa življenjske skupnosti prijetnega bivanja. Danes reorganizirane družine nastajajo v največji meri zaradi liberalizacije in pluralizacije življenjskih stilov (Pesjak, Reorganizirana družina in spremembe v delovanju družinske skupnosti v sodobnem svetu: 10).

### **1.5.3. DRUŽBENI ODNOS DO REORGANIZIRANE DRUŽINE**

Čeprav se sodobni razlogi razlikujejo od preteklih za nastanek reorganizirane družine, pa še vedno obstaja nek negativen predznak. Družbena obravnava reorganiziranih družin se najpogosteje usmerjajo na vsakdanje težave oziroma izpostavljanje (domnevno) negativnih vidikov. Še vedno se zelo poudarja ideja nuklearne družine in biološkega starševstva, kar je posledično pogost vzrok za stereotipno družbeno obravnavanje reorganiziranih družin in socialnega starševstva. Prav zaradi diskriminacije reorganiziranih družin kot drugačnih zaradi socialne dimenzije starševstva, je dinamika vsakdanjega življenja reorganiziranih družin drugačna od dinamike vsakdanjega življenja v nuklearnih družinah (op. cit.).

Pesjak (op. cit.: 11) zapiše, da je »dinamika vsakdanjega družinskega življenja specifična zaradi dimenzije socialnega starševstva.« Ganong (v op. cit.) pa še poudari, da »proces razvijanja odnosov in oblikovanje reorganizirane družine poteka hkrati, zato je odnosna dinamika med socialnimi, biološkimi starši in otroki še bolj zapletena. Odnose je treba ohranjati ter jih v okviru vsakdanjega življenja situacijsko prilagajati.«

V novo družino vsak član prinaša upanje na boljše čase, da bodo sedaj srečni. Pozablja pa se, da vsak prinese tudi občutek grenkobe, izgube in neuspeha. Kljub zaupanju staršev, da je njihova ljubezen dovolj močna, da premaga vse težave, je realnost velikokrat popolnoma drugačna. Ob izgubi prejšnje družine otroka preveva žalost, jeza zaradi nemoči karkoli spremeniti, občutki krivde ter se sprašuje, kako bi lahko preprečil razpad družine, oziroma kdo je glavni krivec za to. Najbolj očitna oseba je novi, socialni starš (Smith 1995: 117). Roditelj, ki ima novega partnerja ter se ponovno poroči, včasih od otroka pričakuje, da pozabi na »starega« starša (ki je zapustil družino) in postane del nove družine. Od otroka lahko tudi

pričakujejo, da pozabi na svojo drugo polovico in vsa doživetja, ki jih je doživel v prejšnji družini, češ, da je polovica otroka preveč grozna, da bi se o njej pogovarjali. Ali otrok vidi odtujenega starša ali ne, le-ta ostane v njem. (op. cit.).

Oblikovanje odnosov z novim partnerjem/družino enega od staršev je za otroka popolnoma drugačen od vzpostavljanja kakršnegakoli drugega odnosa. Novi partner je za otroka tujec, ki se je nenadoma vključil v njegovo najbolj osebno življenje in je pod pritiskom, da ga brez vprašanj sprejme. Zadržanost in bojazen, da bo »nova« oseba nadomestila starega partnerja, sta popolnoma normalna občutka pri otroku. Predvsem na začetku bo otrok zmeden in v konfliktu glede lojalnosti do drugega starša, jeznega in nemara tudi žalostnega. Tudi če nima negativnih občutkov do novega starša, ima lahko zelo močna čustva glede sprememb, ki jih ta oseba povzroča. Zato je zelo pomembno, da se z otrokom pogovorimo o njegovih strahovih, čustvih in pričakovanjih glede sprememb v življenju. Otroku moramo dati dovolj časa, da sprejme vse spremembe v življenju (Zajc 2010).

Nadomestne družine so večje in lahko prinašajo več težav in stresa. Če je otrok zvest odsotnemu staršu, to lahko onemogoči sprejemanje in navezovanje stikov z novim, socialnim staršem. Ko se združita dve družini, vsaka s svojimi navadami in običaji, je potrebno veliko prilagajanja v vsakdanjem življenju (Papalia, Olds, Feldman 2003:338). Ponovna poroka staršev različno vpliva na otroke. Pri prilagajanju na življenje v enostarševski družini imajo ponavadi več težav fantje kot dekleta. (op. cit.).

#### **1.5.4. PARTNERSTVA V REORGANIZIRANIH DRUŽINAH**

Raziskave so pokazale, da je obdobje med razvezo in vzpostavitvijo novega partnerstva precej kratko. Posamezniki z novim partnerjem zaživijo povprečno po štirih letih po prekinutvi prejšnjega razmerja (Ganong v Pesjak, Reorganizirana družina in spremembe v delovanju družinske skupnosti v sodobnem svetu: 23) V reorganiziranih družinah imajo partnerstva specifične predispozicije, saj istočasno poteka (pre) oblikovanje medosebnih odnosov na različnih relacijah. Novi partner vstopa v odnos z otrokom in z novimi družinskimi sorodniki ter hkrati ohranja odnos z biološkim otrokom in nekdanjim partnerjem. Položaj novega partnerja v družini je odvisen od njegovih preteklih pričakovanj, izkušenj, pričakovanj rezidenčnega biološkega starša in otroka, pričakovanj nerezidenčnega biološkega starša idr.

(Pesjak, Reorganizirana družina in spremembe v delovanju družinske skupnosti v sodobnem svetu: 24)

#### **1.5.5. SOCIALNI STARŠ IN OTROK**

Socialni starši sebe ne morejo enačiti z biološkimi starši otroka, saj ne poznajo njihovega načina vzgoje in navad, niti nimajo skupne zgodovine. Zato lahko traja kar nekaj let, da se med socialnimi starši in otroki vzpostavi dober odnos. Socialni starš je lahko za otroka pomembni drug, ki mu nudi toplino, prijaznost in skrb (Smith 1995: 118).

Biti socialni starš ni lahka naloga. Usklajevati mora tri pomembne naloge: skrbeti za otroke, dober partnerski odnos ter znati poskrbeti zase in svoje interese. Včasih se socialni starši tako zelo trudijo in posvečajo otroku partnerja, da pri tem zanemarjajo lastnega otroka. Če je le eden od otrok privilegiran, drugi to občutijo kot krivico in praznino, kar lahko vodi k neprimernemu obnašanju ali celo v depresijo. Pomembno je, da izberejo neko ravnovesje, seveda novi otrok potrebuje včasih več pozornosti in skrbi, a kljub temu ne smemo pozabiti svojega biološkega otroka (op. cit.).

Najpogosteje obravnavan odnos v raziskovanju reorganiziranih družin je ravno odnos med socialnim staršem in otrokom. Njun odnos ima po mnenju mnogih avtorjev ključen vpliv na razvoj in delovanje reorganiziranih družin, zaradi odsotnosti bioloških vezi pa je dinamika med omenjenima vlogama intenzivna ter neodločna. Socialni starši so pod vplivom družinskih in družbenih zahtev in pričakovanj, smernic, kako ravnati in delovati pa je malo (Pesjak 2011: 71).

Mnogi otroci postanejo na socialnega starša zelo navezani in čustva so lahko obojestranska. Za njun uspešen odnos je tudi zelo pomembno, da se nihče ne pretvarja za nekaj, kar ni. Socialna mati ne more biti prava mati, prav tako ne more socialni oče nikoli zamenjati pravega očeta. Odnosi med socialnimi starši in otroki so povsem drugačni; vse lahko obogatijo, prinesejo nove izkušnje, vendar nihče ne more nadomestiti pravih staršev. Disciplino in avtoriteto je najbolje, da socialni starši prepustijo pravih staršem. Veliko otrok tudi zavrača avtoriteto novega starša. Sprijaznijo se, da obstaja, vendar pa ne bi imeli nič proti, če je ne bi bilo v njihovem življenju (Charlish 1998: 137).

Ganong (v Pesjak, Reorganizirana družina in spremembe v delovanju družinske skupnosti v sodobnem svetu: 12). opredeli naslednje dejavnike, ki še dodatno vplivajo na oblikovanja odnosa med socialnim staršem in otrokom:

- preteklost, ki jo si otrok deli le z biološkim staršem,
- izkušnje in stiki z nerezidenčnim staršem,
- obdobje življenja v enostarševski družini,
- časovni razpon do ponovnega partnerstva.

Socialni starši vstopajo v že obstoječe odnose, kjer dominirata biološki starš in otrok, ki imata skupno zgodovino in družinske izkušnje. Odnos med socialnimi starši in otrokom naj bi bil najbolj težaven v prvih dveh letih obstoja reorganizirane družine. Proces oblikovanja odnosa med socialnim staršem in otrokom je vedno kontekstualno pogojen, saj se odnosi oblikujejo v okviru kulturno-druženih norm in smernic, odnosa do bioloških staršev in sorodnikov ter v okviru preteklih izkušenj in pričakovanj. Pri oblikovanju prijateljskega odnosa med njima je poleg kontekstualnega vplivanja pomemben tudi obseg skupnih interesov ter njune osebne lastnosti. Proces izgradnje odnosa je dvosmeren in otrokov odziv je enako pomemben kot namen socialnega starša, da se oblikuje kakovosten prijateljski odnos (op. cit.)

Kakšen odnos se bo razvil med otrokom in socialnim staršem, je pogojen tudi z otrokovo starostjo, s statusom rezidenčnosti ter trajanjem življenja v reorganizirani družini. Starejši je otrok, večja je možnost, da pristane na oblikovanje in ohranjanje prijateljskega odnosa, ki nima vzgojnega elementa, kot pa na oblikovanje starševskega odnosa. Pri mlajših otrocih pa se s trajanjem skupnega bivanja v družini prijateljski odnos pogosto preoblikuje v starševski odnos (Pesjak 2011: 78).

»Exeterska raziskava družinska življenja je pokazala, da ponovna poroka za otroke ni vedno koristna. V nasprotju s splošno razširjenim prepričanjem za otroke ni vedno blagodejno, da imajo dva roditelja v hiši« (Charlish 1998: 143). Kljub temu, da so finančno v boljšem položaju, pa na nekaterih področjih doživljajo podobne težave, kot jih imajo otroci z enim samim staršem. Takšno področje je na primer lahko zdravstvo, kar je verjetno posledica prilagajanja na novega roditelja. V primerjavi z nuklearnimi družinami je verjetnost, da bodo otroci z enim samim roditeljem imeli psihosomatske zdravstvene težave dvakrat večja, za otroke družin, ki imajo socialnega starša pa kar šestkrat večja (op. cit.).

### **1.5.6. ODNOS MED SOREJENCI**

Otroci pridobijo sorojence, ko se njuni starši poročijo ali zaživijo skupaj. Z njimi se morajo družiti, če hočejo ali ne, saj so postali del njihovega življenja. Ta sprememba za večino otrok ni lahka. Otroci, iz prejšnjih zakonov ali otroci novega para, hočejo pozornost in si izboriti svoj prostor v novi družini. Otrok ne potrebuje pomoči samo individualno, ampak v celotnem družinskem kontekstu, na osnovi medsebojnih odnosov. Otrok mora imeti občutek, da lahko brez krivde pripada več kot eni družini. Starši mu morajo dati občutek, da je nekaj posebnega (Smith 1995: 121).

### **1.5.7. ODNOSI MED BIOLOŠKIMA IN SOCIALNIMA STARŠEMA**

Kljub pluralizaciji starševskih vlog v vsakdanjem življenju ostajajo stvari relativno nespremenjene: na očetovstvo in materinstvo se še vedno vežejo različna pričakovanja o vlogah. Tako so starši po razvezi večinoma slabo pripravljeni na drugačne oblike starševstva, saj se pričakuje preoblikovanje družbenih vlog za oba spola.

Smart in Neale (v Pesjak, Reorganizirana družina in spremembe v delovanju družinske skupnosti v sodobnem svetu: 19) sta oblikovala tri-dimenzionalno tipologijo starševstva:

- deljeno starševstvo oziroma sostarševstvo,
- skrbniško starševstvo,
- enostarševstvo.

Pri prvem tipu deljeno starševstvo, sta oba starša neposredno in aktivno vpletena v otrokov vsakdanjik, starševska skrb in avtoriteta pa se delita med oba starša. Starševske odgovornosti se vežejo na čas, ki ga preživita z otrokom in ne na naloge, opravila. Tako starševstvo postane bolj spolno simetrično, saj otrok deli svoje vsakdanje življenje z obema staršema. Prednost sostarševstvo avtorja vidita v nujnosti ohranjanja odnosa med njima ter v pozitivnem na oblikovanje vloge novih partnerjev. Ideja nuklearne družine se ohranja razpršene med dve gospodinjstvi.

Drugi tip, skrbniško starševstvo, pomeni, da se starševska skrb deli med oba starša, starševska avtoriteta pa ostaja v tisti domeni starša, ki je pravno-formalni skrbnik otroka. Odgovornosti staršev se delijo po spolu, običajno tako kot pred razvezo. Otrok živi pri enem staršu, drugega

pa obiskuje. V Sloveniji prevladuje tip skrbniškega starševstva, ko otrok živi pri mami, očeta pa obiskuje.

Tretji tip, enostarševstvo, pomeni, da ima nadzor nad starševsko skrbjo in avtoriteto rezidenčni biološki starš. Nerezidenčni biološki starš je prisoten zelo malo oziroma ga sploh ni

V zadnjem desetletju čedalje bolj pridobiva pomen sostarševanje (deljeno starševstvo). Vodilna ideja sostarševstva je, da nekdanja partnerja ohranjata potreben nivo medosebne komunikacije ter si še vedno delita vzgojno – varstvene funkcije. Iz tega lahko povzamemo, da ima sostarševanje pozitivne implikacije tako za starše kot tudi za otroke, saj redni stiki med nerezidenčnim staršem in otrokom ugodno vplivajo na psiho-socialni razvoj otroka.

Kljub temu, da odnosi med bivšima partnerjema prvotno večinoma niso prijateljski, pa je spodbuden podatek, da več kot polovica razvezanih partnerjev sčasoma oblikuje kooperativen starševski odnos (Pesjak, Reorganizirana družina in spremembe v delovanju družinske skupnosti v sodobnem svetu: 21).

Pozitivni vidiki življenja v enostarševski družini (Ballhausen 1994: 105):

- otrok prej sprejme odgovornost
- bolj vestno opravlja vsakdanje dolžnosti
- je samostojnejši in bolj samozavesten.

## **2. PROBLEM**

### **2.1. OPREDELITEV PROBLEMA**

Za temo vpliv razveze staršev na otroka in sprejemanje novega partnerja staršev sem se odločila iz naslednjih razlogov: tema se mi zdi zelo aktualna, saj je razveza postala nekaj povsem vsakdanjega, kar lahko opazim tudi v svoji bližini. Po podatkih Statističnega urada se je v letu 2012 kljub povečanju števila sklenitve zakonske zveze povečalo tudi število razvez, in sicer kar za 9,2 % več kot leta 2011. Skoraj polovica (49,5 %) se jih je razvezala po več kot 15 letih trajanja zakonske zveze, vsaka šesta med temi se je razvezala po manj kot petih letih zakona, 1 % pa se je razvezal že v prvem letu zakona (spletna stran Statističnega urada Republike Slovenije).

Kot drugi razlog, ki sem ga omenila že v predgovoru, se me je dotaknila zgodba mladega fanta, kako se mu je po razvezi staršev spremenilo življenje. Poleg tega pa je povsem življenjsko, da si razvezani starši najdejo novega partnerja, s katerim kasneje tudi skupaj zaživijo. Kako se ob vsem tem počutijo otroci in kako doživljajo novega starša, mi je bilo glavno vodilo skozi raziskavo. Zanimalo me je, kako vse to doživljajo otroci in se ob tem počutijo, so udeleženi in upoštevani v postopku razveze, kot del le-te, ali so upoštevane le želje staršev.

V prvem delu raziskovalne naloge sem se osredotočila predvsem na družino kot celoto, kako deluje družina, kakšne so njene naloge in vloge posameznih članov v njej. Nadaljevala sem z razvezo, ki so najpogostejši razlogi, da se partnerja odločita zanjo, kako in kdaj povedati otrokom. Da starša ne bosta več živela skupaj je za otroka zelo boleče sporočilo. Strah ga je, da drugega starša ne bo nikoli več videl, da bo z njim izgubil stike. Strokovnjaki svetujejo, naj si bosta starša v pogovoru enotna in izpustita očitke in prerekanja. Pomembno je, da otrok prejme sporočilo, da ima še vedno oba starša, ki ga imata oba rada, ne glede na njuno razvezo.

V intervjujih sem se dotaknila tudi teme, kakšne občutke so otroci doživljali ob razvezi staršev. Otroci v večini primerov doživljajo razvezo staršev kot stresno in travmatično. Zelo pogosti so močni negativni občutki jeze, strahu, negotovosti, osamljenosti ... V takem trenutku moramo otroku zagotovi občutek varnosti in pripadnosti. Intervjuvance sem vprašala tudi po občutku krivde, saj je le to pogosto pri otrocih razvezanih staršev. V svojo raziskavo

sem zajela sedem intervjuvancev, starih od 21 do 25 let. To je bila tudi moja ciljna skupina. Najstnikov v raziskavo nisem želela zajeti, saj se mi zdijo ta leta nekako najbolj občutljiva ter so mogoče še vedno pod vplivom razveze. Za določeno starostno skupino sem se odločila, ker menim, da so se občutki ob razvezi že nekako ohladili, še vedno pa ni minilo preveč časa, da bi jih pozabili.

V drugem delu raziskave sem se osredotočila predvsem na življenje po razvezi ter sprejemanje novega partnerja starša. Razveza staršev lahko pusti zelo močan pečat na otrocih kot primer neuspešnega partnerstva. Zanimalo me je, kako je to vplivalo na oblikovanje njihovega lastnega ljubezenskega življenja. Koliko časa so potrebovali za sprejem novega starša in kateri je bil tisti prelomni trenutek, ko so ga sprejeli kot del svojega življenja? Želela sem tudi izvedeti, ali se je novi starš trudil nadomestiti odsotnega starša ter kakšne občutke je ob tem doživljal intervjuvani. Socialni starši morajo vedeti, da ne morejo zavzeti mesta biološkega starša. Čeprav se otrok in socialni starš dobro razumeta, ima pri vzgoji še vedno glavno besedo biološki starš, razen če se zaradi neustreznih razmer dogovorijo drugače.

## **2.2. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA**

- Zanima me, kako je razveza staršev vplivala na življenje mladostnikov, kako jo doživljajo, kakšni so ob tem njihovi občutki, in če se pojavlja pri njih tudi občutek krivde?
- Zanima me, kako je potekalo življenje otrok po razvezi staršev, če so imeli stike s staršem, pri katerem ne živijo in kako so bili obravnavani med samo razvezo, kako so ščitili njihove pravice? Zanima me tudi, kakšne opore so imeli v času, ko je potekala razveza?
- Zadnje vprašanje se nanaša na sprejemanje novega partnerja, partnerke bioloških staršev.

### **3. METODOLOGIJA**

#### **3.1. VRSTA RAZISKAVE**

Glede na delitev vrst raziskav, ki jih opredeli Blaž Mesec (2009: 81-85), je moja raziskava kvalitativna, saj sem v njej zajela osebe, ki imajo izkušnje, ki me zanimajo (njihove besedne opise) in kvalitativno analizo pridobljenega gradiva. Kot pravi Mesec (2007: 11): »Sestavljajo jo besedni opisi ali pripovedi, v kateri je to gradivo tudi obdelano in analizirano na beseden način brez uporabe merskih postopkov, ki dajejo števila, in brez operacij nad števili.«

Glede na stopnjo v procesu spoznavanja je raziskava eksplorativna ali poizvedovalna, saj je moj namen odkriti probleme, jih formulirati ter postaviti preverljive hipoteze. Uporabila sem manj sistematične postopke zbiranja podatkov in je omejena na manjše število primerov (sedem).

Je tudi izkustvena oziroma empirična, saj sem zbiralala novo, neposredno izkustveno gradivo, s spraševanjem ter opazovanjem.

#### **3.2. SPREMENLJIVKE IN TEME RAZISKOVANJA**

Ključne teme raziskovalne naloge so: opis družine, razveze, vpliv le te na otroka in njegovo doživljanje; kaj je reorganizirana družina, kako se oblikuje ter sprejemanje novega starša.

#### **3.3. MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV**

Merski instrument je polstrukturiran intervju. Vnaprej sem imela pripravljena vprašanja, ki sem jim v pogovoru dodajala tudi podvprašanja za lažje razumevanje in pridobivanje podatkov. Izvedba intervjuja je potekala v obliki pogovora, dva pa sem izvedla preko elektronske pošte (zaradi oddaljenosti).

Vir podatkov so bili mladi odrasli, ki so v mladosti doživeli razvezo staršev.

#### **3.4. POPULACIJA IN VZORČENJE**

V svojo raziskavo sem vključila sedem mladih odraslih, ki so bili v času izvajanja intervjujev stari od 21 do 25 let. Za tako starost sem se odločila iz vidika, da je preteklo že nekaj let po razvezi staršev ter so se njihova čustva že umirila, še vedno pa se spominjajo dogodkov.

Med sogovorniki je bilo pet žensk in dva moška. Do njih sem prišla z uporabo priročnega vzorca. Prijatelje in znance sem prosila za pomoč pri kontaktiranju oseb, ki bi želele sodelovati ter imajo izkušnjo razveze staršev v mladosti.

Tabela 1: Podatki intervjuvancev

| Ime | Spol   | Starost ob razvezi staršev | Starost danes |
|-----|--------|----------------------------|---------------|
| A   | ženski | 14                         | 22            |
| B   | ženski | 12                         | 22            |
| C   | moški  | 12                         | 25            |
| D   | ženski | 13                         | 23            |
| E   | moški  | 14                         | 22            |
| F   | ženski | 11                         | 21            |
| H   | ženski | 13                         | 23            |

### 3.5. ZBIRANJE PODATKOV

Ko sem se odločila za pisanje o razvezi si nisem mislila, da bo tak problem dobiti intervjuvance. Osebe z izkušnjo razveze staršev sem že našla, vendar pa jih je kar nekaj zavrnilo sodelovanje.

Intervjuvane sem pridobila s postopkom snežne kepe: znance sem prosila, ali poznajo osebe, ki ustrezajo mojemu kriteriju: oseba, v okviru od 20 do 28 let, ki so se ji v mladosti (od desetega do šestnajstega leta) razvezali starši. Že sama sem poznala kar nekaj takih oseb, vendar se je problem pojavil, ko sem jim povedala za intervju in namen le tega. Nekaj pa me je zavrnilo, ko so videli osnovna vprašanja oziroma teme, ki me zanimajo. Kljub temu mi je s pomočjo znancev uspelo zbrati osebe, ki so bile pripravljene sodelovati v raziskavi.

Ko sem stopila v stik z njimi, sem jim zagotovila, da gre za anonimni intervju, kjer bodo osebni podatki ostali skriti. Vnaprej sem jim povedala, da bom pogovor snemala, saj sem tako lažje osredotočena na najin pogovor. Zagotovila sem jim tudi, da ga bom nato izbrisala, informacije pa bom uporabila v raziskovalni nalogi.

Ustavilo se mi je pri dogovarjanju z intervjuvanci, saj smo se zelo težko časovno uskladili. Prvi intervju sem izvedla 20. 2. 2014, zadnjega pa 28. 3. 2014, tako da mi je vzelo približno

mesec dni časa. Vsem sem se zahvalila za sodelovanje ter jim še enkrat zagotovila zaupnost podatkov.

Na intervju sem se vnaprej pripravila tako, da sem imela s sabo okvirna vprašanja, potem pa sem vse skupaj prilagajala situaciji. Skušala sem biti čim bolj pozorna poslušalka in opazovalka ter usmerjati intervjuvance po tematiki.

### **3.6. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV**

Po opravljenih intervjujih sem pretipkala vsak intervju posebej. Da se ne bi izgubil pomen intervjuja, sem skušala zapisati čim bolj točno po besedah intervjuvanca. Zato intervjuji niso vsi in celotno slovnično oblikovani, ampak po tonskem zapisu. Časovno so se med sabo razlikovali, saj so bili nekateri intervjuvanci bolj odprti ter posledično bolj zgovorni pri vprašanjih, drugim pa sem videla, da ni lahko govoriti o tej temi; posledično so bili tudi odgovori bolj skopi. Vendar sem se potrudila vživeti v vsako zgodbo, da sem lažje razumela njihovo situacijo. Podatke sem obdelala ročno, s pomočjo kvalitativne analize.

Kot sem omenila, sem intervjuje zapisala, nato pa se v njih čim bolj poglobiti ter izbrati najbolj pomembne dele pogovora, ki so mi bili pomembni za raziskavo. Te sem podčrtala z barvo ter jih nato izpisala po zaporednih številkah ter jim pripisala pojem.

Primer:

Družina je zame skupnost oseb, dveh ali več odraslih, z otrokom, ki živijo skupaj, se medsebojno spoštujejo, spodbujajo, razumejo in imajo radi. Družina mi pomeni veliko. Je kraj, kamor se zatečeš po pomoč, nasvet, po objem ...

Pripisovanje enote in pojma:

1. skupnost oseb, dveh ali več odraslih, z otrokom, ki živijo skupaj → SKUPNOST VSAJ DVEH OSEB Z OTROKOM → DOŽIVLJANJE DRUŽINE
2. se medsebojno spoštujejo, spodbujajo, razumejo in imajo radi → MEDSEBOJNO SPOŠTOVANJE, PODPORA, RAZUMEVANJE, SPODBUJANJE, LJUBEZEN → DOŽIVLJANJE DRUŽINE
3. pomeni veliko → VELIKO → POMEN DRUŽINE
4. kraj, kamor se zatečeš po pomoč, nasvet, po objem, najdeš vso oporo → VAREN PROSTOR → VARNOST → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

Tako sem ponovila pri vsakem intervjuju. Končne pojme vseh intervjujev sem nato združila v kategorije. Na spodnjem seznamu je le del tega, celotni del je dostopen v prilogi.

## ZDRUŽEVANJE POJMOV V KATEGORIJE

### DRUŽINA

#### Doživljanje družine:

- Skupnost vsaj dveh oseb z otrokom (A1)
- Medsebojno spoštovanje (A2, H2)
- Podpora (A2, C3, F3)
- Spodbujanje (A2, C5)
- Varnost (A4, B2, B3, C1, D1, D2, F4, H1)
- Ljubezen (A2, B2, F2)
- Zaupanje (C2, D2)
- Pomoč (D2)
- Skupno preživet čas (E6, H4)
- Občutek sprejetosti (H1, H2)
- Sprejemanje drugačnosti (F5)

#### Člani družine:

- Najbližji (B1, D2, F1)
- Starša (E1)
- Sestri in nečakinja (E2)
- Stara starša (E3)
- Sorodniki (H3)
- Pes Jon (E4)

#### Pomen družine:

- Veliko (A3, C4, E5)

Opomba 1: A1 pomeni, da gre za intervju osebe A, pojem pa najdemo pod zaporedno številko 1.

## 4. REZULTATI

Na podlagi seznama kategorij, ki sem jih pridobila iz kodiranja intervjujev, sem sestavila poskusno teorijo. Prvo je predstavljena družina, sledi ji spremembe v družini, razveza, občutki, življenje po razvezi, odziv okolice, pomoč države, premagovanje težkih trenutkov in socialni starš.

### 4.1. POSKUSNA TEORIJA

#### 1. Družina

Vsaka oseba po svoje in na drugačen način doživlja družino. Nekateri jo doživljajo kot ljubezen (F2: ...« jih imam brezpogojno rada in oni meni ...«), spodbudo (C5: ...« me vedno spodbuja, da bi bil boljši ...«), podporo (C3:...« nudenje pomoči in da drug drugemu stojiš ob strani...«), največ pa jo dojema kot varen prostor (D1:« Družina zame pomeni varnost.«).

Tudi koga uvrščajo med člane družine se med posamezniki razlikuje. Nekateri štejejo samo najbližje (F1: »... kot ožji krog ljudi ...«), drugi vanjo uvrščajo tudi širše sorodstvo (H3: »Pod družino razumem tudi vse tete, strice in bratrance, mali bratranec.«), eden izmed intervjuvancev tudi svojega domačega ljubljence (E4: »...vanjo uvrščam tudi svojega psa Jona.«). Iz tega lahko povzamem, da opis družine obsega od najbližjih članov, do širšega sorodstva in lahko vključuje tudi domače živali.

#### 2. Spremembe v družini pred razvezo

Otroci so lahko zelo pozorni že na najmanjše spremembe, ki vplivajo na njihovo življenje. Mogoče se odrasli teh sprememb sploh ne zavedamo, na otroka pa imajo lahko zelo velik vpliv. Intervjuvanci so navedli različne spremembe, ki so po njihovem takrat vplivale na spremembo odnosov v družini. Opredelili so jih kot pomanjkanje družinskih aktivnosti (H8: »... nikamor več nismo hodili skupaj ...«), sprememba ozračja v družini (H7: »...postalo čudno, napeto ozračje...«), večja odsotnost starša (B16: »...očeta velikokrat sploh ni bilo domov...«), prisotnost alkohola (C12: »... oče nekega večera tako zelo napil ...«) ali selitev (H17: »...oče odselil za kakšen mesec z namenom, da razmisli kako naprej ...«).

Čas, kdaj so posamezniki zaznali spremembe, je zelo različen. Nekateri so opazili to zelo zgodaj (H6: »Spremembe opazila že veliko prej.«), pri drugih so se začele oziroma bile opažene samo pol leta pred razvezo (A4: »...pol leta preden sta povedala...«). Glede na starost

intervjuvancev ob razvezi in njihov čas, ko so opazili spremembe lahko sklepam, da je to »napeto obdobje« trajalo vsaj minimalno dve leti. Iz razbranega lahko to rečem za osebo B, C in E.

Medtem, ko pa nekateri izmed njih niso opazili bistvenih sprememb (F8: »... nisem opazila nobene spremembe...«). To bi pripisala temu, da so bili že navajeni takšnega načina življenja, npr. stalnega napetega ozračja doma (D4: »...vedno imela boljša in slabša obdobja ...).

### 3. Odnos med staršema

Intervjuvani so odnos med staršema pred razvezo dojemali kot hladen odnos (A9: »...Opazila bolj hladen odnos med njima ...«), nihče ni govoril o dobrem odnosu. Glede na to, da je sledila čez čas razveza, je bilo to popolnoma pričakovano. Skoraj vsi, razen osebe H, so izpostavili prepir (B5: »...prepiri so bili vse pogostejši, tudi ponoči...«), pri nekaterih je bilo prisotno tudi fizično nasilje (C8: »...prisotno tudi fizično nasilje...«).

### 4. Razveza

Proces razveze lahko za otroka pride pričakovano (B14: »To sem pričakovala...«) ali popolnoma nepričakovano (D11: »...novica o ločitvi nepričakovana«). To je zopet odvisno od razmer v družini, na katere je otrok navajen. Če že od malega posluša prepire, bo razveza gotovo nepričakovana, saj so prepir del njegovega vsakdana. Če pa se stanje spremeni iz boljšega na slabše, otrok to čuti in ve, da se dogaja nekaj slabega.

Razlogi za razvezo so različni. Ponavadi pride zaradi naveličanosti oziroma težkega shajanja skupaj (A15: »...ne moreta več živeti skupaj...«), nerazumevanja, velikokrat pa je vmes še tretja oseba, novi partner enega iz med staršev (H14: »...da ima oče drugo...«).

Ko se starša dokončno odločita za razvezo je zelo pomembno kako in na kakšen način to sporočita otroku. Prav je, da se otroka seznani z razvezo skupaj, da izve od obeh staršev (A11: »skupaj povedala za ločitev...«) in se pri tem ne obtožujeta ali prepirata (A12: »...nista valila krivde...«). Na žalost pa je velikokrat stvar ravno obratna, otrok izve samo eno stran zgodbe (B7: »Za ločitev mi je povedala mami...«), drugi starš pa se o tem sploh ne želi pogovarjati (C18: »Oče se o tem sploh ni želel nikoli pogovarjat.«). Zagotovo pa je za otroka najtežje, če to izve od popolnoma tretje osebe (F10: »...izvedela od prodajalca...«), namesto od staršev.

Pri raziskavi me je zelo zanimalo tudi, kakšna je bila vključenost in upoštevanje otroka. S tem mislim predvsem to ali so lahko izrazili želje, kje in s kom želijo živeti. Ugotovila sem, da v več kot polovici primerov, in sicer v petih primerih od sedmih, otroci niso bili vključeni in upoštevani ob razvezi (A36: »...Starša me nista vprašala...«). Pri osebi D in E pa je bilo to izvedeno (D39: »Starša sta me vprašala, s kom bi raje živela.«). Kljub temu, da je otrokova pravica izraziti svoje mnenje (sam ali po zakonitem zastopniku) zna biti to odločanje za otroka velikokrat neprijetno in nelagodno (D40: »...čudno, ko sta me vprašala pri komu bi živela, zaradi mami.«). Strah ga je, da bo zaradi te odločitve izgubil drugega starša.

Za otroka je razveza že sama po sebi zelo stresna. Starša naj skušata vsaj v prisotnosti otrok se ne prepirati in obtoževati, saj to še dodatno negativno vpliva na otroka. Intervjuvanci, ki so bili pozorni na odnos staršev med razvezo, so ga opisali kot obtoževanje (B9: »...da je za vse seveda kriva mami...«), opravljanje drugega starša (H52: »Mami je velikokrat govorila čez očeta, oče čez mamo...«) ter opravičevanje sebe in svoje odločitve (D46: »...za zagovarjanje sebe in svoje odločitve o razvezi.«).

Proces razveze ima na otroka zelo velik vpliv (E39: »Definitivno mi je spremenila življenje...«). Vedno najprej pomislimo na slabe strani razveze, a včasih obstajajo tudi pozitivne. Marsikateremu otroku se življenje spremeni na boljše (B18: »...življenje spremenilo na boljše.«), saj je konec z nenehnimi prepiri, napetim vzdušjem, strahom, kaj se bo zgodilo jutri (E18: »...v družini postalo dosti bolj mirno... Ni več tistega strahu, da boš doma občutil samo slabo vzdušje in slišal samo prerekanje...«). Nekaterim je razveza staršev izkušnja za njihovo življenje (D18: »...od njiju naučila, kako se v družini dobro ravna...«), drugi so zaradi nje prej odrasli in postali samostojni (B56: »Prej sem odrasla, prej sem se osamosvojila, postala bolj samostojna.«).

Na žalost pa ima razveza še vedno za večino otrok negativne posledice. Vpliva na njihova čustva (C45: »...predvsem na čustvenem in psihičnem področju.«), na osebnost (C50: »...bolj zaprt vase, zadržan, težko sem navezoval stike ...«), nihanja v razpoloženju (A20: »...močna nihanja v razpoloženju...«), včasih ima celo globlje razsežnosti (A47: »...trpim za socialno in generalno anksiozo...«). Velikokrat je posledica razveze selitev (H22: »...po parih mesecih odselili tudi mi...«), kar za sabo prinese spremembo okolja, družbe, ločitev od prijateljev (C26: »...pa tudi prijatelje... videli smo se zelo malo...«) in družine. Pogosti so tudi finančni

problemi, saj v družino sedaj prihaja denar le enega starša (H35: »Nismo si več mogli toliko privoščiti, bolj paziti z denarjem...«).

## 5. Občutki

Otroci se različno odzivajo na nove okoliščine. Kako bo nek otrok občutil in reagiral na določen dogodek je odvisno od njegove starosti, temperamenta, osebnih značilnosti in samega spleta okoliščin (Štadler 2009: 46). Če se otrok v družini ne počuti dobro, je pod stalnim pritiskom, strahom, priča prepirom ali celo nasilju, je velika verjetnost, da bo razvezo staršev občutil kot olajšanje (E29: »...predvsem sem pa bil olajšan.«). Tako jih je odgovorilo kar pet intervjuvancev.

Veliko otrok pa ob razvezi doživlja predvsem negativne občutke. Obdaja jih občutek nemoči, jeze (C20: »...nanj sem bil jezen...«), razočaranja (C21: »...in hkrati razočaran.«), zmedenosti (E25: »...tudi malo negotovosti ... kaj se bo zgodilo z družino...«)... Najpogostejša pa sta občutek žalosti (D20: »Bila sem žalostna in zmedena.«) in strahu (C48: »...me je bilo strah kako bo...«), ki se pojavita skoraj pri vseh intervjuvanih. Pogosto se pojavi strah pred prihodnostjo (E28: »...kaj se bo zgodilo z nami po ločitvi...«) ter strah pred izgubo stikov z odsotnim staršem in prijatelji (F17: »...glede prijateljev... ali se bom po tem še videla z očijem ... da me bodo tudi oni zapustili...«). Pomembno je, da starš otroku pokaže ljubezen in mu zagotovi, da razveza ne vpliva na njun odnos.

Ob razvezi je pri otroku zelo pogosto prisoten tudi občutek krivde (C36: »... misliš, da so se starši ločili zaradi tebe.«). Starši morajo biti otroku na voljo za pogovor o svojih občutkih in doživljanjih razveze (D21: »So govorili z mano, predvsem mami.«) ter mu večkrat poudari, da razveza ni njegova krivda, ampak je to popolnoma samo med staršema. Pomembno je, da starši skušajo razumeti otrokov pogled na razvezo in občutke, ki jih doživlja ob tem ter ga ne sodi ali obtožuje zaradi le teh.

V primeru, ko so otroci bili srečni v družini, se lepo razumeli, jih je novica o razvezi staršev zagotovo močna prizadela in potrla. Sanje o ponovni združitvi družine so zelo pogost pojav, posebno na začetku razveze (C28: »...bomo spet živeli srečno kot nekoč...«). Tudi v moji raziskavi jih je kar pet intervjuvancev priznalo, da so imeli hrepenenje po biološki družini. S časom se mnogi od njih sprijaznijo z resničnostjo (C29: »S časom sem opustil tako upanje...«)

ali kljub bolečini spoznajo, da je bila razveza takrat najboljša možna odločitev za vso družino (H31: »... bilo težko in nam vsem hudo... vedela, da je tako najbolje za vse.«).

## 6. Življenje po razvezi

Po razvezi se otrokovo življenje popolnoma spremeni (A42: »Življenje veliko bolj drugačno...«). Ne živi več z obema staršema skupaj, ampak samo z enim ali se seli od enega do drugega. Nekaterim se življenje spremeni na boljše, drugim na slabše. Starša se o tem, pri komu bo otrok živel, lahko sporazumno sama dogovorita. Vendar velikokrat kljub predhodnemu dogovoru pride tudi do kršitve (B44: »...večkrat zamujal, ni se držal dogovorjene ure, nekajkrat pa se je celo zgodilo, da ni prišel po naju.«). V primeru, ko do dogovora ne pride o tem odloča sodišče v otrokovo korist (Starševska skrb: [http://europa.eu/youreurope/citizens/family/children/parental-responsibility/index\\_sl.htm](http://europa.eu/youreurope/citizens/family/children/parental-responsibility/index_sl.htm)).

Vsaka država s svojimi predpisi in pravili ureja, komu bo dodeljen otrok. Večina primerov kaže, da le ti ostanejo pri materi (H38: »Pri mami.«). V moji raziskavi je to potrdilo šest intervjuvancev, ena oseba (D), pa je živela izmenjujoče pri obeh starših (D33: »...nekaj časa pri mami, nekaj časa pa pri očetu.«). Razlogi za življenje otroka z materjo so različni, med drugim je razlog selitev očeta (H47: »Očetov odhod je bil tudi razlog, da sem ostala z mami.«).

Za otrokov razvoj je zelo pomembno, da kljub selitvi enega od staršev redno ohranjata stike, seveda, če je to otroku v korist. Stiki ponavadi potekajo po predhodnem dogovoru staršev (H39: »...potekali nemoteno, kot smo se dogovorili.«), lahko pa se zaradi nezanimanja zgodi, da jih sploh ni oziroma se prekinejo (F38: »... po kratkem času po ločitvi »zgubila««). Nekateri otroci imajo bolj pogoste stike (B40: »...recimo dvakrat, trikrat na teden.«), drugi manj (C39: »Recimo enkrat na mesec.«). Včasih se tudi zgodi, da so stiki bolj pogosti na začetku razveze (B39: »Tako po razvezi so bili kar pogosti...«), s časom pa se zmanjšajo (B41: »Potem so se zmanjšali.«). Pomembno je, da starši upoštevajo želje in čustva otroka ter delujejo v njegovo korist.

Nerazumevanje med staršema otroci včasih izkoristijo za taktiziranje staršev, v smislu: »Če mi ti ne dovoliš, mi bo pa mami/ati!« Tega se je poslužila oseba A (A48: »Seveda!«), ostali vprašani pa tega niso prakticirali (D44: »...ne, večinoma sta mi vse dovolila.«).

## 7. Odziv okolice

Čeprav je razveza danes pogost pojav, se še vedno zelo poudarja ideja nuklearne družine in biološkega starševstva. Zato znajo biti nekateri odzivi družbe na razvezo dokaj ostri in kritični. Kako bo otrok sprejel in prenesel te odzive je odvisno od njegove starosti, njegovega doživljanja razveze ter od same situacije. Otrok je lahko ob odzivu okolice prizadet (B74: »Takrat me sigurno je, oziroma mi ni bilo vseeno.«) ali pa se na to ne ozira (B69: »Na to se nisem preveč ozirala.«). Intervjuvanci so zaznali tako negativne odzive: ogovarjanje (B73: »...sem nekajkrat slišala v smislu: češ, kje pa je oče, ima drugo?«), opravljanje (C69: »...imeli veliko za povedati čez očeta...«), pomilovanje (E48: »...da sem se jim zasmilil...«); kot tudi pozitivne: podpora ob razvezi staršev (C68: »...pa so nam vedno stali ob strani...«), sočustvovanje (E50: »...so me razumeli, saj so sami bili že v enaki situaciji.«). Nekateri se odzivov ne spomnijo več (A57: »...se ne spomnim odzivov družbe...«), saj je minilo že kar nekaj časa od tedaj. Veliko jih ima tudi pozitivno izkušnjo sprejemanja razveze kot nekaj popolnoma vsakdanjega in normalnega (F42: »...ni bil to noben tabu v moji družbi.«).

## 8. Pomoč države

Starša se v primeru razveze lahko sama dogovorita glede skrbništva, stikov in preživnine, a mora vse to potrditi center za socialno delo. V primeru, ko dogovor ni v korist otroka, o tem odloča sodišče. V primerih mojih intervjuvancev so večinoma sami reševali težave (B60: »V večini smo sami reševali težave.«), v treh primerih so sodelovali s centrom za socialno delo (A52: »...potrdili ... vse skupaj na CSD-ju...«), ena družina je sodelovala s socialno delavko (H56: »...socialna delavka v šolo na pogovor z nama z bratom...«) ter ena s sodiščem (F39: »...prava borba na sodiščih...«).

## 9. Premagovanje težkih trenutkov

Ljudje se na različne načine spopadamo s težkimi trenutki v življenju. Nekateri rabijo podporo družbe, drugi se raje zadržujejo sami. Enako je pri otrocih in razvezi. Pomembno je, da so jim starši na voljo, ko jih potrebujejo, da jim predstavljajo varnost in oporo v najtežjih trenutkih. Večina intervjuvancev je svojo podporo našla pri prijateljih (A53: »Oporo nudila najboljša prijateljica...«) in družini (B62: »Obrnila sem se na stare starše...«), le oseba C se je raje zadrževala zase (C66: »...raje zadrževal sam.«). Vsak posameznik mora zase ugotoviti, kaj mu najbolj pomaga v takih trenutkih. Lahko je to pogovor z bližnjimi (B65: »...pogovor z ljudmi, ki sem jih imela najraje...«), poslušanje glasbe (H58: »Pomagalo mi je tudi poslušanje glasbe...«), ukvarjanje s športom (H59: »...ukvarjanje s športom...«) druženje z živalmi (D50:

»Pomagalo mi je to, da sem se začela ukvarjati s konji...«) ali nekaj popolnoma drugega. Zelo pomaga tudi pogovor z osebo, ki je doživela enako izkušnjo, saj se mladostnik z njo lahko identificira (A62: »...bolj povezala z ljudmi z isto izkušnjo...«).

#### 10. Socialni starš

Po razvezi sledi popolnoma novo, drugačno življenje, kot so ga bili otroci vajeni. Eden od staršev ali oba lahko spoznata nova partnerja. Pogosto so prvi občutki otrok ob tem mešani (B78: »Občutki so bili zelo čudni, mešani.«). Kasneje doživljajo različne občutke, ki so lahko negativni: nekateri so jezni na starša (H68: »Bila sem jezna...«), začutijo odpor do njega (B50: »Do očeta sem na začetku čutila nek odpor...«), so razočarani nad njim (B79: »Bila sem razočarana...«) ali kot pozitivne: so veseli zanj, da si je našel novega partnerja (C86: »...sem bil tudi jaz vesel za njo.«) ter mu privoščijo srečo z njim.

Nekateri starši jim novega partnerja predstavijo zelo kmalu po razvezi (D60: »...kot partnerja pa takoj po razvezi.«), drugi šele po parih letih (F46: »Veliko let je minilo od tega, štiri sigurno...«), nekateri se nikoli ne srečajo z otrokom (C80: »...nikoli nismo imeli stika.«).

#### 11. Odnos s socialnim staršem

Starši od otroka ne morejo pričakovati, da bo z novim socialnim staršem imel super odnos takoj od začetka. Otrok potrebuje čas, da se navadi na novo situacijo. K pozitivnemu odnosu zagotovo prispeva tudi trud socialnega starša (E73: »...ustreči pri določenih stvareh če rabim pomoč...«). Vendar nekateri socialni starši pozabijo na svojo vlogo do otroka in včasih do njega razvijejo preveč »biološki odnos« (D66: »...igral zelo očetovsko vlogo do mene...«). Zavedati se morajo, da ta vloga pripada biološkim staršem in ne njim. Včasih je tudi to razlog, da otroci do njega razvijejo negativen, odklonilen odnos (D67: »To mi ni bilo všeč ... postala zelo odklonilna do njega.«). Otroku bo na začetku popolnoma dovolj zadostovalo, če z njim razvije nek prijateljski odnos (F59: »...zmeraj mi je bil kot nekakšen prijatelj...«). Da mu predstavlja osebo s katerim bo preživel prosti čas (A89: »...skupaj smo hodili v kino...«), mu bil na voljo, ko bo potreboval pomoč in bo otrok do njega čutil neko spoštovanje (C92: »...to, sem zelo cenil pri njem.«).

Čas, ki je potreben, da otrok sprejme socialnega starša, je zopet popolnoma odvisen od posameznika in njegovega doživljanja razveze. Socialni starš mora z otrokom vzpostaviti čim bolj naraven odnos, ne sme poskušati zasesti mesta odsotnega starša, ampak dati otroku čas,

da ga le ta sprejme. V moji raziskavi so vsi intervjuvani zavrnil domnevo, da bi želel socialni starš zasedeti mesto odsotnega biološkega starša (D69: »...vedel je, da ni moj oče... je to prepustil mami...«).

Če je otrok pri sebi razčistil čustva in občutke glede razveze staršev in se zaveda, da si bosta slej ko prej našla novega partnerja, bo otrok zagotovo prej sprejel socialnega starša kot pa otrok, ki še vedno hrepeni po združitvi biološke družine. Otrok lahko socialnega starša sprejme takoj (D63: »...sprejela kot dejstvo že na začetku ... to se mi je zdelo normalno...«) ali pa zanj potrebuje določen čas (A86: »Maminega partnerja sem sprejela skozi čas.«). Včasih se tudi zgodi, da otrok nikoli ne sprejme novega partnerja starša (B85: »...očetove partnerice nisem nikoli sprejela.«). Kateri je bil tisti prelomni trenutek, da je otrok sprejel novega partnerja starša kot del družine, so različni. Nekateri so samo potrebovali čas (E72: »Ni bilo prelomnega trenutka, samo potreboval sem čas.«), drugi so začeli drugače razmišljati, se z njim identificirali (B87: »...razumela našo situacijo, saj je bila tudi ona ločenka...«) in povezali ali pa doživeli preblisk ob konkretnem dogodku (A87: »...ko me je prišel iskati sredi noči v Kranj.«).

Otroci se velikokrat bojijo sprejeti novega socialnega starša, da ne bi s tem razočarali in prizadeli odsotnega starša. V večini mojih primerov je bil odgovoren negativen (C104: »Ne, sploh ne.«), pri treh osebah pa je bil ta občutek prisoten (E77: »...imel sem slab občutek, da delam slabo stvar...«). Oba starša morata otroku poudariti, da s sprejemom socialnega starša ne bo izgubil starega. Prav tako mu mora odsotni starš dati vedeti, da ga zaradi tega ne bo imel nič manj rad.

## 12. Mnenje o socialnem staršu

Ljudje si znamo zelo hitro ustvariti mnenje o nekom in ga kasneje tudi težko spreminjamo. Zato je za socialnega starša zelo pomembno, kakšen prvi vtis bo naredil na otroka. Če otrok doživlja socialnega starša kot krivca za razpad družine (B82: »...njo krivila za razpad družine...«), bo o njem zagotovo imel slabo, negativno mnenje. Videl ga bo kot tujca (E64: »...kot nek neznan človek, ki se vsiljuje v našo hišo.«), ki se vsiljuje v njihovo družino. Če se starš želi otroku prikupiti z raznimi darili, lahko doseže ravno kontra učinek: otrok dobi občutek podkupovanja (B96: »...občutka, da naju s sestro hoče podkupiti...«). S časom otroci običajno sprejmejo socialnega starša in se njihovo mnenje lahko tudi spremeni, izboljša. Nekateri otroci pa jih že od začetka sprejemajo kot druge starše (C91: »...na nek način bil res

kot oče.«), brez občutka podkupovanja (H78: »...mislim, da ni imela tega namena....«). Doživljajo jih kot prijazne (A91: »...zelo prijazna...«), ustrežljive (C93: »...vedno pa mi je bil vedno na voljo.«), prilagodljive (A90: »...želela me je zabavati in me pustiti na miru.«), skrbne (F51: »...kako je razvajal mami...«).

### 13. Prejšnja družina socialnega starša

Zelo pogosto ima novi partner starša tudi že svojo prejšnjo družino, ki vključuje otroke (E75: »O družini nikoli ne govori, vem pa da jo ima.«). Nekateri intervjuvanci imajo z prejšnjo družino socialnega starša dober odnos (H81: »Smo v dobrih odnosih...«) ali so jih izboljšali čez čas (A73: »Kasneje smo se povezali...«), spet drugi pa opisujejo kot zadržan odnos (B101: »...ostali na neki distanci.«) oziroma niso imeli stikov (C103: »...njegovega sina nisem nikoli spoznal...«) ali pa so bili zelo redki (H82: »...vidimo zelo poredko...«).

## 5. RAZPRAVA

V raziskavi, ki sem jo opravila, me je zanimalo, kako je razveza staršev vplivala na življenje mladostnikov, kako so jo doživljali, kakšni so bili ob tem njihovi občutki.

Kako bo otrok doživljal in občutil razvezo staršev je odvisno od veliko dejavnikov. Med drugim od njegove starosti, temperamenta, navezanosti na starša, samih okoliščin, v katerih se razveza dogaja (Štadler 2009: 46). Otroci na razvezo staršev reagirajo različno. Nekateri so obupani, jih je strah, da bodo izgubili starša, drugim odleže, ker jim ne bo več treba poslušati preprirov. Take različne odgovore sem dobila tudi v raziskavi, čeprav so vprašani svoje občutke ob razvezi opisali predvsem kot negativne. Doživljali so občutek jeze, žalosti, razočaranja, nemoči. Zelo pogost odgovor je bil tudi občutek strahu, kar je bilo popolnoma pričakovano. Zajc (2010) pravi, da je »strah pred neznanim in prihodnostjo zelo pogost; skrbi jih, kje bodo živeli, bojijo se, da jim ne bo dovoljeno obiskovati odsotnega roditelja.«

Nekateri mladostniki pa so razvezo staršev doživljali tudi kot pozitivno stvar, kot olajšanje. Kljub temu, da so se počutili žalostno in doživljali občutke strahu, so se nekateri zavedali, da je razveza najboljša možna rešitev. S tem bo konec preprirov, težav in napetosti doma. Takšna reakcija pri otrocih je popolnoma razumljiva in jim ne smemo očitati, da se morajo počutiti krive zaradi svojih občutkov (Bingham 2006: 27). Ob razvezi staršev lahko otroci občutijo tudi občutek krivde, da so oni krivci za njun razhod. V mojem primeru sta ga imela le dve osebi, ostali tega niso zaznali. Naloga staršev je, da se o tem pogovorijo z otrokom, mu pojasnijo, da razlog za razvezo ni nikakor povezan z njim in čeprav ni več ljubezni med staršema, ga imata oba še vedno rada. (Smith 1995: 104).

Razveza ima lahko pozitiven ali negativen vpliv na življenje otroka. Kot pozitivne so vprašani izpostavili varno in mirno prihodnost, postali bolj odločni in prej odrasli ter pridobili novo izkušnjo za življenje. Kot po pričakovanjih je bilo več negativnih posledic. Govorili so o njihovi lastni selitvi, katere posledica je bila izguba stikov s prijatelji, sprememba okolja; selitvi enega od staršev, o vplivu razveze na njihova čustva in samopodobo. Pri eni osebi je imela razveza negativen vpliv tudi na finančno stanje družine. Dva intervjuvana sta odgovorila, da nista občutila večjih posledic razveze, ena oseba pa ni občutila vpliva razveze na življenje. Ali se bodo posledice razveze staršev čutile še v nadaljnjem otrokovem življenju, je zelo odvisno od odnosa med materjo in očetom po razvezi ter zadovoljstvo otroka v

reorganizirani družini (Štadler 2009: 54). Ballhausen (1994: 103) zapiše, da morajo otroci razvezanih staršev čutiti, da jih imata oba starša enako rada kot prej, čeprav ne živijo več skupaj.

Vezi med družinskimi člani ni mogoče pretrgati niti po razvezi. Še naprej ostanejo povezani, vendar na drugačen način. Prav tako se spremenijo tudi naloge, vloge in medsebojna pričakovanja (Štadler 2009: 81). Ena najpogostejših in največjih težav življenja po razvezi je zagotovo dodelitev otrok. »Dva človeka, ki sta se zaradi kakršnegakoli razloga odločila, da bosta živela narazen in morda nočeta imeti več nikakršnega opravka drug z drugim, morata še vedno skupaj vzgajati otroke (Ellison 2001: 119)«. Po podatkih Papalia (2003: 338) kar 86% otrok ostane z mamo. To so potrdili tudi moji intervjuvani, saj jih je z mamo ostalo šest, ena oseba pa je živela izmenjujoče pri obeh starših. Razlogi za življenje z mamo so različni. Moji intervjuvanci so izpostavili odhod očeta (selitev), življenje z mamo zaradi »domačega okolja« (šola, prijatelji) ter skrb za mamo.

Kako pogosti so stiki z odsotnim staršem je odvisno od dogovora med njima in z otrokom. Kot pravi Charlish (1997: 72) naj bi »dogovor otroku dajal možnost, da z roditeljem preživi dovolj časa in z njim zaživi naravno domače življenje. Kratki obiski lunaparka ali filmske predstave ne omogočajo vzpostavitve zadovoljivega odnosa. Starše je treba spodbuditi, da otroku dovolijo prespati pri odsotnem roditelju, če je to le mogoče in izvedljivo.« Zapiše še, da je najbolj običajen dogovor, za katerega se odločijo starši, da otrok vsak drugi konec tedna preživi z odsotnim roditeljem. Točno takega dogovora v moji raziskavi nisem zasledila, so pa bili podobni: enkrat do dvakrat na mesec, enkrat na štirinajst dni. Nekateri jih imajo večkrat na teden, drugi nekajkrat na teden, tretji jih nimajo. Stiki z obema staršema so koristni in za otroka potrebni, seveda, če so le ti v otrokovo korist in si jih otrok želi (Štadler 2009: 67).

Velikokrat se po razvezi spremeni tudi otrokov odnos do odsotnega roditelja. Ta lahko postane manj zaupljiv ter bolj popustljiv, saj ni več vsakdanjega stika (Charlish 1997: 70). Na vprašanje kakšen odnos sta imela vprašani in odsotni starš, sta dve osebi potrdili zgornjo izjavo. In sicer sta odgovorili, da je prišlo do odtujitve oziroma se je pri eni pojavil občutek nezaželenosti. Včasih so do odsotnega starša sovražni in jezni nanj, »ker jih je, z njihovega vidika, zapustil (op. cit.: 83)«.

Po ZZZDR-ju v 64. členu mora biti ob razvezi staršev poskrbljeno za otrokove osnovne pravice: »... za varstvo, vzgojo in preživljanje skupnih otrok ter za stike med otroki in staršema v skladu s koristjo otrok ter pridobiti o tem mnenje centra za socialno delo.« Zagotovljena bi jim morala biti tudi udeležba in upoštevanje njihovega mnenja ob razvezi staršev. Če se starša odločita, da otrok ostane z mamo, on pa si želi ostati z očetom, bi morala biti njegova želja slišana in upoštevana. Vendar je v praksi velikokrat drugače. Na vprašanje: kakšna je bila njihova vključenost in upoštevanost ob razvezi staršev, je kar pet intervjuvanih odgovorilo, da je sploh ni bilo. Običajno otroci niti ne želijo izraziti svojega mnenja, saj se bojijo, da se bodo s tem zamerili enemu ali drugemu roditelju (Charlish 1997:77).

Kljub svojim lastnim težavam starša ne smeta pozabiti na položaj svojega otroka. Z pravilno izbiro ravnanj, ki bodo otroku v pomoč, bosta lahko zelo zmanjšala stiske in težave otroka, ki jih je pustila njuna razveza. Štadler (et.al. 2009: 72) predlaga: » O problemu je potrebno govoriti skupaj z otrokom, mu zagotoviti, da ga starš ne bo zapustil. Dovolj jasno mu je potrebno sporočiti, da ni on kriv za nastalo situacijo ter se razveza lahko zgodi tudi drugim. Pomagati mu moramo, da obdrži stike z osebami iz okolja drugega starša, na katere je čustveno navezan.« Odgovori intervjuvanih oseb so se zelo razlikovali: nekateri so našli uteho v pogovoru z bližnjimi, drugi v športu, glasbi, druženju z živalmi. Vsak posameznik ima svoj način prebolevanja in če mu to pomaga, je prav, da ga pri tem tudi podpiramo.

Pesjak (po Ganong 2004, v Reorganizirana družina in spremembe v delovanju družinske skupnosti v sodobnem svet: 11) zapiše: »Proces razvijanja odnosov in oblikovanje reorganizirane družine potekata hkrati, zato je odnosna dinamika med socialnimi starši, biološkimi starši in otroki še bolj zapletena. Odnose je potrebno ohranjati in jih v okviru nedorečenosti vsakdanjega družinskega življenja situacijsko prilagajati.«

Ko se starši odločijo, da bodo otroku predstavili svojega novega partnerja je pomembno, da preverijo, ali je otrok pripravljen na tako velik korak. Otroku potrebuje dovolj časa, da se sprijazni in sprejme dano situacijo. V nasprotnem primeru, je to zanj lahko velik duševni pritisk (Charlish 1998: 140). Nekateri mladostniki novega partnerja starša nikoli ne sprejmejo, drugi pa ga sprejmejo zelo hitro. Tak odgovor sem dobila tudi v moji raziskavi. Ob tem so tri osebe priznale, da so imele zaradi sprejema novega partnerja starša občutek izdaje biološkega starša. Starši jim morajo zagotoviti, da s tem ni popolnoma nič narobe in jih oni ne bodo imeli nič manj radi, če bodo sprejeli novega partnerja ali partnerico starša.

Odnos med socialnim staršem in otrokom je popolnoma drugačen od odnosa z biološkim staršem. Za uspešen odnos je pomembno, da se socialni starš zaveda svoje vloge in mesta v družini. Otroku naj skuša pomagati in se truditi za dober odnos z njim, avtoriteto in ukazovanje pa naj raje prepusti biološkemu staršu (op. cit.: 137). V raziskavi sem ugotovila, da je imelo kar pet vprašanih dober odnos z novim partnerjem starša. Menim, da bo mladostnik socialnega starša veliko hitreje sprejel, če bo slednji z njim vzpostavil odnos, ki bo temeljil na prijateljstvu ter se mu na tak način skušal približati. V raziskavi so to potrdile tri osebe. V primeru, ko pa hoče socialni starš takoj prevzeti vlogo biološkega starša, lahko otroka samo odbije od sebe. Takšen odnos je doživela ena intervjuvana oseba. Kot posledico le tega je navedla odklonilen in negativen odnos do socialnega starša.

## 6. SKLEPI

Na podlagi pridobljenih podatkov sem prišla do naslednjih sklepov:

- Doživljanje in opis družine se razlikuje med posamezniki. Nekateri vanjo uvrščajo samo ožje člane (biološke starše in otroke), drugi pa tudi širše sorodstvo (tete, strice, bratrance).
- Družina je varen prostor, kamor se zatečemo po ljubezen, podporo in spoštovanje.
- Čeprav je razveza že nekaj časa pogost pojav in je sprejeta kot nekaj običajnega, se še vedno čuti drugačen pogled in obravnavo družine, kar občutijo predvsem otroci.
- Otroci so pozorni že na najmanjše spremembe, ki se zgodijo v družini. Tudi če jim starši še ne povedo za razvezo velikokrat slutijo, da se nekaj dogaja.
- Šele ko so starši dokončno odločeni za razvezo, se naj o tem pogovorijo z otrokom. Pomembno je, da mu predstavijo na njemu razumljiv način ter mu zagotovijo, da ga imata kljub razvezi še vedno oba rada.
- Otroci so zelo pozorni na odnos med staršema. Opisujejo ga kot nenehen prepir, obtoževanje, čuti se napetost med njima. Čeprav težko shajata in ne moreta več živeti skupaj, naj se skušata izogniti prepirom in obtoževanjem pred otrokom. To namreč še dodatno stresno vpliva na otroka.
- Tudi odziv okolice lahko vpliva na otroka. Če je deležen obrekovanja, izpostavljanja, ignoriranja ali pomilovanja lahko dobi občutek manjvrednosti in zapostavljenosti, kar lahko vpliva tudi na njegovo samopodobo.
- Razveza v večini primerov pomeni stres in napetost za otroka. Zelo pogosti negativni občutki pri otrocih ob razvezi so žalost, jeza, strah, razočaranje in zmedenost.
- Lahko pa jim razveza predstavlja tudi svetlo točko v življenju, saj bo konec z nenehnimi prepiri, slabim vzdušjem in strahom kaj se bo zgodilo. V tem primeru jo doživljajo kot olajšanje.
- Starši morajo razumeti občutke in strahove otroke. Vzpostaviti morajo varen prostor, kjer se lahko pogovorijo o razvezi, občutkih, podelijo svoje skrbi ter jim dajo čas, da se navadijo na novo situacijo.
- Otroci imajo ob razvezi velikokrat občutek krivde, da so se starši razšli zaradi njih. Naloga staršev je, da mu večkrat poudarita, da razveza ni popolnoma nič njegova krivda, ampak je to samo med njima.

- Vključenost in upoštevanje otroka v procesu razveze je majhna. Običajno se starši odločijo namesto njih. Na nek način to otrokom celo ustreza, saj zna biti odločanje med staršema neprijetno ter se bojijo, da bi jim drugi starš zameril odločitev ali pa bi ga lahko celo izgubil.
- Hrepenenje po ponovni združitvi družine je zelo pogost pojav. Večinoma se pojavlja pri otrocih, katere razveza je negativno presenetila ter si želijo ohraniti prvotno družino.
- Vsak posameznik preživlja težke trenutke na svoj način. Nekaterim pomaga družba bližnjih, drugi se raje zadržujejo sami, tretji najdejo uteho v športu, glasbi ali druženju z živalmi.
- Največja sprememba zagotovo predstavlja ločeno življenje staršev. Otrok živi pri enem ali drugem ali pa nekaj časa z mamo, nekaj časa z očetom. V večini primerov otroci ostanejo z mamo.
- Pri tem je pomembno, da so otroku stiki z odsotnim staršem redno zagotovljeni, če si jih otrok seveda želi in so v njegovo korist. Ponavadi so v naprej dogovorjeni, kako pogosti so pa je odvisno od dogovora.
- Ob razvezi mora sodišče ugotoviti ali je poskrbljeno za varstvo, vzgojo in preživljanje otrok ter o tem pridobiti mnenje centra za socialno delo.
- Starša se lahko o stikih dogovorita sama, vendar morajo biti v otrokovo korist. Če niso, sodišče predlog zavrne.
- Otroci imajo do novega partnerja starša običajno mešane občutke. Nekateri ga sprejmejo takoj, drugi rabijo dovolj časa, ena oseba ga ni sprejela nikoli.
- Zaradi sprejema novega partnerja starša, imajo otroci včasih občutek, da so izdali biološkega starša. V moji raziskavi so to potrdile tri osebe. Naloga staršev je, da otroku pojasnijo, da ni to popolnoma nič narobe in jih zaradi tega ne bodo imeli nič manj radi.
- Tudi do starša z novim partnerjem imajo različne občutke: nekateri so zanj veseli in mu privoščijo srečo, drugi so nad njim razočarani, jezni, ena oseba je celo čutila odpor do njega.
- Odnos med socialnim staršem in otrokom se oblikuje skozi čas. Določeni posamezniki oblikujejo prijateljske odnose, spet drugi ostanejo na ravni znancev. Pomembno vlogo igra trud socialnega partnerja, kar pa ne zagotavlja uspešnega odnosa z otrokom.
- Socialni starš se mora zavedati svoje vloge in položaja socialnega starša. Če se trudi zavzeti mesto biološkega starša lahko to samo poslabša odnos z otrokom.
- Socialni starši pogosto že imajo svojo prejšnjo družino.

## 7. PREDLOGI

Predlogi glede obravnavanih pojavov:

- Starši se morajo zavedati negativnih vplivov, ki jo ima razveza na otroka. Otroku morata čim bolj prisluhniti ter mu posvetiti več časa in pozornosti. Če ne zmorejo sami reševati težav, naj se obrnejo po strokovno pomoč.
- Šele ko sta starša trdno odločena za razvezo, naj to sporočita otroku. Prav je, da mu povesta skupaj, na miren, složen način, brez preprirov in obtoževanja, saj je že to zelo stresen dogodek za otroka.
- Novega partnerja naj otroku ne predstavijo takoj po razvezi, ampak ko se vsa zadeva umiri in vidijo, da je pripravljen na to. Otrok potrebuje čas, da sprejme nastalo situacijo in se z njo sooči.
- Od otroka naj se ne pričakuje, da bo kmalu po razvezi sprejel novega partnerja, partnerko starša, saj je preveč občutljiv in ranljiv zaradi izgube enega od staršev. Dopuščajo naj možnost zavrnitve.

Glede mojega nadaljnjega raziskovanja predlagam:

- Naredila bi še več intervjujev ter tako dobila še več informacij in boljšo sliko v vpogled otroka razvezanih staršev.
- Lahko bi delala primerjavo med fanti in dekleti: kako razveza vpliva na ene in na druge, ali obstaja razlika med njimi pri doživljanju razveze, kateri prej in lažje sprejmejo socialnega starša.
- V zvezi s socialnim staršem: kako otroci sprejemajo socialno mamo in kako očeta. Se pri tem pojavljajo razlike, katerega sprejmejo prej in zakaj?

Predlogi za praktično delovanje:

- Na centru za socialno delo bi morala delovati skupina za pomoč otrokom razvezanih staršev. Tudi vodila bi jo oseba, ki ima tako izkušnjo, da bi se otroci z njo lažje povezali. Tudi v moji raziskavi so intervjuvani večkrat poudarili pomen identifikacije – z osebo, ki ima enako izkušnjo so se lažje pogovarjali in navezali stike. Skupina ne bi smela biti prevelika, maksimalno deset članov in eden ali dva »voditelja«. V primeru prevelike skupine, bi nekateri otroci ostali v ozadju ali pa bi se oblikovale manjše podskupine. Voditelja bi bila stara od dvajset do trideset let, saj menim, da bi se otroci hitreje povezali z njima.

- Centru za socialno delo in strokovnim delavcem za delo z družino bi predlagala, da družino res podprejo od vsega začetka, ko pride k njim po pomoč. Skupaj in z vsakim posebej morajo ugotoviti, kaj potrebujejo za rešitev težav ter začnejo soustvarjati na tem.

## 8. LITERATURA

- Ballhausen, I. (1994), *Otroška duša je ranljiva*. Ljubljana: Založba Kres.
- Beck, U. (2006), *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bingham, J. (2006), *Zakaj se družine razidejo?* Ljubljana: Grlica.
- Brajša, P. (1982), *Človek, spolnost, zakon: psihodinamika odnosov, seksualnosti in zakona*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Brajša, P. (1986), *Se da živeti v dvoje?* Ljubljana: Delavska enotnost.
- Brazelton, T. B. (1999), *Otrok: čustveni in vedenjski razvoj vašega otroka*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Charlish, A. (1998), *Med dvema ognjema*. Ljubljana: DZS.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1995), *Dopolnjene družine*. V. Rener, T., Potočnik, V., Kozmik, V. (ur.), *Družine: različne – enakopravne*. Ljubljana: Vitrum (120-126).
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2006), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Ellison, S. (2001), *Razvezana mama*. Tržič: Učila.
- Hendrix, H. (1999), *Najina ljubezen: Od romantične ljubezni do zrelega partnerstva*. Ljubljana: Orbis.
- Keilman, N. (2003), *Demographic and social implications of low fertility for family structures in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Kirk, M. (1999), *Dober zakon*. Ljubljana: DZS.
- Košiček, M. (1993), *Zakon na razpotju*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Mesec, B. (2007), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II (študijsko gradivo za interno uporabo 2. izdaja)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mesec, B. (2009), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I: Načrtovanje raziskave (študijsko gradivo za interno uporabo)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Miller, K. (2000), *Otrok v stiski*. Ljubljana: Educy.

- Musek, J. (1995), *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educe.
- Papalia, D.E., Olds, S.W., Feldman, R.D. (2003), *Otrokov svet: otrokov razvoj od spočetja do konca mladostništva*. Ljubljana: Educe.
- Pesjak, K. (2011), Starševstvo v reorganiziranih družinah v Sloveniji. *Družboslovne razprave*, 27 (66): 67-88.
- Renner, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006), *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno – raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Robinson, M. (1993), *Family transformation through divorce and remarriage: a systemic approach*. London, New York: Routledge.
- Schoberl, E. (2006), *Moja starša se ločujeta*. Radovljica: Didakta.
- Smith, H. (1995). *Unhappy children: reasons and remedies*. London; New York: Free Association Book.
- Štadler, A., Starič Žikič, N., Borucký, V., Križan Lipnik, A., Černetič, M., Perpar, I., Valenčak, K. (2009), *Otrok in ločitev staršev: da bi odrasli lažje razumeli otroke*. Ljubljana: Otroci.
- Švab, A. (2001), *Družina od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Švab, A. (2010), Kdo se boji (raznoverstnosti) družin? *Socialno delo*, 49 (5/6): 341-411.
- Tomori, M. (1994), *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO.
- Zaviršek, D. (2009), Med krvjo in skrbjo. *Socialno delo*, 43 (1/3): 3-16.
- Zaviršek, D. (2012), *Od krvi do skrbi: socialno starševstvo v globalnem svetu*. Maribor: Aristej.
- Wells, R. Xc (1994), *Helping children cope with divorce*. London: Sheldon Press.

Internetni viri:

Evropa, Starševska skrb (8.7.2013), Dostopno na:  
[http://europa.eu/youreurope/citizens/family/children/parental-responsibility/index\\_sl.htm](http://europa.eu/youreurope/citizens/family/children/parental-responsibility/index_sl.htm)  
 (20.5.2014).

Statistični urad Republike Slovenije, *Sklenitve in razveze zakonske zveze, Slovenija, 2012*. [www.stat.si](http://www.stat.si). Dostopno na: [http://www.stat.si/novica\\_prikazi.aspx?id=5583](http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5583) (23.4.2014).

Zajc, K. (9.5.2010), *Ločitev od partnerja ne sme biti tudi ločitev od otroka*. Dostopno na: <http://www.viva.si/Psihologija-in-odnosi/400/Lo%C4%8Ditev-od-partnerja-ne-sme-biti-tudi-lo%C4%8Ditev-od-otroka> (18.2.2014).

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (26.4.2004). Ur.l. RS, št. 69/2004 – UPB1. Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200469&stevilka=3093> (18.3.2014).

Pesjak, K. (?), *Reorganizirana družina in spremembe v delovanju družinske skupnosti v sodobnem svetu*. Dostopno na: <http://www.mf.uni-lj.si/dokumenti/8a47b1f20dcf86ccda8e4128248abc99.pdf> (18.3.2014).

## 9. POVZETEK

V diplomski nalogi sem skušala predstaviti otrokovo doživljanje razveze staršev ter kako poteka sprejemanje novega partnerja, partnerice starša. Ker me zelo zanima delo z mladimi, sem se jim s to raziskavo želela približati ter pridobiti njihov pogled omenjene izkušnje.

V teoretičnem delu sem na podlagi različne literature prvo povzela različne definicije družine. Bolj podrobno sem se osredotočila na razvezo, kako jo občutijo in doživljajo otroci, kakšne so njihove pravice ter kako jim pomagati v težkih trenutkih. V nadaljevanju sem pisala o življenju po razvezi, reorganizirani družini ter o sprejemanju in odnosu z novim partnerjem, partnerico starša.

To so bile tudi glavne teme mojega raziskovanja. S pomočjo snežne kepe sem dobila vzorec raziskave: sedem mladih odraslih oseb, ki so v mladosti doživele razvezo staršev. Podatke sem pridobila z uporabo pol strukturiranega intervjuja ter postavljanjem podvprašanj, ki sem jih obdelala ročno, s kvalitativno analizo.

Na podlagi zbranih podatkov sem ugotovila, da je intervjuvani pojem družine dojemajo zelo različno. Nekateri vanjo uvrščajo samo ožje sorodnike, drugi širše sorodstvo, tretji tudi domače živali. Čas pred razvezo so zaznamovali pogosti prepiri, napetost, ponekod je bilo prisotno tudi nasilje. V večini primerov otroci ob razvezi niso upoštevanji, ampak se namesto njih odločijo starši. Kot posledice razveze so vprašani izpostavili predvsem negativne vidike: selitev, ločitev od starša, prijateljev, vpliv na čustva in psiho. Občutki otrok ob razvezi so bili različni; že takrat se jih je veliko zavedalo, da je razveza prava odločitev in so čutili olajšanje, vendar so kljub temu občutili žalost, strah, nemoč in zmedenost. Presenetilo me je dejstvo, da se je kar šest od sedmih intervjuvanih počutilo krivo za razvezo staršev. Tukaj bi zopet ponovila, kako pomembno vlogo imajo starši, da otroku večkrat zagotovijo, da razveza nima popolnoma nobene povezave z njim!

Kako pogosti bodo stiki z odstotnim staršem je ponavadi stvar dogovora med staršema. Pomembno je upoštevati želje in korist otroka. Nekateri mladostniki so imeli stik z odsotnim staršem večkrat na teden, drugi enkrat ali dvakrat na štirinajst dni, pri tretjih so bili zelo redki ali jih sploh ni bilo.

Odnos, ki so ga otroci vzpostavili z novim partnerjem starša je bil v večini primerov pozitiven in dober, nekateri pa so ga opisali kot hladen, zadržan in odklonilen. Presenetil me je tudi podatek, da nihče iz med intervjuvanih ni opazil, da bi novi partner starša skušal zasedeti mesto biološkega starša.

Glede na dobljene rezultate bi predlaga, naj starši skušajo čim bolj razumeti svoje otroke, predvsem njihovo ranljivost ob razvezi. Ne smejo jih kriviti za občutke, ki jih doživljajo, ampak naj se skušajo vživeti v njihovo kožo. Pomembno je otroku dati čas, da se sooči in sprejme dano situacijo. Biti mu

morajo na voljo, ga podpirati ter mu zlasti v težkih trenutkih izkazovati še več ljubezni. Znati morajo ločiti starševsko od partnerske vloge ter mu dopustiti sprejemanje partnerja drugega starša.

## 10. PRILOGE

### 10.1. PRILOGA 1: INTERVJUJI

Oseba: A

Spol: Ženski

Starost: 22 let

Starost, pri kateri sta se ti starša razvezala? 14 let

Kaj je zate družina? Kaj ti pomeni?

Družina je zame skupnost oseb, dveh ali več odraslih, z otrokom, ki živijo skupaj, se medsebojno spoštujejo, spodbujajo, razumejo in imajo radi. Družina mi pomeni veliko. Je kraj, kamor se zatečeš po pomoč, nasvet, po objem... Pa tudi če je to samo ena oseba, pri kateri najdeš vso oporo.

Kdaj si prvič opazil/-a, da se nekaj dogaja, spreminja med staršema?

Približno pol leta preden sta nama starša z bratom povedala.

Potem sta si sama opazila, da je nekaj drugače?

Ja.

Kaj pa je bilo drugače?

Ponoči sem slišala kako se prepirata o tem in na koncu sem slišala kako se dogovarjata o tem, kdaj bosta povedala očetovim staršem. Opazila sem tudi bolj hladen odnos med njima, prav tako sem že pred ločitvijo pod pretvezo prijateljstva spoznala očetovo punco, ki mi jo je predstavil kot prijateljico.

Sta ti starša skupaj povedala za razvezo ali vsak posebej? Na kakšen način (sporazumno, sta se prepirala zraven, krivdo valila drug na drugega, sta bila enotna?)

Starša sta nama z bratom skupaj povedala za ločitev. Povedala sta mi, da se bosta ločila in nista valila krivde. Nihče od njiju takrat ni omenjal pravega razloga za ločitev, rekla sta samo, da nista več zaljubljena in da ne moreta več živeti skupaj. Bila sta enotna.

Kaj je razveza pomenila zate, kako se ti je spremenilo življenje?

Najprej sem mislila, da razveza praktično ni vplivala name. Nisem opazila posledic. Posledice so se začele kazati kakšno leto po ločitvi. Imela sem močna nihanja v razpoloženju, začele so me skrbeti vse najmanjše stvari v mojem vsakdanu, pojavili so se strahovi, ki prej niso obstajali. Kar naenkrat sem se počutila, da svojega življenja nimam več pod nadzorom. Šele takrat sem, po pogovoru s strokovnjaki, ugotovila, da je ločitev pravzaprav name vplivala veliko bolj, kot sem si mislila prej.

Si želel na kakšen način preprečiti razvezo?

Ne. Dojela sem, da sta starša sto procentno prepričana in zato nisem nikoli niti pomislila na to, da bi se lahko končalo drugače.

Kakšni so bili tvoji prvi občutki, ko si izvedel za razvezo? Si imel/-a kakšne skrbi, česa te je bilo najbolj strah?

Najprej sem padla v neutolažljiv jok. Več dni sem samo jokala. Najbolj me je bilo strah tega, da se ne bi več videvala z očetom in da bi bila mami osamljena.

Si bil/-a zaskrbljen/-a, ko si izvedela za razhod ali je bilo to zate olajšanje, ker ne bo več napetosti?

Bila sem bolj zaskrbljena kot pa, da bi čutila olajšanje.

Si imel/-a kdaj občutek krivde, da so se razšli zaradi tebe?

Ne, nikoli.

Pri komu si živel/-a po razvezi?

Pri mami.

Kako pogosti so bili z drugim staršem, z očetom?

Od začetka smo se videvali en dan na teden in vsak drug vikend, ki sem ga preživela pri njemu.

Ali so te vprašali, pri kom želiš živeti in te upoštevali?

Starša me nista vprašala, vendar je bilo to takrat edina opcija, ker se je oče preselil nazaj domov, kar je bilo predaletč od moje šole. Nikoli se mi niti ni zdelo realno, da bi živila pri očetu.

Kako si doživljal/-a to, da si se moral/-a odločiti med staršema in kaj je bilo vzrok, da si se odločil/-a za tega starša?

Ni se mi zdelo, da sem se odločila za starša, bolj je šlo za logično odločitev, ki je bila narejena na podlagi življenjskih poti. Glavni vzrok je bila šola in pa prijatelji, okolica. Če bi se preselila k očetu bi šla stran od življenja, ki sem ga poznala.

Kako bi opisal/-a svoje življenje po razvezi staršev? Se ti je spremenilo na boljše, slabše... ? Je razveza vplivala na tvojo prihodnost?

Življenje po razvezi je bilo veliko bolj drugačno, ker je bila hiša veliko bolj prazna. Večkrat sem si zvečer želela, da bi se oče vrnil iz službe in bi bilo spet vse tako kot je bilo prej. Razveza je vplivala na mojo prihodnost, saj od razveze naprej trpim za socialno in generalno anksiozo.

Si kdaj »taktiziral/-a« starša (»če mi ti ne dovoliš, mi bo pa mami/oče«)?

Seveda. Predvsem sem poskušala ob vikendih, ko sem bila pri očetu. Ampak ne za dolgo, le kratek čas po ločitvi.

Se ti je kdaj pojavilo upanje, da bosta starša ponovno skupaj, da boste živeli kot včasih?

Ne, tega upanja žal ni bilo.

Ste sami reševali težave (npr. dogovor glede stikov, preživnine...) ali ste se za pomoč obrnili na koga drugega (CSD, družinska terapija...)?

Vse smo se dogovorili sami, samo potrdili smo potem vse skupaj še na CSDju.

Na koga si se v težkih trenutkih najprej obrnil/-a? Kdo ti je nudil največjo oporo?

Največjo oporo mi je nudila najboljša prijateljica, pa še dve prijateljici, na kateri sem se obrnila, ker sta imeli svojo izkušnjo ločitve. Prav so mi prišli tudi obiski pri psihologinji, na

katero sem se obrnila po tem, ko sem začela opazovati večje težave. V težkih trenutkih sem se največkrat obrnila na prijatelje, ki so mi tudi najbolj pomagali.

Kako je na razvezo staršev reagirala družba (sošolci, prijatelji, sorodniki)? Kako si ti občutil/a njihove odzive?

Sploh se ne spomnim odzivov družbe in okolice, razen odziva mamine mame, ki je to težko prenašala zaradi nezvestobe mojega očeta. Spomnim se kako je nehala govoriti o njem, vedno, ko smo ga omenili je menjala teme.

Si kdaj zaznal/-a čudne poglede, ogovarjanje, so te zaradi nastale situacije zafrkavali, izogibali?

Ne, sploh ne. V tistem času se mi zdi, da je bila razveza že dokaj pogosta med mojimi prijatelji.

Se je tvoja socialna mreža po razvezi staršev spremenila? Si pridobil/-a, spoznal/-a nove prijatelje, ki imajo podobno izkušnjo?

Ne, ne spomnim se, da bi se kaj bistveno spremenilo, razen tega, da sem se bolj povezala z ljudmi z isto izkušnjo, ki pa so bili že prej v mojem krogu prijateljev.

Kakšni so bili občutki do starša, ko ti je povedal za novega partnerja/-ko?

Po očetovi strani sem bila zelo jezna, ker je zvezo s partnerko začel že dolgo pred dejansko razvezo. Za mamo sem bila vesela, ker sem se bala, da bo težko našla novega partnerja.

Kdaj ti je starš predstavil novega partnerja? Koliko časa je minilo po razvezi?

Oče mi je punco predstavil že kakšen mesec pred razvezo, mama pa približno leto in pol do dve leti po razvezi.

Kakšni so bili tvoji prvi vtisi o njem?

Očetove partnerke nisem marala, zdela se mi je dolgočasna. Do maminega partnerja sem imela nekaj časa zelo zadržan odnos, ker se mi je zdelo, da sva si popolnoma različna.

Kako bi opisal/-a vajin odnos skozi čas?

Odnos z očetovo partnerko se je izboljšal. Sva v dobrih odnosih. Prav tako se je izboljšal odnos z maminim partnerjem, vendar se nikoli nisva močno povezala. Z obema normalno shajam.

Koliko časa si rabil/-a, da si ju sprejel/-a (če si ju)? Kateri je bil tisti prelomni trenutek?

Očetovo partnerko sem sprejela po tem, ko sem ugotovila, da ni neka zlobna oseba, ki je moji mami ukradla mojega očeta in po tem, ko sem videla, da se zelo trudi za moja stara starša po očetovi strani in nam pomaga z njima. Maminega partnerja sem sprejela skozi čas, ne spomnim pa se dejanskega trenutka. Mislim da po tem, ko me je prišel iskati sredi noči v Kranj.

Ali se je novi partner starša trudil biti v dobrem odnosu s tabo? Na kakšen način?

Očetova punca se je zelo trudila. Vedno me je vprašala kaj želim jesti, skupaj smo hodili v kino, želela me je zabavati in me pustiti na miru, ko sem potrebovala mir. Res je želela biti zelo prijazna. Mamin partner se ni nikoli tako trudil kot ona, čeprav je imel kdaj pa kdaj svoj svetel trenutek.

Se je trudil nadomestiti odsotnega starša? In če, kakšni so bili tvoji občutki ob tem?

Nihče od partnerjev mojih staršev se ni trudi nadomestiti nikogar.

Kako je potekalo spoznavanje in sprejemanje družine novega starša (če jo je imel)?

Očetova partnerka ni imela svojih otrok, malce bolj težavno je bilo z maminim partnerjem, ki je imel tri otroke. Bili so iz popolnoma drugega sveta, kraja, z drugimi navadami. Kasneje smo se sicer povezali, ker smo bili v podobnih letih in smo še vedno v dobrih odnosih.

Si imel/-a občutek, da si zaradi sprejema novega partnerja, izdal/-a starega starša?

Na začetku, pri očetovi partnerki, ker sem vedela, da je oče z njo prevaral mojo mamo.

So se stiki s starim staršem spremenili zaradi novega starša?

Ne.

Oseba: B

Spol: ženski

Starost: 24

Starost, pri kateri sta se ti razvezala starša: 12

Kaj je zate družina, kaj ti pomeni?

Družina so moji najbližji, s katerimi se počutim varno in ljubljeno. Pomeni mi prostor, kamor se rada vračam, kjer sem srečna...

Kdaj si prvič opazil/-a, da se nekaj dogaja, spreminja med staršema?

Prvič sem opazila nekje pri svojih desetih letih.

Kaj je bilo drugače?

Njuni prepiri so bili vse pogostejši, prepirala sta se tudi ponoči - z mlajšo sestro sva imeli sobo poleg spalnice in sem skoraj vsako noč slišala njune prepire, občasno je prišlo tudi do fizičnega obračunavanja med njima. Skrbelo me je predvsem zaradi fizičnega obračunavanja med njima, nisem hotela da bi se moji mami kaj naredilo.

Sta ti starša skupaj povedala za razvezo ali vsak posebej? Na kakšen način (sporazumno, sta se prepirala zraven, krivdo valila drug na drugega, sta bila enotna?)

Za ločitev mi je povedala mami, ko očeta ni bilo doma. Tako ali tako je bil v tistih zadnjih trenutkih pred odhodom zelo malo doma. Z njem se tudi nisem nikoli pogovarjala o tem. Je pa kasneje vedno govoril, da je za vse seveda kriva mami in da se ni nikoli dobro počutil pri nas (on se je priselil živeti k mami na vas). Razšla pa sta se sporazumno.

Kako si se počutil/-a ob tem?

Na nek način mi je odleglo, saj sem vedela, da bom očeta še vedno videvala, ne bo pa mi treba poslušati preprirov in vsega tega.

Si že prej slutil/-a to, ali je bilo popolnoma nepričakovano?

To sem pričakovala, saj kot sem rekla, prepiri so bili zelo pogosti, očeta velikokrat sploh ni bilo domov, mami je velikokrat jokala...

So starši govorili o vzroku za razvezo s tabo ali so skrivali pred tabo?

O vzroku za razvezo nista nikoli govorila direktno, vedno sta ovinkarila, ko pa sem bila starejša, pa mi je mami povedala vse, oče pa o tem nikoli ni hotel govoriti.

Kaj je razveza pomenila zate, kako se ti je spremenilo življenje?

Lahko rečem, da se mi je življenje spremenilo na boljše. Prepiri in nasilje je bilo veliko breme tudi za naju s sestro. Veseli sva bili, da bo temu konec.

Kako si se počutil/-a v trenutku, ko se je oče/mati odselil/-a? Si imel/-a kakšne skrbi, česa te je bilo najbolj strah?

Ko se je oče odselil, me ni bilo doma, saj se je zgodilo zelo na hitro. Bilo mi je hudo, oče je le oče, po drugi strani pa sem čutila olajšanje zaradi že prej omenjenih dejavnikov. Hmm skrbi... kaj pa vem... vem, da me je skrbelo glede tega, kako bodo to sprejeli moji sošolci in prijatelji, saj prihajam iz vasi. Kako je na vasi pri takih stvareh pa vsi dobro vemo... Tudi razveza pri nas ni bila ravno pogosta, v bistvu se takrat ne spomnim, da bi se kdo ločil, razen mojih staršev. Skrbelo me je, če me bodo zaradi tega zafrkavali, se ne bodo več hoteli družiti z mano... Kar se tiče finančnih zadev, teh težav nismo imeli. S sestro sva poleg mami imele še stare starše, ki živijo v isti hiši in je bilo za nas odlično poskrbljeno.

Si želel na kakšen način preprečiti razvezo?

Ne, zaradi takih stvari kot je razveza, sem se precej hitro osamosvojila in dozorela pri razmišljanju. Zdelo se mi je zdelo, da sta dovolj stara, da vesta kaj počneta in da je mogoče bolje tako, kot pa da vsi trpimo.

Kakšni so bili tvoji prvi občutki, ko si izvedel za razvezo?

Bila sem žalostna. Kot pravim, oče je še vedno oče in kljub vsemu sem ga še vedno imela rada, čeprav nas je vse prizadel. Kljub vsem težavam in pričakovanji, sem bila takrat škoirana in spomnim se, da sem prejokala kar nekaj dni.

Si bil/-a zaskrbljen/-a, ko si izvedela za razhod ali je bilo to zate olajšanje, ker ne bo več napetosti?

Po eni strani je bilo olajšanje, konec prepиров, hkrati pa sem bila tudi žalostna, da ne bomo več živeli skupaj kot družina. Pri teh letih težko razmišljaš racionalno in težko ugotoviš, kaj je dejansko dobro.

Si imel/-a kdaj občutek krivde, da so se razšli zaradi tebe?

Ne.

Kako je to vplivalo na tvojo samopodobo?

Prej sem odrasla, prej sem se osamosvojila in ko se ozrem v preteklost, mi sama ločitev ni zmanjšala moje samopodobe.

Si v družbi imel/-a kdaj občutek sramu, manjvrednosti?

Glede na to, kje živim- veliko dajo na krščanska načela, sem se včasih počutila »označeno«, da me vsi obrekujejo kot otroka ločencev, vendar temu nisem posvečala veliko pozornosti, ker vem, da se to lahko zgodi komurkoli.

Pri komu si živel/-a po ločitvi?

Pri mami skupaj s sestro in mojimi starimi starši.

Kako pogosti so bili z drugim staršem?

Takoj po razvezi so bili kar pogosti, recimo dvakrat, trikrat na teden. Ali je prišel on po naju, ampak to zelo redko, drugač pa naju je mami peljala k njemu v Ljubljano. Potem so se

zmanjšali, saj sta bila starša čedalje bolj skregana in tudi me s sestro sva postali jezni na njega in ga nisva želeli videti. Po parih letih, pa se je vse skupaj nekako umirilo in stabiliziralo, tako, da so se naši odnosi izboljšali ter smo posledično imeli tudi več stikov, recimo enkrat na teden oziroma enkrat na štirinajst dni.

So stiki potekali nemoteno, ali je kateri starš »nagajal« (ni prišel pravočasno, pozabil na dogovor...)?

Oči je večkrat zamujal, ni se držal dogovorjene ure, nekajkrat pa se je celo zgodilo, da ni prišel po naju.

Na kakšen način sta se starša dogovorila glede stikov (sama, prek CSD-ja...)?

Sama, kar sta potem overila še pri notarju.

Ali so te vprašali, pri kom želiš živeti in te upoštevali?

Mislím, da me niso spraševali. Jasno je bilo že od vsega začetka, da s sestro ostaneva pri mami, kar sva tudi želeli. Oče se je itak preselil nazaj k svojim staršem v Ljubljano, v dvosobno stanovanje, tako, da tudi če bi on želel, naju ne bi imel tam kam dati. Tudi ne bi hoteli živeti tam.

Kako si doživljal/-a to, da si se moral/-a odločati med staršema in kaj je bilo vzrok, da si se odločil/-a za tega starša?

Kot sem rekla, se mi niti ni bilo treba odločati, če pa bi se že morala, bi se odločila za mami. Vedno sva bili zelo povezani, oči je bil zelo malo doma zaradi dela, rad je tudi ponočeval, tako da nanj nisem bila preveč navezana in tudi odločitev ne bi bila težka.

Kakšni so bili občutki do drugega starša (s katerim nisi živel)?

Do očeta sem na začetku čutila nek odpor, zaradi vsega kar nam je storil. Z leti sva najin odnos popravila, kolikor se je dalo.

Kako bi opisal/-a svoje življenje po razvezi staršev? Se ti je spremenilo na boljše, slabše... ? Je razveza vplivala na tvojo prihodnost?

Po razvezi mi je bilo hudo, pač oče je odšel... Sva imela stike, vendar ni bilo to to. Že tako nikoli nisva imela posebnega odnosa. Na začetku, po razvezi, je bilo vse tako, kako naj rečem, čudno... Sosedje so nas seveda stalno imeli na tapeti, vendar se nismo ozirale na to. Seveda pa ti ni vseeno. Lahko rečem, da je razveza vplivala na mojo prihodnost. Prej sem odrasla, prej sem se osamosvojila, postala bolj samostojna. Pa tudi v partnerskem odnosu, vem, kaj hočem in česa ne želim od moža in dajem velik poudarek komunikaciji.

Se ti je kdaj pojavilo upanje, da bosta starša ponovno skupaj, da boste živeli kot včasih?

Na začetku sem upala na to, kasneje pa sem se začela zavedati, da to ne bo nikoli več.

Ste sami reševali težave (npr. dogovor glede stikov, preživnine...) ali ste se za pomoč obrnili na koga drugega (CSD, družinska terapija...)?

V večini smo sami reševali težave, uskladitev preživnine je tako ali tako delo CSD-ja.

Na koga si se v težkih trenutkih najprej obrnil/-a? Kdo ti je nudil največjo oporo?

Obrnila sem se na stare starše, ki so mi vedno ponudili oporo, prav tako moji najboljši prijatelji. Največjo oporo pa sem našla v svoji sestri. V težkih trenutkih mi je najbolj pomagal prav pogovor z ljudmi, ki sem jih imela in jih imam najraje. Da ne pozabim moje zlate mami, ki je bila kljub stresu zelo razumevajoča in vedno pripravljena na pogovor (znala sem biti zelo težak otrok, posebno v tistih že tako težkih trenutkih).

Kako je na razvezo staršev reagirala družba (sošolci, prijatelji, sorodniki)? Kako si ti občutil/a njihove odzive?

Če se prav spomnim, ni bilo nekih negativnih odzivov, razen pri starejših ljudeh, sovaščanih, ki niso poznali celotne situacije, sem občasno naletela na negativen odziv. Na to se nisem preveč ozirala.

Si kdaj zaznal/-a čudne poglede, ogovarjanje, so te zaradi nastale situacije zafrkavali, izogibali?

Zaznala sem le ogovarjanje kot sem rekla od starejših vaščanov, ki so vedno imeli veliko za povedati čez druge. Za sošolce me je bilo malo strah, kako bodo sprejeli, glede na to, da živimo na vasi, kjer se to ni dogajalo, vsaj ne tako zelo pogosto. Vendar je bil moj strah odveč, še vedno so me sprejemali z vsem. Le od enega fanta iz šole, ki je bil vedno najbolj glasen in problematičen, sem nekajkrat slišala v smislu: češ, kje pa je oče, ima drugo?

Te je to prizadelo?

Takrat me sigurno je, oziroma mi ni bilo vseeno. Vendar se spomnim, da sem se o tem pogovarjala z mami, ki me je pomirila in rekla, naj se ne oziram na take pripombe, ker ima vsaka družina svoje težave.

Se je tvoja socialna mreža po razvezi staršev spremenila?

Da, povečala se je.

Si pridobil/-a, spoznal/-a nove prijatelje, ki imajo podobno izkušnjo?

Spoznala sem kar nekaj prijateljev z ločenimi starši in s katerimi sem se lahko pogovarjala o tej temi, saj so me preprosto lažje razumeli zaradi enake izkušnje.

Kakšni so bili občutki do starša, ko ti je povedal za novega partnerja/-ko?

Šlo se je za očetovo novo partnerko. Občutki so bili zelo čudni, mešani. Kot da ni bilo dovolj, da za nas ni »poskrbel« kot bi moral, nas je zapustil, mi je kmalu za tem še predstavil novo žensko. Bila sem jezna, razočarana, jezna nanj in takrat vem, da sva za nekaj časa prekinila stike in sem se vedno prej pozanimala, ali bo ona tudi zraven. Ker v primeru, da je bila, sem vedno našla izgovor, da mi ni bilo treba priti.

Kdaj ti je starš predstavil novega partnerja? Koliko časa je minilo po razvezi?

Svojo prvo partnerico mi je predstavil zelo hitro, kake 3 ali 4 mesece po ločitvi.

Kakšni so bili tvoji prvi vtisi o njem?

Prvi vtisi so bili zelo slabi: šla mi je na živce, bila mi je antipatična... Nadaljevali so se vse do konca njune zveze. Nekako sem tudi njo krivila za razpad družine, ker jo je oče poznal že od prej. Zveza pa itak ni trajala dolgo, manj kot leto dni.

Kakšen je bil vajn odnos skozi čas?

Ko sedaj pomislim, sem se res grozno vedla do nje: Z njo se nisem skoraj nič pogovarjala, sem jo ignorirala ali odgovorila z »Ja« in »Ne«. Se pravi, ga sploh nekako nisva imeli, videli sva se pa tudi zelo malo.

Koliko časa si rabil/-a, da si ga sprejel/-a (če si ga)? Kateri je bil tisti prelomni trenutek?

Prve očetove partnerice nisem nikoli sprejela, naslednjo partnerico, ki mi je predstavil, pa sem sprejela dokaj hitro, že zato, ker je razumela našo situacijo, saj je bila tudi ona ločenka pa tudi

jaz sem bila starejša. To je bilo kakšni 2 leti za tem, ko sva z očetom tudi že izboljšala najin odnos.

Ali se je novi partner starša trudil biti v dobrem odnosu s tabo? Na kakšen način?

Prva partnerka se je trudila bolj za mojo pozornost kot kaj drugega, s tem da je meni in moji sestri kupovala darila, vendar ji ni uspevalo. Druga se je ravno tako trudila, mogoče sem bila bolj odprta do nje, ker je vedela kaj prestajam... Veliko smo se pogovarjale, seveda nama je tudi kdaj kaj kupila, vendar nisem imela občutka, da naju s sestro hoče podkupiti, kot sem ga imela pri prvi.

Se je trudil/-a nadomestiti odsotnega starša? In če, kakšni so bili tvoji občutki ob tem?

To pa res lahko rečem, da se nobena ni nikoli trudila nadomestiti odsotnega starša, se pravi mame. Če bi se trudili, bi me s tem le odvrnili od sebe.

Kako je potekalo spoznavanje in sprejemanje družine novega starša (če jo je imel)?

Prva partnerka ni imela družine, druga pa je imela iz prvega zakona že dva otroke. Smo se kar hitro ujeli, zdela sta se mi prijazna in prijetna, smo pa vseeno vedno nekako ostali na neki distanci.

Si imel/-a občutek, da si zaradi sprejema novega partnerja, izdal/-a starega starša?

Ne, imam zelo razumljivo mami in ve, da je ne zamenjam za nič na svetu =).

So se stiki s starim staršem spremenili zaradi novega starša?

Ne, stiki se niso spremenili. Včasih sem od mami in starih staršev slišala kaj čez očeta, vendar sem to preslišala.

Oseba: C

Spol: moški

Starost: 25

Starost, pri kateri sta se ti starša razvezala? 12

Kaj je zate družina, kaj ti pomeni?

Družina je zame, neko varno zavetje, kamor se vedno lahko zatečeš. Je neko veliko zaupanje, nudenje pomoči in da drug drugemu stojiš ob strani ne glede na to v kakšnem stanju je. Družina mi zelo veliko pomeni, saj me vedno spodbuja, da bi bil boljši. Tudi sam upam, da ko bom imel družino, da bom dober partner in oče. Tega si zelo želim in bom dal vse od sebe, da bo tako.

Kdaj si prvič opazil/-a, da se nekaj dogaja, spreminja med staršema?

Ko sem bil star okrog 10,11 let... Starša sta se veliko prepirala, bilo je prisotno tudi fizično nasilje.

Kaj je bilo drugače?

Težko rečem, da je bilo kdaj drugače, se mi zdi, da odkar se spomnim, je bil prisoten prepir, neka napetost v zraku, ko je bil oče doma... Mislim, da je bil najbolj »usoden« trenutek, ko se ga je oče nekega večera tako zelo napil, da se je spraval nad naju z bratom. Takrat se je mami dokončno odločila, da je zadnji čas da odidemo.

Sta ti starša skupaj povedala za razvezo ali vsak posebej? Na kakšen način (sporazumno, sta se prepirala zraven, krivdo valila drug na drugega, sta bila enotna?)

Mami nama je povedala sama, da se bomo preselili, da ne bomo več živeli skupaj. Oče se o tem sploh ni želel nikoli pogovarjat.

Kaj je razveza pomenila zate, kako se ti je spremenilo življenje?

Življenje se mi je spremenilo na področju čustev do očeta, nanj sem bil jezen in hkrati razočaran. Preselili smo se k maminim staršem na kmetijo, tako, da stanovanje ni bil problem, ker so vedno imeli ogromno prostora. Pa mami je tudi imela dobro službo, tako, da smo bili finančno dobro poskrbljeni.

Glede na to, da smo se preselili, smo popolnoma zamenjali okolje. S tem sem zamenjal šolo, pa na žalost tudi prijatelje. Sicer smo nekako ostali v stikih, samo ni enako, videli smo se zelo malo in s časoma se stiki zgubijo.

Si želel/-a na kakšen način preprečiti razvezo?

Seveda si želiš, da starša ostaneta skupaj za vedno in se imata rada. Vem, da sem mami neprestano spraševal, če bomo šli živet nazaj k očetu in ali bomo spet živeli srečno kot nekoč. S časom sem pa itak ugotovil in opustil tako upanje, ker sem vedel, da to ne bo šlo.

Kakšni so bili tvoji prvi občutki, ko si izvedel za razvezo? Si imel kakšne skrbi, česa te je bilo najbolj strah?

En kup občutkov ti gre takrat po glavi: žalost, jeza, razočaranje... Kljub vsemu, sem pogrešal očeta.

Si bil/-a zaskrbljen/-a, ko si izvedela za razhod ali je bilo to zate olajšanje, ker ne bo več napetosti?

Bolj kot zaskrbljen sem bil žalosten, kot pravim zaradi očeta, prijateljev, novo okolje... Razveza je potegnila s sabo en kup sprememb, s katerimi se moraš srečati. Ko pa sem kasneje razmišljal za nazaj o vsem tem, pa je bilo za vse nas gotovo bolje tako, kot pa da bi ostali pri očetu in bi bili še naprej pod stresom, priča prepirom in kaj veš kaj vse bi se še lahko zgodilo.

Si imel kdaj občutek krivde, da so se razšli zaradi tebe?

Sem imel ja, velikokrat. Ampak to takrat, ko si mali, ko dejansko misliš, da so se starši ločili zaradi tebe.

Pri komu si živel/-a po razvezi?

Pri mami skupaj z bratom in starimi starši na kmetiji.

Kako pogosti so bili z drugim staršem?

Zelo redki, mami je bilo strah, da bi naju odpeljal stran. Vendar je bil itak brat par let starejši od mene ter mu je naročila, če se bo karkoli dogajalo, da jo takoj pokliče. Sicer se je pa tudi sama vedno zadrževala v bližini, no to mi je šele kasneje povedala.

Kako pogosto ste se videli?

Recimo enkrat na mesec.

Ali so te vprašali, pri kom želiš živeti in te upoštevali?

Ne niso. Itak naju je mami takrat samo popokala z bratom in smo se odpeljali k njenim staršem, tako da niti nisem dobro vedel, kaj se dogaja. Če bi me takrat spraševali s kom bi želel živeti bi itak hotel ostati z obema.

Kako si doživljal to, da si se moral/-a odločati med staršema in kaj je bilo vzrok, da si se odločil za tega starša?

Kot sem rekel, se mi ni bilo treba odločati.

Kako bi opisal svoje življenje po razvezi staršev? Se ti je spremenilo na boljše, slabše...? Je razveza vplivala na tvojo prihodnost?

Slabše predvsem na čustvenem in psihičnem področju. Takrat itak nisem videl dobrih stvari v tem, le, da ne bo več krega... A kljub temu me je bilo strah, kako bo, na prihodnost v istem smislu: bil sem zelo čustveno ranljiv in prizadet, bil sem bolj zaprt vase, zadržan, težko sem navezoval stike... Vplivala je tudi na moja dojemanja deklet, punc: spomnim se, da sem jim zelo težko zaupal, imel kakšne koli odnose z njimi... Tudi svojo prvo punco sem imel dokaj »pozno«, šele pri devetnajstih letih.

Pa vse te spremembe kot sem jih že prej naštel: od spremembe okolja, prijateljev, šole...

Si kdaj »taktiziral« starša (»če mi ti ne dovoliš, mi bo pa mami/oče«)?

Ne nisem. Z očetom smo se itak tako malo videli, mami pa tudi nisem nikoli rekel na ta način.

Se ti je kdaj pojavilo upanje, da bosta starša ponovno skupaj, da boste živeli kot včasih?

Na podzavestni ravni vsekakor, o tem sem sanjal tako kot najbrž marsikdo, ki se mu ločita starša... Da bo nekoč spet vse v redu in bomo skupaj. Vendar pa sem se kasneje zavedal, da je to praktično nemogoče.

Ste sami reševali težave (npr. dogovor glede stikov, preživnine...) ali ste se za pomoč obrnili na koga drugega (CSD, družinska terapija...)?

Sami. Mami je bila od nekdaj taka, da vse je želela rešiti sama, brez tuje pomoči. Tudi nista bila poročena, tako, da je šlo brez vsakršne procedure. Oče je sicer nekaj časa vztrajal, da nas hoče nazaj, vendar si je kmalu našel drugo žensko.

Na koga si se v težkih trenutkih najprej obrnil? Kdo ti je nudil največjo oporo? Kaj ti je v težkih trenutkih najbolj pomagalo?

Predvsem sem se zadrževal sam, nisem želel druge družbe. Zelo rad sem čas preživel z živalmi, predvsem sem oboževal konje. In če me nekaj časa ni bilo in so me doma že pogrešali, so me vedno našli na pašniku pri konjih. Brat je bil starejši, se mi zdi, da njega ni tako prizadelo, kot je mene. On si je tudi hitro našel novo družbo, za razliko od mene. Saj je tudi mene večkrat vabil zraven, vendar sem se raje zadrževal sam.

Kako je na razvezo staršev reagirala družba (sošolci, prijatelji, sorodniki)? Kako si ti občutil njihove odzive?

Očetovi sorodniki so se umaknili iz našega sveta, mamini pa so nam vedno stali ob strani, seveda pa so imeli veliko za povedati čez očeta, še danes, če pridemo do tega. Sosedje pri starih starših so nas lepo sprejeli, vedno so me vabili na sladoled in pecivo. S tistimi kolegi, s katerimi sem ostal v stikih, mi tudi niso nikoli ničesar rekli. Na nove sošolce takrat nisem bil pozoren, se nisem družil z njimi, vendar, da bi me prav kdaj zafrkavali ali ogovarjali zaradi ločitve staršev se pa tudi ne spomnim, tako da očitno že ni bilo nič takega.

Se pravi, tudi nisi zaznal čudnih pogledov, ogovarjanj, ali da bi se te zaradi nastale situacije izogibali?

Ne. Ampak saj pravim, takrat sem bil bolj samotar, sam zase, zadržan, nisem imel veliko stika z drugimi. Mogoče so me opravljali, vendar tega ne vem.

Se je tvoja socialna mreža po razvezi staršev spremenila? Si pridobil, spoznal nove prijatelje, ki imajo podobno izkušnjo?

Popolnoma ja. Sigurno je tudi to vplivalo na mojo samopodobo, da sem na nek način izgubil svoje prijatelje in moral zaživeti v novem okolju, kjer nisem nikogar poznal. Sem pa kasneje s časom tudi tam spoznal nove prijatelje z vasi in šole. Samo je pa trajalo kar nekaj časa. Ja, v srednji šoli sem spoznal danes mojega najboljšega prijatelja, ki sta se mu enako v osnovni šoli ločila starša in je imel zelo podobno zgodbo kot jaz.

Kakšni so bili občutki do starša, ko ti je povedal za novega partnerja/-ko?

Oče je kmalu spoznal novo partnerko, ampak nikoli nismo imeli stika. Sem jo videl nekajkrat tako na hitro, ampak je bilo vedno brez odnosa.

Mami pa nam je predstavila novega partnerja kar nekaj let po razvezi, mislim, da je minilo tri ali štiri leta po tem. Prvi občutek mi je bil rahlo čuden, pač nekaj v smislu: novi oče? Vendar smo se itak pogovarjali o tem in ko je povedala, da je v redu človek, popolnoma drugačen od očeta ter da je srečna z njim, sem bil tudi jaz vesel za njo.

Kdaj ti je starš predstavil novega partnerja? Koliko časa je minilo po razvezi?

Predstavila nam ga je kakšne pol leta po tem, ko smo izvedeli zanj, se pravi dobro leto po njunem prijateljevanju, oziroma približno pet let po ločitvi.

Kakšni so bili tvoji prvi vtisi o njem?

Seveda sem bil prvo sumničav do njega in nezaupljiv ali je res tako v redu, kot ga mami neprestano hvali. Vendar sem že prvi dan ugotovil, da je res v redu. Bil je zelo prijazen, zabaven, ni drezal vame z stotimi vprašanji...

Kako bi opisal vajin odnos skozi čas?

Že od začetka super! Res nimam ničesar za pripomnit ali povedati čez njega... Res sem vesel za mami, da ga je našla, še vedno sta skupaj. Je res simpatičen in prijazen, vedno nasmejan in dobre volje, tako da ne moreš, da ti ni všeč.

Koliko časa si rabil, da si ga sprejel (če si ga)? Kateri je bil tisti prelomni trenutek?

Zelo hitro sem ga sprejel. Važno mi je, da je mami srečna in če je ona sem tudi jaz zanjo. Kakšen prelomni trenutek niti ni bil pomemben, saj mi je bil takoj všeč.

Ali se je novi partner starša trudil biti v dobrem odnosu s tabo? Na kakšen način?

Da. Trudil se je vseh področjih, pomagal mi je s šolo, naju z bratom peljal na sladoled...

Se je trudil nadomestiti odsotnega starša? In če, kakšni so bili tvoji občutki ob tem?

Ne, ni se ga trudil nadomestiti. Sva se o tem tudi pogovarjala, sicer veliko kasneje, in je rekel, da ve, da je oče samo eden, in se staršev ne da zamenjati. Mi je bil pa skozi najstniška leta v veliko pomoč, z njim sem se lahko pogovarjal vse in o vsem, tako, da mi je na nek način bil res kot oče. In ravno to, sem zelo cenil pri njem. Ni bil vsiljiv, še vedno pa mi je bil vedno na voljo.

Kako je potekalo spoznavanje in sprejemanje družine novega starša (če jo je imel)?

Iz svojega prvega zakona je imel sina, ki pa ga je videl zelo malo. Z bivšo ženo sta imela grdo ločitev, preselila se je nazaj k staršem, na drugi konec Slovenije, v Prekmurje. Zelo je oteževala tudi odnose in stike s sinom, zaradi česar je bil zelo žalosten. Na nek način se mi zdi, da je v meni videl svojega sina. Sam njegovega sina nisem nikoli spoznal, mami pa ga je videla samo enkrat.

Si imel/-a občutek, da si zaradi sprejema novega partnerja, izdal starega starša?

Ne, sploh ne. Oče je bil tisti, ki se je prvi oddaljil od nas, ko je spoznal novo žensko. In zaradi maminega partnerja nimam in nikoli nisem imel niti najmanjše slabe vesti.

So se stiki s starim staršem spremenili zaradi novega starša?

Ne, ni bilo zaradi novega partnerja, pač pa zaradi očeta samega.

Oseba: D

Spol: Ž

Starost: 23 let

Starost, pri kateri sta se ti starša razvezala? 13 let.

Kaj je zate družina? Kaj ti pomeni?

Družina zame pomeni varnost. Predstavljajo jo moji bližnji, h katerimi se lahko zatečem po objem, pomoč.

Kdaj si prvič opazil/-a, da se nekaj dogaja, spreminja med staršema?

Nisem opazila, da je kaj drugače med staršema, ker sta vedno imela boljša in slabša obdobja, ki so se kar naprej menjala. Izvedela sem šele, ko sta mi skupaj povedala, da se bosta ločila.

Sta ti starša skupaj povedala za razvezo ali vsak posebej? Na kakšen način (sporazumno, sta se prepirala zraven, krivdo valila drug na drugega, sta bila enotna?)

Povedala sta mi skupaj. Že ko sta me poklicala, če se lahko za trenutek skupaj vsedemo, je bilo nenavadno. Skoraj nikoli nismo bili skupaj zbrani, sploh pa ne brez krega. Takrat sta bila mirna, enotna, razložila sta mi situacijo, da tako ne gre več, ker očitno nista pravi osebi za skupaj. Pravega vzroka mi takrat itak niso povedali, nekaj stvari sem sama ugotovila.

Kasneje pa je zopet sledilo veliko obtoževanja in prerekanja, dokler se mama dejansko ni odselila.

Si že prej slutil to, ali je bilo popolnoma nepričakovano?

Že prej sem vedela, da se starša vedno ne razumeta najbolje, samo nisem vedela, da se ljudje zaradi tega ločijo, zame so bili prepiri nekaj normalnega, zato je bila novica o ločitvi nepričakovana.

Kaj je razveza pomenila zate, kako se ti je spremenilo življenje?

Zame je razveza pomenila to, da se je življenje čisto spremenilo, ker se je mama odselila k novemu partnerju, ki je že imel dva otroke. Veliko je bilo selitev od mame do očeta in oba sta se na nek način spremenila. Ko se je mama odselila, sem se počutila žalostno in nesigurno, kako bomo živeli drug brez drugega. Življenje je bilo pač drugačno in vedela sem, da se bom

temu morala prilagoditi. odločila sem se tudi, da ne bom ponavljala napak svojih staršev, ampak se bom od njiju naučila, kako se v družini dobro ravna in kako slabo.

Si želel na kakšen način preprečiti razvezo?

Ja, ampak nisem imela možnosti, da bi kakorkoli vplivala na to.

Kakšni so bili tvoji prvi občutki, ko si izvedel za razvezo?

Bila sem žalotna in zmedena.

Si imela kakšne skrbi, česa te je bilo najbolj strah?

Skrbelo me je po finančni strani, kako bomo shajali samo z eno plačo, živeli pa smo v veliki hiši. Žalostna sem bila, ker se je mama odselila, koliko se bomo videli, ali bo imela novega partnerja in njegove otroke sedaj raje kot mene... Bala sem se, da me bo popolnoma izločila iz svojega življenja. Zmedena pa, ker sem bila še otrok in se mi je svet nekako obrnil na glavo. Saj sem vedela, da prepiri ne pomenijo nič dobrega, samo nisem pa si predstavljala, da se bo mama dejansko odselila.

Si bil/-a zaskrbljen/-a, ko si izvedela za razhod ali je bilo to zate olajšanje, ker ne bo več napetosti?

Bolj sem bila žalostna in zaskrbljena, ker sem bila na napetosti že navajena in kot otrok nisem vedela, da je lahko drugače, boljše... Zato sem pričakovala, da bo ločitev vse samo še poslabšala. Imela sem skrbi, da bodo skrbništvo dodelili samo enemu od staršev in da se bom mogla odseliti od doma.

Si imel/-a kdaj občutek krivde, da so se razšli zaradi tebe?

Ne zaradi sam ločitve ne, imela sem pa občutek krivde, ker sem že prej spoznala njune prijatelje, samo da takrat nisem vedela, kaj to pomeni.

Si se s starši lahko pogovarjal/-a o svojih občutkih glede razveze?

Da, lahko sem se pogovarjala z njima, samo da se takrat še nisem tako dobro zavedala svojih občutkov, oziroma jih nisem znala izraziti tako, kot kasneje, ko sem bila starejša.

Kako je to vplivalo na tvojo samopodobo?

Ne vem, če je sama ločitev vplivala na mojo samopodobo, bi rekla, da prav ločitev ni. Zdi se mi, da je na razvoj samopodobe bolj vplival celoten potek dogodkov, ki so se dogajali prej, že skozi celo otroštvo, ko sem se počutila drugačno in se nisem nikoli počutila kot del skupine otrok, kot del razreda, čeprav sem se z vsemi dobro razumela, je nekaj manjkalo, nek občutek pripadnosti in zaupanja.

Čemu bi pripisala to? Je bilo kako povezano z družino ali je bil vzrok popolnoma kje drugje?

Starša sta se kar precej ukvarjala z mano, vendar mislim, da zaradi vseh preprirov in težav doma, je vseeno to nekako vplivalo name. Nekje v moji podzavesti...

Si v družbi imel/-a kdaj občutek sramu, manjvrednosti?

Bolj sem imela tremo pred javnim nastopanjem, ki je bila zelo huda, ampak to zopet ne bi pripisala ločitvi. Po ločitvi se je spremenilo to, da sem postala zelo odločna, tudi kadar sem se počutila ponižano, sem zelo trmasto zastopala svoje mnenje. Hmm, da bi se zaradi ločitve počutila manjvredno pa ne.

Pri komu si živel/-a po razvezi?

Pri obeh, nekaj časa pri mami, nekaj časa pa pri očetu.

So stiki potekali nemoteno, ali je kateri starš »nagajal« (ni prišel pravočasno, pozabil na dogovor...)?

S strani staršev so stiki potekali v redu, sčasoma sem se manj videvala z mamo, ker se nisem dobro počutila v tujem stanovanju z njenim partnerjem in otrokoma.

Kako pogosti so bili z drugim staršem?

Vsak teden sem živel pri enem od staršev, tako da sem stike imela redno z obema. Vendar saj pravim, so stiki z mamo s časom postali redkejši. Oziroma saj sva se videli, samo nisem se hotela dobiti pri njej v stanovanju. Raje sem videla, če sva šli na kavo, izlet ali le po nakupih.

Na kakšen način sta se starša dogovorila glede stikov (sama, prek CSD-ja...)?

Dogovorila sta se sama.

Ali so te vprašali, pri kom želiš živeti in te upoštevali?

Starša sta me vprašala, s kom bi raje živel, na CSD ali na sodišče pa nismo šli, pač kasneje sem izvedela, da mora CSD pridobiti otrokovo mnenje. Vendar se zaradi tega nisem oziroma se ne počutim prav nič prikrajšano.

Kako si doživljal/-a to, da si se moral/-a odločati med staršema in kaj je bilo vzrok, da si se odločil/-a za tega starša?

Po določenem času sem več živel z očetom, ker je bil tam že od začetka moj dom in sem imela tam tudi ostale družinske člane in šolo v bližini. Na začetku mi je bilo čudno, ko sta me vprašala pri komu bi živel, zaradi mami. Vendar glede na to, da se je preselila k novemu partnerju, se mi je tudi zdelo, da nekako ne spadam zraven. Oče pa ni imel nove partnerke pa še ostal je doma, kjer smo živeli.

Kakšni so bili občutki do drugega starša (s katerim nisi živel)?

Živel sem sicer z obema, ampak sem mami manj videla, zato sem jo zelo pogrešala, po drugi strani pa sem bila jezna, ker je šla živeti z novim partnerjem in ker sta me silila, naj bom prijateljica z njegovima otrokoma.

Tvoja vloga med staršema? Kako sta se obnašala med sabo?

Včasih sem imela občutek posrednika, ko sta si nekako prenašala sporočila preko mene: »Povej očetu, da te jutri poberem ob 3!« »Vprašaj očeta...« Na živce mi je šlo tudi govorenje eden čez drugega: »Če ne bi bil tak blablaba...« Včasih sta mi res šla na živce.

Kljub temu, da je bilo veliko zamere in obtoževanja, sta se tudi pogrešala.

Si čutil/-a kdaj zamero do katerega od staršev?

Seveda, do obeh. Do očeta zato, ker je preveč delal in se ni potrudil, da bi mami ostala, do nje pa zato, ker je res odšla. Poleg tega sem jima zamerila, ker sta meni govorila slabe stvari drug o drugem.

Si kdaj »taktiziral/-a« starša (»če mi ti ne dovoliš, mi bo pa mami/oče«)?

Mislím, da ne, večinoma sta mi vse dovolila. Gotovo ju je dajal tudi občutek krivde ter sta mi vsaj pri stvareh, ki sem jih želela, hotela ustreči, če sem bila prikrajšana že za družino, me nista hotela prikrajšati še za ostale stvari.

Sta te starša kdaj nagovarjala drug proti drugemu?

Včasih sta mi **grdo govorila drug o drugemu**, ampak ne morem reči, da je bilo to kakršnokoli nagovarjanje, da bi mene pridobila na svojo stran. Bolj je **šlo za zagovarjanje sebe in svoje odločitve o razvezi**. Trudila sem se ju razumeti, vendar pri tistih letih bolj težko razumeš take stvari. Sedaj pa ju seveda popolnoma razumem in njuno obnašanje.

Se ti je kdaj pojavilo upanje, da bosta starša ponovno skupaj, da boste živeli kot včasih?

**Ja**, sem imela ja. Mami se je po letu razšla s tedanjim partnerjem in **ponovno pristala skupaj z očetom** po letu in pol. Takrat smo kakšne pol leta **zopet živeli skupaj**, vendar se je **po parih mescih zopet začela ponavljati stara zgodba: prepiri, obtoževanje...** In po slabem letu **dokončno ločila**. Sicer sem **še vedno imela upanje**, da bomo **nekoč živeli spet skupaj**, brez prepиров, vendar sem **čez leta opustila to misel**, saj sta se skoraj vsakič, ko sta prišla vs tik sprla.

Ste sami reševali težave (npr. dogovor glede stikov, preživnine...) ali ste se za pomoč obrnili na koga drugega (CSD, družinska terapija...)?

Starša sta se **sama dogovorila glede stikov** in potem **samo podpisala odločbo** po razvezi.

Na koga si se v težkih trenutkih najprej obrnil/-a? Kdo ti je nudil največjo oporo?

Pomagalo mi je to, da sem se **začela ukvarjati s konji** in sem tam **preživela veliko časa**. Od ljudi ne morem reči, da mi je bil **kdo posebno v oporo**, bolj ali manj so se **vsí obnašali, kot da se ni nič takega zgodilo**. Sicer mi je bilo to čisto v redu, ker ne bi prenesla, da bi me pomilovali oziroma bi se komu smilila ali še slabše, če bi me zasmehovali.

Kako je na razvezo staršev reagirala družba (sošolci, prijatelji, sorodniki)? Kako si ti občutil/a njihove odzive?

**Sošolcem in prijateljem tega nisem razlagala**. **Sorodniki** pa so verjetno že dalj časa vedeli, da je razveza neizogibna, **bili so žalostni, ampak ne presenečeni**.

Si kdaj zaznal/-a čudne poglede, ogovarjanje, so te zaradi nastale situacije zafrkavali, izogibali?

Ne, **veliko sošolcev je imelo ločene starše**, in nekako **se nismo zaradi tega zafrkavali, niti tolažili**. Za nas je bilo to pač **normalno**. Tako kot to, da nekdo ima brate in sestre, drugi pa je edinec. Enako smo gledali na to ali imaš poročene ali ločene starše.

Se je tvoja socialna mreža po razvezi staršev spremenila? Si pridobil/-a, spoznal/-a nove prijatelje, ki imajo podobno izkušnjo?

**Spoznala sem nove prijatelje** in **partnerje staršev in njihove otroke**, ampak se nismo pogovarjali o razvezi. Mislim, da je ta izkušnja v našem prostoru **tako pogosta po drugi strani pa boleča**, da se **ljudje pač ne pogovarjajo veliko o tem**.

Kakšni so bili občutki do starša, ko ti je povedal za novega partnerja/-ko?

**Občutki** do starša (mame) **se niso spremenili**. Še vedno sem jo **imela rada**, v vsakem primeru pa bi bila **malo jezna nanjo**, če bi se odselila sama ali k partnerju. Vendar sedaj seveda že dolgo nisem več. Vendar ko si otrok, tega pač preprosto ne razumeš.

Kdaj ti je starš predstavil novega partnerja? Koliko časa je minilo po razvezi?

**Že pred razvezo** sem **spoznala novega partnerja mame**, samo da takrat še nisem vedela, kaj to pomeni, ker mi ga je predstavila kot prijatelja. Uradno, kot partnerja pa **takoj po razvezi, ko**

sem prišla k njej na obisk. Seveda ni mogla reči, da živi sama v tako velikem stanovanju z otroškimi stvarmi in vsemi ostalimi ne-njenimi stvarmi.

Kakšni so bili tvoji prvi vtisi o njem?

Vtisi so bili **dobri**, samo **nisem si želela živeti z novimi ljudmi**.

Kakšen je bil vajn odnos skozi čas?

Odnosi so bili **dobri, ampak hladni**, predvsem **z moje strani**, ker se **nisem hotela navaditi na nove ljudi v stanovanju**, za mizo, v kopalnici. Mislim, da so se morali kar truditi okrog mene, da sem se **sicer obnašala korektno, ampak ne preveč prijazno**.

Koliko časa si rabil/-a, da si ga sprejel/-a (če si ga)? Kateri je bil tisti prelomni trenutek?

Novega partnerja mame sem sicer **sprejela kot dejstvo že na začetku**, to se mi je **zdelo normalno** in sem **se trudila prilagoditi novemu načinu življenja**. Res pa je, da se nanj **nisem popolnoma nič čustveno navezala**, zato mi je bilo **vseeno**, ko je nekdo odšel in kasneje **prišel nov partner ali partnerka**.

Ali se je novi partner starša trudil biti v dobrem odnosu s tabo? Na kakšen način?

Da, **zelo so se trudili**, vključevali so me v pogovor, me **jemali s sabo po opravkih in na izlete** in mi **kupovali raznorazne stvari**. Seveda se je kakšen trudil bolj, drugi manj, vendar na splošno lahko rečem, da so se vedno **vsi trudili mi čim bolj ustreči**. Včasih sem kar malo izkoristila to njihovo »prijaznost in dobroto«.

Se je trudil novi starš nadomestiti odsotnega starša? In če, kakšni so bili tvoji občutki ob tem?

Prvi partner h kateremu se je po razvezi preselila moja mama, je **igral zelo očetovsko vlogo** do mene, najbrž zato, **ker je pogrešal svoja otroka**, ki sta bila pri njuni mami. To **mi ni bilo všeč** in sem zato **postala zelo odklonilna do njega**. Naslednji mamin partner pa je imel nek **prijateljski odnos do mene**, vedel je, da ni moj oče, mi zato niti **ni ukazoval**, kdaj naj grem spat ali priganjal k nalogi, vendar je to **prepustil mami**.

Kako je potekalo spoznavanje in sprejemanje družine novega starša (če jo je imel)?

Partner moje mame je **imel hčerko in sina**, ki **sem ju spoznala**, ko sta prišla za vikend na obisk k očetu. Spoznavanje je **potekalo v redu**, ampak sta bila onadva **zelo prijazna do mene**, jaz pa **se nisem hotela družiti z njima**, ker **nisem bila navajena na brate in sestre**, saj sem **bila edinka**. Drugi mamin partner pa ni imel družine.

Si imel/-a občutek, da si zaradi sprejema novega partnerja, izdal/-a starega starša?

**Včasih sem imela ta občutek**, ampak bolj zato, **ker sta mi starša partnerje predstavila že pred ločitvijo** in se mi je zdelo, da **bi ju morala na to opozoriti**, seveda pa takrat nisem vedela, kaj se sploh dogaja.

So se stiki s starim staršem spremenili zaradi novega starša?

**Na nek način ja**, ker **se nisem hotela družiti z maminim novim partnerjem in njegovima otrokoma**, sem **več časa preživela pri očetu**, kjer sem imela svoj mir. Na ta način, so se najini **stiki z mami seveda malo ohladili**. Prej je bila moja najboljša **prijateljica**, v tistih letih pa se mi je njeno dejanje zdelo nekako **izdajateljsko**. Sva pa se čez leta zopet zelo povezali in se sedaj super razumeva.

Oseba: E  
Spol: Moški  
Starost: 22  
Starost, pri kateri sta se ti starša razvezala? 14

Kaj je zate družina, kaj ti pomeni?

Čeprav imam ločena starša sta še vedno moja družina. Plus moji sestri in hčerka moje sestre, se pravi moja nečakinja. To je moja najožja družina. Seveda pa vanjo uvrščam tudi stare starše in mojga psa Jona. Kaj mi pomeni? Veliko. Čeprav so bili težki časi, še vedno zelo rad preživljam čas z vsemi.

Kdaj si prvič opazil/-a, da se nekaj dogaja, spreminja med staršema?

Opazil sem že, ko sem bil zelo mlad. Recimo okoli petega leta starosti. Praktično nimam veliko dobrih spominov pri katerih bi se starša dobro razumela.

Kaj je bilo drugače?

Napetost med staršema. Vedno več prerekanja. Pomanjkanje družinskih aktivnosti. Opazil sem predvsem, ko se že pri normalnih opravilih nista dobro prenašala.

Sta ti starša skupaj povedala za razvezo ali vsak posebej? Na kakšen način (sporazumno, sta se prepirala zraven, krivdo valila drug na drugega, sta bila enotna?)

Povedala sta mi vsak posebej, saj že pred ločitvijo nista imela veliko stika med seboj. Po mojem mnenju sta malenkost krivdo valila drug na drugega ampak za ločitev sta se odločila sporazumno, saj je bilo že davno jasno da takšna zveza ne deluje (s tem sta se oba strinjala).

Kaj je razveza pomenila zate, kako se ti je spremenilo življenje?

Razveza me ni kaj veliko šokirala niti me ni prizadela. Zame je do neke mere prinesla olajšanje saj je v družini postalo dosti bolj mirno. Ni več tistega strahu, da boš doma občutil samo slabo vzdušje in slišal samo prerekanje.

Ti je prinesla kakšne spremembe?

Velikih sprememb mi ni prinesla razen tega, da sem se z mami preselil od doma in, da sam malenkost bolj oddaljen od svojih prijateljev, vendar mi to ne dela problemov sem še vedno v dobrem stiku z očetom in prijatelji.

Si želel na kakšen način preprečiti razvezo?

Ne. Njena skupna zveza je prinesla samo napetost v družini in nič kaj dobrega.

Kakšni so bili tvoji prvi občutki, ko si izvedel za razvezo? Si imel/-a kakšne skrbi, česa te je bilo najbolj strah?

Predvsem je bilo olajšanje ampak tudi malo negotovosti saj nisem povsem vedel kaj se bo po razvezi zgodilo z družino.

Sprva sem se malo ustrašil, da bo družina postala razdvojena in da ne bomo imeli kontakta med seboj.

Si bil/-a zaskrbljen/-a, ko si izvedel/-a za razhod ali je bilo to zate olajšanje, ker ne bo več napetosti?

Malenkost zaskrbljen, saj nisem vedel, kaj se bo zgodilo z nami po ločitvi, če se bomo razumeli, če bomo še vedno poizkusili biti družina in si med seboj pomagat, itd. Ampak

predvsem sem pa bil olajšan saj se vsa napetost razblinila, stvari so se umirile in končno smo vsi lahko malo bolj normalno zadihali, zaživel.

Si imel/-a kdaj občutek krivde, da so se razšli zaradi tebe?

Ne. Razlog za razvezo je bil povsem drug in se nisem čutil čisto nič krivega.

Pri komu si živel/-a po razvezi?

Pri materi.

Kako pogosti so bili z drugim staršem?

Pri očetu sem še vedno vsak teden, odvisno od časa.

Ali so te vprašali, pri kom želiš živeti in te upoštevali?

Zelo težko sem se odločil pri kom želim živeti, saj imam dober odnos z obema. Odločil sem se, da stanujem pri mami, ker drugače bi ostala sama, saj se je sestra odločila, da bo živela pri očetu, druga pa je že poročena. Še vedno pa imam drugi dom pri očetu.

Se pravi so te vprašali s kom želiš živeti?

Ja.

In bil pri tem tudi upoštevan?

Tako je.

Kako si doživljal/-a to, da si se moral/-a odločati med staršema in kaj je bilo vzrok, da si se odločil/-a za tega starša?

Bilo je precej težavno se odločiti saj nisem želel nikogar razočarati oz. prizadeti. Odločil sem se pa tako predvsem zato, ker me je mati izjemno podpirala v življenju in je nisem hotel razočarati, prav tako pa sem se jaz odločil, da jo podpiram pri njenih odločitvah.

Kako bi opisal/-a svoje življenje po razvezi staršev? Se ti je spremenilo na boljše, slabše... ? Je razveza vplivala na tvojo prihodnost?

Definitivno mi je spremenila življenje, vendar ne tako zelo dramatično. Razveza ni vplivala na mojo prihodnost. Stvari so se spremenile vendar ne mislim da je vzrok za to razveza temveč bolj način odraslega življenja, ki prinese več odgovornosti.

Si kdaj »taktiziral/-a« starša (»če mi ti ne dovoliš, mi bo pa mami/oče«)?

Sploh ne. Mislim, da bi to lahko privedlo do še več prepira v hišo in nisem poskušal takšnih stvari. Nekatere stvari sem pač dobil nekaterih pa ne.

Se ti je kdaj pojavilo upanje, da bosta starša ponovno skupaj, da boste živeli kot včasih?

Sem upal na to, da bi postali normalna družina seveda, vendar sem se osredotočal bolj na druge stvari in sem probal, da ne razmišljam o tem.

Ste sami reševali težave (npr. dogovor glede stikov, preživnine...) ali ste se za pomoč obrnili na koga drugega (CSD, družinska terapija...)?

Težave smo rešili sami. Z očetom sem se sam dogovoril glede preživnine, glede stikov se nismo nič dogovarjali, samo pazili smo, da smo se vsem posvetil in nismo odložili nekatere družinske člane na stranski tir. Tudi vse ostalo se je rešilo zlepa, brez, da bi koga prizadeli. Le pri ugotavljanju premoženja (kdo dobi kaj pri ločitvi) je prišlo do zapletov med staršema vendar se sam osebno nisem hotel v to poglobljati.

Na koga si se v težkih trenutkih najprej obrnil/-a? Kdo ti je nudil največjo oporo?

Kot sem že omenil me ločitev ni močno prizadela, tako da nisem kaj preveč žaloval. Do vse družine sem se obnašal povsem enako kot vedno in oni pravtako. Razlog se mi zdi, da je bil pa da smo na to ločitev hitreje pozabili in pač živeli naprej normalno življenje. Ob sebi sem pa vedno imel tako punco kot prijatelje, tako da družbe za dobro počutje se ni manjkalo.

Kako je na razvezo staršev reagirala družba (sošolci, prijatelji, sorodniki)? Kako si ti občutil/a njihove odzive?

Nekaterim se mi zdi da sem se jim zasmilil, in da se me poskušali spraviti v boljšo voljo čeprav ni bilo potrebe. Malo so se tudi pošalili glede ločitev, da se je znebilo nerodnega položaja v pogovoru.

Nekateri so me razumeli, saj so sami bili že v enaki situaciji, nekateri so pa bili šokirani saj nisem nikoli, dal vedet o težavah v družini. Predvsem so pa bili zelo prijazni in iskreni.

Se pravi nisi zaznal/-a čudnih pogledov, ogovarjanj, ali da bi te zaradi nastale situacije zafrkavali, se te izogibali?

Ne niti malo, pač se mi zdi, da je že takrat bilo tega kar nekaj in ni bilo nekaj ekstra čudno.

Se je tvoja socialna mreža po razvezi staršev spremenila? Si pridobil/-a, spoznal/-a nove prijatelje, ki imajo podobno izkušnjo?

Bližnji prijatelji so ostali bolj kot ne enaki. Sem spoznal nove prijatelje seveda ampak razveza staršev tukaj ni igrala vloge. Je pa res, da zdaj okoli sebe bolj pogost opazim in spoznam ljudi z podobnimi izkušnjami. Se mi zdi, da niti nisem toliko razmišljal o pogostosti ločitev, pred razvezo mojih staršev.

Kakšni so bili občutki do starša, ko ti je povedal za novega partnerja/-ko?

Zelo mešani. Nisem si niti predstavljal kaj takšnega, čeprav sem vedel, da se to lahko zgodi. Bil sem malenkost šokiran, saj sem si še vedno nekako v zavesti predstavljal samo moja starša in ne neko neznano osebo. Vendar nisem bil jezen, pač treba se je bilo sprijaznit in meni je pomagalo, da na to nisem hotel pretirano razmišljat in sem se nekako odmaknil na stran.

Kdaj ti je starš predstavil novega partnerja? Koliko časa je minilo po razvezi?

Minilo je kar precej časa, kakšno dobro leto ali dve, vendar mislim, da sta se spoznala že prej.

Kakšni so bili tvoji prvi vtisi o njem?

Nič kaj spodbudni. Nisem si ga predstavljal, kot nekega člana družine, ki mi je blizu, pač pa kot nek neznan človek, ki se vsiljuje v našo hišo. Ampak sem prebolel to začetno frustracijo.

Kako bi opisal/-a vajin odnos skozi čas?

Dokaj normalen, nič posebnega. Bolj na ravni znancev. Imela sva pogovore in debate, vendar nič preveč osebnega. Na začetku je bilo meni osebno povsem čudno in nerodno ampak so stvari počasi stekle, da je bilo vsaj možno preživljanje časa v skupnem prostoru. Sam sem pa spremenil odnos in postal bolj prijateljski skozi čas.

Koliko časa si rabil/-a, da si ga sprejel/-a (če si ga)? Kateri je bil tisti prelomni trenutek?

Trajalo je približno pol leta. Nisem povsem prepričan. Nevem pa, če sem ga povsem sprejel in ali če ga sploh kdaj bom. Mislim, da ne povsem, saj za mene ni tisti pravi del družine. Sva pa na neki meji, kjer je najin odnos povsem ok. Je seveda trajalo neki časa, da sem sprejel ga v življenje. Prve mesece mi ni bilo lahko. Ni bilo prelomnega trenutka, samo potreboval sem čas, da sem se navadil na vse.

Ali se je novi partner starša trudil biti v dobrem odnosu s tabo? Na kakšen način?

Mislim, da ja. Predvsem se trudi z mano komunicirati, poskuša najti skupne interese. Trudi se mi tudi ustreči pri določenih stvareh če rabim pomoč.

Se je trudil nadomestiti odsotnega starša? In če, kakšni so bili tvoji občutki ob tem?

Ne, ne bi rekel. Vsaj jaz ne dobim takega občutka in mislim, da sem tudi jaz dal vedeti, da mi starša ne bo nadomestil. Ni potrebe po tem, mislim da vsi to vemo in da ne želimo priti do takšnih nerodnih položajev.

Kako je potekalo spoznavanje in sprejemanje družine novega starša (če jo je imel)?

O družini nikoli ne govori, vem pa da jo ima. Vendar imajo neke zelo čudne odnose, tako, da dvomim, da jih kdaj bom. Tudi nimam kakšne želje po tem. Mogoče enkrat nekoč.

Si imel/-a občutek, da si zaradi sprejema novega partnerja, izdal/-a starega starša?

Na začetku ja, imel sem slab občutek, da delam slabo stvar in lahko razočaram starša, vendar sem se potrudil in dal vedeti, da ne bom nobenga zapostavil.

So se stiki s starim staršem spremenili zaradi novega starša?

Ne vidim pretirane razlike. Še vedno se trudim biti v stiku z obema staršema, mogoče zdaj še bolj ob prihodu novega partnerja, da ne zapostavljam drugega.

Oseba: F

Spol: ženski

Starost: 21

Starost, pri kateri sta se ti starša razvezala? 11

Kaj je zate družina, kaj ti pomeni?

Družino bi opredelila kot ožji krog ljudi, ki jih imam brezpogojno rada in oni mene in vem da se lahko v najtežjih trenutkih obrnem na njih. Predstavlja mi prostor, kjer se počutim domače, varno, kamor se vedno rada vračam.

Kdaj si prvič opazil/-a, da se nekaj dogaja, spreminja med staršema?

Ni bilo nekih bistvenih sprememb med njima, da bi rekla, aha, takrat pa takrat se je pa zgodil tisti pomembni trenutek, ko je bilo vse drugače! Odkar se spomnim, sta se vedno veliko prepirala. Proti koncu njunega zakona je včasih prepir postal fizičen iz očetove strani in takrat je mogla posegati tudi policija.

Kaj je bilo drugače?

Jaz nisem opazila nobene spremembe. Oče je bil zmeraj kot nekak dvoličnež. En dan čisto prijazen, drugi dan pa poln jeze in se znašal nad mami. Mami je pa to nekako »mirno« prenašala, je pa vedno govorila, da bo en dan samo spakirala in odšla.

Sta ti starša skupaj povedala za razvezo ali vsak posebej? Na kakšen način (sporazumno, sta se prepirala zraven, krivdo valila drug na drugega, sta bila enotna?)

No, od nobenega nisem izvedela za to. Čisto ponesreči sem en dan to izvedela od prodajalca v mali trgovini, ki smo jo imeli blizu bloka. Je rekel, da je slišal da se selimo, jaz pa nisem nič vedela o temu. Ko sem prišla s tem k mami, je rekla da je to res, ampak da ne smem povedati

očiju. Mami in sestra sta na skrivaj iskali stanovanja kamor bomo odšle in mi seveda nista nič povedali o temu, po mojem zato, da ne bi kaj izblebetala očiju. Odšle smo namreč takrat, ko je oči odšel na teren v tujino za par dni. Po pogovoru z mami, sem razumela, da drugega načina od tega ni, saj nas oči nikoli ne bi pustil žive od njega. No, vsaj mami ne. Tako so nam v teh dneh ko je bil oči na terenu, pri selitvi pomagali sosedge in prijatelji. Vsi so dobro vedeli kakšna je situacija, še posebej sosedge, ko so morali te prepire poslušati skoraj vsak dan. Moj oči je bil takrat pijanec (zdaj nevem kakšen je), zato nikoli ni bilo vedeti kakšno obnašanje pričakovati od njega. Moja mami je morala leta in leta to prenašati zato mi je bil (zdaj ko sem starejša) njen pristop čisto logičen. Ločitev je nastopila komaj leto zatem, ko smo z mami odšle, ko so stekle čez vse obravnave in to, o katerih v bistvu nevem ničesar.

Kaj je razveza pomenila zate, kako se ti je spremenilo življenje?

Nekako sem razumela zakaj se to dogaja, ob vsemu prepiranju. Vedela sem, da bo vsaj tega konec. Ko sedaj pogledam nazaj, se mi zdi, da mi je tako definitivno bolje. Vedno je za vse poskrbela mami in tudi po razvezi sem vedela da bo tako.

Si želel na kakšen način preprečiti razvezo?

Ne.

Kakšni so bili tvoji prvi občutki, ko si izvedel za razvezo? Si imel/-a kakšne skrbi, česa te je bilo najbolj strah?

Prvo, sem bila čisto zmedena in zelo žalostna, da se to zares dogaja. Nekako sem razumela zakaj, ampak ne pa, zakaj na takšen način. Res se je vse skupaj zgodilo na nenavađen način. Seveda me je skrbelo, kako se bom znašla v novem okolje, pa glede prijateljev in to ali se bom po tem še videla z očijem.

Kaj te je skrbelo glede prijateljev?

Kaj pa vem, da me bodo tudi oni zapustili, da me ne bi grdo gledali zaradi tega, kar je bilo... Preselila sem se nisem vedela, koliko se bomo sedaj še videli ali bom spoznala nove, me bodo ogovarjali, zasmehovali...

Si bil/-a zaskrbljen/-a, ko si izvedela za razvezo ali je bilo to zate olajšanje, ker ne bo več napetosti?

Oboje. Po eni stani nisem vedela kako bo po temu, kje in kako bomo živeli, kako bo z očetom... Po drugi strani sem pa vedela da bo konec prepiranja, da se ne bom rabila več pokrivat čez glavo s pouštrom, da ne bi slišala njunega prepiranja...

Si imel/-a kdaj občutek krivde, da so se razšli zaradi tebe?

Ne. Moj oči je bil pač navaden pijanec in dvoličnež. En dan čisto posladkan do vseh, drugi dan pa stresal jezo nad mami. To seveda razumem šele zdaj ko sem starejša. Ampak tako je pač bilo. Nevem kakšen je sedaj, ampak upam da je boljši človek.

Pri komu si živel/-a po razvezi?

Pri mami.

Kako pogosti so bili z drugim staršem?

Na začetku, ko smo odšle, sva se z očetom videla še parkrat, kakšen mesec dva skoraj vsak teden, potem pa čedalje redkeje. Kasneje pa sva iz neznanega razloga zgubila stike, ni me več klical, jaz pa sem se zaradi tega čutila nezaželeno. Nisem hotela biti jaz tista, ki bi ga skos klicala, da se vidiva.

Ali so te vprašali, pri kom želiš živeti in te upoštevali?

Ne. Odločitev je bila sprejeta brez mojega mnjenja. Seveda tudi če bi imela možnost izbiranja, bi se sama odločila enako.

Kako si doživljal/-a to, da si se moral/-a odločati med staršema in kaj je bilo vzrok, da si se odločil/-a za tega starša?

O tem se nisem rabila odločati. Mami se je to odločila namesto mene in ji sploh ne zamerim, saj je dobro vedela, kaj je najbolje naju s sestro. Bila je tako pogumna da je ukrepala, da bomo imele lepše življenje in sem ji zelo hvaležna zato.

Kako bi opisal/-a svoje življenje po razvezi staršev? Se ti je spremenilo na boljše, slabše... ? Je razveza vplivala na tvojo prihodnost?

Kaj pa vem. Manjkalo mi ni nič. Hodila sem še naprej v isto šolo, se družila s prijatelji normalno kot prej. Res da sem se morala voziti v šolo in kadar sem se hotela družiti s prijatelji peljati tja z avtobusom, ampak mi to ni predstavljalo problema. Na začetku, preden smo se dejansko preselile, me je bilo strah, kako se bomo videli, vendar sem kmalu ugotovila, da je strah povsem odveč. Niti se nismo preselile tako daleč stran, na drug konec mesta. Mislim, da se mi je življenje definitivno spremenilo na boljše. V šoli nisem imela nobenih težav z ocenami, vedno sem imela kar dobre ocene. Mislim, da me zaradi poteka dogodkov ta ločitev ni tako prizadela, saj sem vedela da slabše kot je bilo ne more biti. Normalno sem živela življenje kot vsak otrok/ najstnik, samo brez očeta.

Si kdaj »taktiziral/-a« starša (»če mi ti ne dovoliš, mi bo pa mami/oče«)?

Ne. Je pa mami, kadar sem jo razjezila rekla, če ti kaj ni prav greš lahko kar k očiju. Seveda se to ni zgodilo.

Se ti je kdaj pojavilo upanje, da bosta starša ponovno skupaj, da boste živeli kot včasih?

Ne. Vedela sem da je to zgubljen primer.

Ste sami reševali težave (npr. dogovor glede stikov, preživnine...) ali ste se za pomoč obrnili na koga drugega (CSD, družinska terapija...)?

Stike z očetom naj bi imela, amapk sva jih po kratkem času po ločitvi »zgubila«. Kar se tiče preživnine, je bilo to prava borba na sodiščih. Prišlo je tudi do izterjav na očetov račun, saj se je gospod odločil, da ne bo plačeval za naju. No, kasneje so se stvari zrihtale, preživnine, ki nama je bil dolžan, še vedno počasi prihajajo na kup, jaz pa sedaj svoje preživnine dobivam kar redno na svoj račun.

Na koga si se v težkih trenutkih najprej obrnil/-a? Kdo ti je nudil največjo oporo?

Na mami. Vedno je imela odgovor na vsa vprašanja. Vedno me je tudi spodbujala, da se z očetom lahko še vedno normalno videvava, da bom hodila k njemu na počitnice, itd. V bistvu, se niti ne spomnim, da bi mi bilo pretirano težko zaradi tega.

Kako je na razvezo staršev reagirala družba (sošolci, prijatelji, sorodniki)?

Nisem bila edina, ki je imela ločene starše, tako da ni bil to noben tabu v moji družbi.

Si kdaj zaznal/-a čudne poglede, ogovarjanje, so te zaradi nastale situacije zafrkavali, izogibali?

Ne, iz istega razloga kot sem ga omenila. Vsi smo nekako imeli prijatelje z razvezanimi starši, smo vedeli, da se to dogaja.

Se je tvoja socialna mreža po razvezi staršev spremenila? Si pridobil/-a, spoznal/-a nove prijatelje, ki imajo podobno izkušnjo?

V bistvu ne, je **moja družba ostala enaka.**

Kakšni so bili občutki do starša, ko ti je povedal za novega partnerja/-ko?

**Veliko let** je minilo od tega, **štiri** sigurno, ko je **mami spoznala novega »ta pravga« partnerja**, da sem bila **vesela zanj**. Govorila mi je da **noče ostati sama**, da bi se **rada z nekom postarala**, tako da sem bila **zelo zadovoljna**, še posebej ko sem ugotovila **kako vredu fanta si je najdla.**

Kdaj ti je starš predstavil novega partnerja? Koliko časa je minilo po razvezi?

Kar **hitro po temu**, **ko sta se začela dobivati**. Po razvezi je minilo takrat štiri leta. Z mami imava že od nekdaj tak odprt odnos, da si poveva vse.

Kakšni so bili tvoji prvi vtisi o njem?

**Super. Zelo prijazen, ustrežljiv, dober srčen.** Naredil je vse da bi se mami in midve počutile dobro v njegovi družbi. Še posebej mi je bilo **všeč kako je razvajal mami.**

Kako bi opisal/-a vajin odnos skozi čas?

Najin odnos je **zelo dober.** Že od samega začetka, ko sem ga spoznala. Vedno nas je **vozil na izlete**, z sestro sva bili vedno dobrodošli pri njemu doma, **pomagal nama je kadar sva ga rabili**, vem tudi, da je **sestri pomagal glede šolnine**, res, super je in mislim da je **mami zadela glavni dobiček na jackpotu z njim.** Res sem **vesela da je srečna in da uživa**, samo to mi je **važno.**

Koliko časa si rabil/-a, da si ga sprejel/-a (če si ga)? Kateri je bil tisti prelomni trenutek?

**Takoj sem ga sprejela.** Čim sem videla, da se mami veliko dobiva z njim, da **je vesela, sem vedela da je to to**, in nisem rabila premišljevati.

Ali se je novi partner starša trudil biti v dobrem odnosu s tabo? Na kakšen način?

**Imava zelo dobre odnose**, ni se rabil posebno truditi za to, ker smo se vsi v trenutku povezali.

Se je trudil nadomestiti odsotnega starša? In če, kakšni so bili tvoji občutki ob tem?

**Ne. Nikoli mi ni hotel biti kot oče, zmeraj mi je bil kot nekakšen prijatelj.** **Nudi mi vso podporo**, ki jo **rabim**, skupaj z mami, in to je vse kar rabim.

Kako je potekalo spoznavanje in sprejemanje družine novega starša (če jo je imel)?

Ima **dva že starejša otroka**, **eden ima že svojo družino**, druga je pa tako kot jaz, živi po svoje. Nisem ju spoznala hkrati, ampak vsakega posebej. Kaj pa vem, jaz **nimam posebnega odnosa z njima.** Pač **poznamo se**, to je tvoj oči, to je moja mami, **vsí se razumemo, se sprejemamo.** Vem, da se **mami super razume z njegovo družino**, **jaz sem tako ali tako na svojem in nimam veliko stika z njimi.** Ko pridem na obisk in je kateri od njiju tudi tam, **mi je super, se razumemo**, ampak posebnega odnosa med sabo pa nimamo. Smo že »odrasli«, vsak po svoje. Smo pa pri **kakih praznikih in praznovanjih vedno skupaj in se mamó res super.**

Si imel/-a občutek, da si zaradi sprejema novega partnerja, izdal/-a starega starša?

**Ah ne. Tako ali tako z očetom nimava nikakršnih odnosev.**

So se stiki s starim staršem spremenili zaradi novega starša?

**Ne, ker nimava stikov.**

Oseba: H

Spol: Ž

Starost: 23 let

Starost, pri kateri sta se ti starša razvezala? 13 let

Kaj je zate družina, kaj ti pomeni?

Družina mi pomeni veliko stvari. To so ljudje, ob katerih se počutim varno in sprejeto. Kjer se ni treba skrivati in pretvarjati. Da si kar si, in družinski člani to spoštujejo in sprejemajo. Pod družino razumem tudi vse tete, strice in bratrance pa tudi kakšen mali bratranec se najde zraven. Z družino delimo tudi vse osebne praznike in uspehe. Da preskočiš tak dogodek moraš imeti res dobro opravičilo. Čeprav se velikokrat ne strinjamo v pogledih na svet in so pogovori velikokrat glasni, ne gojimo zamer.

Kdaj si prvič opazil/-a, da se nekaj dogaja, spreminja med staršema?

Spremembe sem opazila že veliko prej. Kar naenkrat je postalo čudno, napeto ozračje, nikamor več nismo hodili več skupaj (npr. ni bilo več nedeljskih izletov), tudi k sorodnikom ne več...

Kaj je bilo drugače?

Oče je bil v »službi«<sup>»</sup> cele dneve. Včasih ga nisem videla cel teden (zgodaj od doma, pozno domov). Nismo več toliko hodili na izlete, počitnice. Če je bil doma se je veliko pogovarjal po telefonu. Mami je veliko jokala in bila slabe volje.

Kako si si to razlagal/-a, te je skrbelo?

Ker sem starejša od brata je breme padlo name oziroma sem ves čas vedela kaj se dogaja, da ima oče drugo, ker mi je mami to povedala. Če ga ni bilo pravočasno domov iz službe me je bilo strah, bila sem živčna kje je. Predvsem me je skrbelo za mami, ker je to zelo slabo prenašala.

Sta ti starša skupaj povedala za razvezo ali vsak posebej? Na kakšen način (sporazumno, sta se prepirala zraven, krivdo valila drug na drugega, sta bila enotna?)

Ne. Starša mi nista povedala skupaj. Izvedela sem tako po ovinkih, ko sem skušala izvedeti od vsakega posebej. Tudi nista rekla da gre za ločitev. Ko je vse skupaj prišlo tako daleč, da mami ni več zdržala se je oče odselil za kakšen mesec z namenom, da razmisli kako naprej. Prišel je nazaj, češ da je drugo žensko pustil. Potem je bil mir kakšne pol leta. Nato pa je ljubica z njim zanosila, takrat pa se je dokončno odselil. Ločila sta se šele po letu, letu in pol ko smo že živeli ločeno.

Si že prej slutil-a to, ali je bilo popolnoma nepričakovano?

Preden je prišlo do dokončnega razhoda sem slutila že kakšna 3 leta, da to ne pelje nikamor.

So starši govorili o vzroku za razvezo s tabo ali so skrivali pred tabo?

So govorili z mano, predvsem mami, oče ne toliko.

Kaj je razveza pomenila zate, kako se ti je spremenilo življenje?

Pred ločitvijo smo živeli pri očetovih starših. Ko je oče odšel smo se po parih mesecih odselili tudi mi. Iz vasi/hiše smo se preselili v mesto v stanovanje. To je bil zame še največji šok, ker nisem več imela svoje sobe in postelje, ki sem jo zdaj morala deliti s 6 let mlajšim bratom. Drugače sem mislila, da nam je tako bolje in da nam nič ne manjka. Po eni strani mi je bilo še boljše, ker sem tisto leto začela hoditi v srednjo šolo in sem imela blizu vlak in prijatelje. Šele kasneje sem se začela zavedati, da sem bila na račun razhoda prikrajšana za veliko stvari – ni bilo vse tako samoumevno kot na primer za vrstnike katerih straši niso bili ločeni. Predvsem v materialnem smislu. Čeprav je oče plačeval oz. še vedno plačuje preživnino, živimo v najetem stanovanju kar nanese kar nekaj stroškov. Vmes pa je bila mami še nekaj časa brez službe. Od kar sta šla starša narazen sem ob prilikah delala preko študenta, da sem vsaj malo razbremenila mami. Ko pa sem začela hoditi na faks je bil njen edini strošek z mano, da mi je poravnala najemnino za stanovanje oz. študentski dom. Saj ne da mi je kdaj česa manjkalo, vendar sem morala delat in varčevat, da sem prispevala npr. za maturantski izlet.

Kako si se počutil v trenutku, ko se je oče/mati odselil/-a?

Ko je oče šel sem bila žalostna ampak hkrati sem čutila olajšanje, ker ni več vse viselo v zraku. Ni me bilo več strah kdaj, če bo prišel domov in kako se bo počutila mami.

Si želel na kakšen način preprečiti razvezo?

Ne. Čeprav je bilo težko in nam vsem hudo, sem neke v sebi vedela, da je tako najbolje za vse.

Kakšni so bili tvoji prvi občutki, ko si izvedel za razvezo?

Bila sem jezna na očeta in na ljubico in na otroka. Nisem se hotela pogovarjat o tem! Spomnim se, da je oče vprašal, če bom kaj prišla pogledat bratca/sestrico pa sem rekla da ne.

Si bil/-a zaskrbljen/-a, ko si izvedela za razhod ali je bilo to zate olajšanje, ker ne bo več napetosti?

Po eni strani sem čutila olajšanje, po drugi me je skrbelo za mami saj je bila zelo žalostna, depresivna.

Si imel/-a kakšne skrbi, česa te je bilo najbolj strah?

Najbolj me je skrbelo za mami saj je bila dolgo časa depresivna. Pa tudi po finančni strani... Nismo si več mogli toliko privoščiti, morala sem bolj paziti z denarjem kam ga dam.

Si imel/-a kdaj občutek krivde, da so se razšli zaradi tebe?

Ne.

Si se s starši lahko pogovarjal/-a o svojih občutkih glede razveze?

Svojih občutkov nisem delila s starši. Ni mi bilo vseeno, ampak nisem hotela temu posvečati kakšnih globokih pogovorov ker jih mami ni bila sposobna, z očetom pa se nisva nikoli pogovarjala o tem. Imam občutek, da ga je sram kar je naredil.

Kako je to vplivalo na tvojo samopodobo?

Ni vplivalo. Ker sem vedela, da za to, nisem kriva jaz in ločitev staršev je nekaj dokaj normalnega... Tudi drugi prijatelji me zaradi ločitve staršev niso krivili ali kazali s prstom name, da bi se mogla počutiti nelagodno.

Si v družbi imel/-a kdaj občutek sramu, manjvrednosti?

Ne. Kot sem rekla, nisem zaznala čudnih pogledov ali obrekovanj... Nisem imela občutka, da sem zaradi tega kaj drugačna. Tudi drugi prijatelji so imeli ločene starše.

Pri komu si živel/-a po razvezi?

Pri mami.

So stiki potekali nemoteno, ali je kateri starš »nagajal« (ni prišel pravočasno, pozabil na dogovor...)?

Stiki so potekali nemoteno, kot smo se dogovorili.

Kako pogosti so bili z drugim staršem?

Vsak drug vikend, pa še to sem šla vedno nekako z muko. Pač zamerilo se mi je očetovo dejanje in nisem mogla kar čez to. S časoma so se še ti stiki postoma podaljševali, na tri tedne, en mesec... Sedaj se vidimo na vsake toliko, cca na en mesec.

Na kakšen način sta se starša dogovorila glede stikov (sama, prek CSD-ja...)?

Na CSD-ju. Starša sta se o skrbništvu dogovarjala prek CSD-ja. Kolikor vem, ni bilo nesoglasij pri kom bova z bratom ostala. Vem pa, da socialna delavka, ki je bila dodeljena našemu primeru ni bila ravno razumevajoča. Moji mami je namreč rekla, da če se ne misli spraviti k sebi (nehat jokat), ji bodo vzeli otroke (naju). Ostalih podrobnosti ne vem, ker se nismo veliko pogovarjali o teh zadevah. Oče je se nekaj kompliciral o preživnini, češ da je previsoka, samo kolikor vem so se to dogovarjali na sodišču.

Ali so te vprašali, pri kom želiš živeti in te upoštevali?

Da. Socialna delavka je prišla v šolo in se pogovorila z nama z bratom.

Kako si doživljal/-a to, da si se moral/-a odločiti med staršema in kaj je bilo vzrok, da si se odločil/-a za tega starša?

Mi je bilo samoumevno, da ostaneva pri mami, zato nisem doživljala kašnega stresa ali, da bi bila v stiski, ker se ne bi mogla odločiti. Tako, da mi to ni predstavljalo nobenih notranjih stisk. Mogoče, če bi oče ostal tam kjer smo živeli prej, da bi se odločila drugače, vendar v tem primeru sploh nisem razmišlala o odločitvi. Očetov odhod je bil tudi razlog, da sem ostala z mami.

Kakšni so bili občutki do drugega starša (s katerim nisi živel)?

Normalni. Ni mi bilo vseeno, malo sem že bila jezna, ampak nisem želela delati kakšnih zamer ali pa stresati jeze. Vem, da se nista ločila zaradi mene in za razvezo sta potrebna dva. Če nista bila za skupaj je bolje da sta šla narazen.

Si kdaj »taktiziral/-a« starša (»če mi ti ne dovoliš, mi bo pa mami/oče«)?

Ne.

Si kdaj občutil/-a sovražno nastrojenost enega starša proti drugemu? Kaj si naredil/-a v tem primeru?

Da. Mami je velikokrat govorila čez očeta, oče čez mamo, da če ne bi bila takšna, si ne bi našel druge... Veliko enega obtoževanja, vendar se nisem hotela postaviti na nobeno stran. Ponavadi sem samo zavila z očmi in rekla, če lahko neha in skušala spremeniti temo.

Se ti je kdaj pojavilo upanje, da bosta starša ponovno skupaj, da boste živeli kot včasih?

Ne.

Ste sami reševali težave (npr. dogovor glede stikov, preživnine...) ali ste se za pomoč obrnili na koga drugega (CSD, družinska terapija...)?

Pomoč na CSD-ju, čeprav jaz drugega stika, kot da je prišla socialna delavka v šolo na pogovor z nama z bratom, z njimi nisem imela.

Na koga si se v težkih trenutkih najprej obrnil/-a? Kdo ti je nudil največjo oporo?

Največ so mi pomagale prijateljice, z njimi sem se lahko tudi odkrito pogovorila. Pomagalo mi je tudi poslušanje glasbe, ukvarjanje s športom...

Kako je na razvezo staršev reagirala družba (sošolci, prijatelji, sorodniki)? Kako si ti občutil/a njihove odzive?

Sošolci in prijatelji se niso obnašali nič drugače. Spremembe sem opazila pri sorodnikih po očetovi strani, saj so se nekateri za nekaj časa oddaljili. Nekateri pa so bili še kar malo preveč pozorni. Zdaj je stanje normalno, kot je bilo prej. Edino stara mama (od očeta) še vedno ob vsaki priliki joka, kaj je bilo tega treba in kako bi bilo vse drugače, če bi ostali skupaj.

Si kdaj zaznal/-a čudne poglede, ogovarjanje, so te zaradi nastale situacije zafrkavali, izogibali?

Ne. Se mi zdi, da je vseeno danes oziroma tudi takrat bilo tega kar precej, nič pretresljivega... Pa tudi selitev v mesto je bila mogoče v tem pozitivna. Ljudje na vasi veliko bolj ogovarjajo in obrekuje vse kar se zgodi. V mestu pa se vseeno ne poznajo vsi med sabo.

Se je tvoja socialna mreža po razvezi staršev spremenila? Si pridobil/-a, spoznal/-a nove prijatelje, ki imajo podobno izkušnjo?

Ne. Ostali so isti prijatelji, kot sem jih imela, pač nihče od njih me ni »zapustil« zaradi ločitve staršev... Pa da bi ravno zaradi njune ločitve pridobila koga drugega tudi ne morem reči. Seveda sem spoznala nove prijatelje, vendar ni bilo to zaradi ločitve staršev.

Kakšni so bili občutki do starša, ko ti je povedal za novega partnerja/-ko?

Bila sem jezna in ob enem radovedna kakšna je ta ženska.

Kdaj ti je starš predstavil novega partnerja? Koliko časa je minilo po razvezi?

Predstavil jo je kakšen mesec po odhodu.

Kakšni so bili tvoji prvi vtisi o njem?

Bila je prijazna. Vendar ko sem si jo predstavljala predem sem jo spoznala, sem mislila da bo lepša.

Kakšen je bil vajin odnos skozi čas?

Na začetku sva se mogoče celo bolje razumele kot zdaj, čeprav se tudi zdaj razumeva dobro vendar nimava veliko stikov. Mogoče 1x do 2x na mesec se vidimo ko smo na obisku pri stari mami.

Koliko časa si rabil/-a, da si ga sprejel/-a (če si ga)? Kateri je bil tisti prelomni trenutek?

Nisem nikoli posvečala prevelike pozornosti. Mislim da sem jo sprejela takoj, saj kot sem že omenila nisem hotela, da bi bili v sporu in da bi se grdo gledali.

Ali se je novi partner starša trudil biti v dobrem odnosu s tabo? Na kakšen način?

Da. Na začetku mi je nosila veliko parfumov in oblek, seveda nisem imela noč proti.

Si imela mogoče zaradi tega občutek, da se ti hoče prikupiti?

Ne, mislim, da ni imela tega namena. Mislim, da je ravnala tako, kot bi vsaka na njenem mestu, mogoče se je malo počutila krivo, ker je »uničila« našo družino.

Se je trudil nadomestiti odsotnega starša? In če, kakšni so bili tvoji občutki ob tem?

Ne, mislim, da se je sama dobro zavedala svojega mesta.

Kako je potekalo spoznavanje in sprejemanje družine novega starša (če jo je imel)?

Njena dva sinova sem prvič spoznala kmalu, ko sem tudi njo. Smo v dobrih odnosih, čeprav se vidimo zelo poredko. Tudi njeni starši so prijazni.

Si imel/-a občutek, da si zaradi sprejema novega partnerja, izdal/-a starega starša?

Ne. Mama je itak vedela, da sem na njeni strani in da se mi je oče malo zameril zaradi svojega dejanja. Sploh pa, da se ne sme počutiti ogroženo zaradi nove očetove partnerke iz moje strani, češ, da bi pa njo imela raje. Nikakor ne! Mama je mama.

So se stiki s starim staršem spremenili zaradi novega starša?

Ne.

## **10.2. PRILOGA 2: KODIRANJE IZJAV**

### **1. Kodiranje izjav – intervju A**

#### **DRUŽINA**

- 1. skupnost oseb, dveh ali več odraslih, z otrokom, ki živijo skupaj → SKUPNOST VSAJ DVEH OSEB Z OTROKOM → DOŽIVLJANJE DRUŽINE
- 2. se medsebojno spoštujejo, spodbujajo, razumejo in imajo radi → MEDSEBOJNO SPOŠTOVANJE, PODPORA, RAZUMEVANJE, SPODBUJANJE, LJUBEZEN → DOŽIVLJANJE DRUŽINE
- 3. pomeni veliko → VELIKO → POMEN DRUŽINE → DOŽIVLJANJE DRUŽINE
- 4. kraj, kamor se zatečeš po pomoč, nasvet, po objem, najdeš vso oporo → VAREN PROSTOR → VARNOST → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

#### **SPREMEMBE V DRUŽINI PRED RAZVEZO**

- 5. pol leta preden sta povedala → POL LETA PREJ → ČAS SPREMEMB
- 6. Ja → SAMA OPAZILA SPREMEMBE → OPAZOVANJE SPREMEMB V DRUŽINI
- 10. spoznala očetovo punco → SPOZNANJE OČETOVE PRIJATELJICE

#### **ODNOS MED STARŠEMA PRED RAZVEZO**

- 7. Ponoči slišala kako se prepirata → PREPIRI →
- 9. Opazila bolj hladen odnos med njima → HLADEN ODNOS MED STARŠEMA

#### **RAZVEZA**

##### **SPOROČILO O RAZVEZI**

- 8. Dogovarjata, kdaj bosta povedala očetovim staršem → SPOROČANJE NOVICE O RAZVEZI
- 11. skupaj povedala za ločitev → ENOTNOST
- 12. nista valila krivde → brez obtoževanja → ENOTNOST
- 13. ni omenjal pravega razloga za ločitev → BREZ PRAVEGA RAZLOGA
- 16. bila sta enotna → ENOTNOST

##### **RAZLOG ZA RAZVEZO**

- 14. nista več zaljubljena → KONEC LJUBEZNI
- 15. da ne moreta več živeti skupaj → TEŽKO SHAJANJE SKUPAJ
- 26. starša sto procentno prepričana → ODLOČENA ZA RAZVEZO

##### **VPLIV RAZVEZE**

- 17. Najprej ... ni vplivala name → NA ZAČETKU NI BILO VPLIVA → NI VPLIVA
- 18. Nisem opazila posledic → BREZ POSLEDIC → NI VPLIVA
- 19. Posledice ... kazati kakšno leto po ločitvi → POSLEDICE NASTOPILE LETO PO RAZVEZI
- 20. močna nihanja v razpoloženju → NIHANJE RAZPOLOŽENJA
- 21. začele so me skrbeti vse najmanjše stvari v mojem vsakdanu → ZASKRBLJENOST
- 22. pojavili so se strahovi → POJAV STRAHOV
- 23. življenja nimam več pod nadzorom → IZGUBA NADZORA NAD ŽIVLJENJEM
- 24. ločitev name vplivala veliko bolj, kot sem si mislila prej → VELIK VPLIV RAZVEZE
- 46. je vplivala na mojo prihodnost → JE VPLIVALA

47. trpim za socialno in generalno anksiozo → TRPLJENJE ZA SOCIALNO IN GENERALNO ANKSIOZO

**ŽELJA PO PREPREKI RAZVEZE**

25. Ne → NE

**OBČUTKI**

28. neutolažljiv jok → OBČUTEK NEMOČI

29. Več dni samo jokala. → OBČUTEK ŽALOSTI

30. strah ...ne bi več videvala z očetom → STRAH IZGUBE OČETA

31. mami osamljena → SKRB ZA MAMO

32. bolj zaskrbljena kot pa, da bi čutila olajšanje → ZASKRBLJENOST

**OBČUTEK KRIVDE**

33. Ne, nikoli → NI BIL PRISOTEN

**ŽIVLJENJE PO RAZVEZI**

42. Življenje veliko bolj drugačno → ŽIVLJENJE SE SPREMENILO

43. hiša veliko bolj prazna. → PRAZNA HIŠA

**BIVANJE PO RAZVEZI**

34. Pri mami → Z MAMO

37. edina opcija, ker se je oče preselil nazaj domov → OČETOV ODHOD RAZLOG ZA ŽIVLJENJE PRI MAMI

38. predaleč od moje šole → PREDALEČ STRAN → SELITEV OČETA RAZLOG ZA ŽIVLJENJE PRI MAMI

39. se mi niti ni zdelo realno, da bi živela pri očetu → NEPREDSTAVLJIVO ŽIVLJENJE Z OČETOM → ŽIVLJENJE Z MAMO

41. Glavni vzrok je bila šola in prijatelji, okolica → ŠOLA, PRIJATELJI, OKOLICA → RAZLOG ZA ŽIVLJENJE Z MAMO

**STIK Z ODSOTNIM STARŠEM**

35. videvali en dan na teden in vsak drug vikend → EN DAN NA TEDEN IN VSAK NASLEDNJI VIKEND

**VKLJUČENOST IN UPOŠTEVANJE OTROKA**

36. Starša me nista vprašala → BREZ UDELEŽBE

40. šlo za logično odločitev, ki je bila narejena na podlagi življenjskih poti → ODLOČITEV BREZ NJENE UDELEŽBE

**SANJE O PONOVI ZDRUŽITVI DRUŽINE**

27. niti pomislila na to, da bi se lahko končalo drugače → SPRIJAZNITEV Z RESNIČNOSTJO

44. želela, da bi se oče vrnil → ŽELJA PO VRNITVI OČETA

45. tako kot je bilo prej. → HREPENENJE PO STAREM ŽIVLJENJU

50. Ne, upanja ni bilo → NI BILO UPANJA

**TAKTIZIRANJE STARŠEV**

48. Seveda → DA

49. Predvsem ... ko sem bila pri očetu → TAKTIZIRANJE OČETA

## POMOČ DRŽAVE

51. dogovorili sami → SAMI REŠEVALI TEŽAVE

52. potrdili ... vse skupaj na CSD-ju → SODELOVANJE CSD-JA

## PREMAGOVANJE TEŽKIH TRENUTKOV

53. Oporo nudila najboljša prijateljica, pa še dve prijateljici → PODPORA PRIJATELJEV

55. obiski pri psihologinji → PODPORA PSIHOLOGINJE

56. obrnila na prijatelje → PODPORA PRIJATELJEV

## ODZIV OKOLJA

57. se ne spomnim odzivov družbe → SE NE SPOMNI

58. odziv mamine mame... nehala govoriti o njem... menjala teme. → BABICA NI ŽELELA GOVORITI O OČETU → ODZIV BABICE

59. Ne, sploh ne → NI BILO NEGATIVNGEA ODZIVA

60. razveza že dokaj pogosta → RAZVEZA POGOST POJAV → SPREJEMANJE RAZVEZE

## SOCIALNA MREŽA

54. dve prijateljici ... ker sta imeli svojo izkušnjo ločitve → IZKUŠNJA LOČITVE → IDENTIFIKACIJA Z LJUDMI Z ENAKO IZKUŠNJO

61. Ne, ne spomnim se → SE NI SPREMENILA → SPREMEMBA SOCIALNE MREŽE → SOCIALNA MREŽA

62. bolj povezala z ljudmi z isto izkušnjo... že prej v mojem krogu prijateljev → BOLJ SE POVEZALA S PRIJATELJI Z ENAKO IZKUŠNJO → IDENTIFIKACIJA

## OBČUTKI DO STARŠA Z NOVIM PARTNERJEM

63. Po očetovi strani ... zelo jezna → JEZNA NA OČETA

65. Za mamo ... vesela → VESELA ZA MAMO

66. Ker sem se bala, da bo težko našla novega partnerja → OLAJŠANJE

## SPOZNANJE NOVEGA PARTNERJA STARŠA

67. Oče punco predstavil kakšen mesec pred razvezo → OČE: MESEC PO RAZVEZI

68. mama približno leto in pol do dve leti po razvezi → MAMA: LETO IN POL DO DVE LETI PO RAZVEZI

## SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA

84. Očetovo partnerko ... ko sem ugotovila, da ni zlobna oseba → UGOTOVILA, DA NI ZLOBNA OSEBA

86. Maminega partnerja sem sprejela skozi čas → SPREJEM SKOZI ČAS

87. ko me je prišel iskati sredi noči v Kranj → PRIŠEL JO ISKATI V KRANJ → PRELOMNI TRENUTEK

## ODNOS S SOCIALNIM STARŠEM

69. Očetove partnerke nisem marala → HLADEN ODNOS

89. skupaj smo hodili v kino → DRUŽENJE 92. Mamin partner se ni nikoli tako trudil → MAMIN PARTNER SE NI TRUDIL 80. Odnos z očetovo partnerko se je izboljšal → IZBOLJŠANJE ODNOSA 81. Sva v dobrih odnosih → Dober odnos

82. izboljšal odnos z maminim partnerjem ... vendar se nikoli nisva močno povezala → IZBOLJŠANJE ODNOSA

83. Z obema normalno shajam → SHAJA Z OBEMA

88. Očetova punca se je zelo trudila ... vprašala kaj želim jesti → TRUD OČETOVE PARTNERKE  
78. Do maminega partnerja imela zelo zadržan odnos → ZADRŽAN ODNOS

#### **NADOMEŠČANJE ODSOTNEGA STARŠA**

70. Nihče ... se ni trudi nadomestiti nikogar → SE NISTA TRUDILA

#### **PREJŠNJA DRUŽINA SOCIALNEGA STARŠA**

71. Očetova partnerka ni imela svojih otrok → OČETOVA PARTNERKA: JE NI IMELA

72. Bolj težavno z maminim partnerjem, imel tri otroke. → MAMIN PARTNER: TRI

OTROCI IZ PREJŠNJE DRUŽINE → TRIJE OTROCI → ČLANI DRUŽINE

73. Kasneje smo se povezali, bili v podobnih letih → IZBOLJŠANJE ODNOSOV SKOZI ČAS → ODNOS S PREJŠNJO DRUŽINO SOCIALNEGA STARŠA

74. še vedno v dobrih odnosih → ŠE DANES V DOBRIH ODNOSIH → ODNOS S PREJŠNJO DRUŽINO SOCIALNEGA STARŠA

#### **MNENJE O SOCIALNEM STARŠU**

79. zdelo, da sva si popolnoma različna → ZELO RAZLIČNA, DRUGAČNA

90. želela me je zabavati in me pustiti na miru → PRILAGODLJIVA

91. zelo prijazna → PRIJAZNA

85. se zelo trudi za moja stara starša po očetovi strani ... nam pomaga z njima. → USTREŽLJIVA

77. zdela se mi je dolgočasna → DOLGOČASNA

#### **OBČUTEK IZDAJE STARŠA**

75. Na začetku, pri očetovi partnerki ... vedela, da je oče z njo prevaral mojo mamo. → PRISOTEN NA ZAČETKU

#### **SPREMEMBA STIKOV Z BIOLOŠKIM STARŠEM**

76. Ne. → NE

## **2. Kodiranje izjav – Intervju B**

### **DRUŽINA**

1. Družina so moji najbližji → NAJBLIŽJI → OPIS DRUŽINE

2. s katerimi se počutim varno in ljubljeno. → OBČUTEK VARNOSTI IN LJUBLJENOSTI → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

3. prostor, kamor se rada vračam, kjer sem srečna → VAREN PROSTOR → VARNOST

### **SPREMEMBE V DRUŽINI**

4. opazila nekje pri svojih desetih letih. → PRI DESETIH LETIH → ČAS OPAZOVANJA SPREMEMB

16. očeta velikokrat sploh ni bilo domov → OČE MALO DOMA → OČETOVA ODSOTNOST

17. mami je velikokrat jokala → MAMI JOKALA → OZRAČJE V DRUŽINI

19. Prepiri in nasilje je bilo veliko breme tudi za naju s sestrice. → TEŽKE, NAPETE RAZMERE SO BILE BREME → STRESNO ŽIVLJENJE

## ODNOS MED STARŠEMA PRED RAZVEZO

- 5. prepiri so bili vse pogostejši, prepirala sta se tudi ponoči → VSE POGOSTEJŠI PREPIRI
- 6. prišlo tudi do fizičnega obračunavanja med njima. → FIZIČNO NASILJE
- 9. kasneje vedno govoril, da je za vse seveda kriva mami → OČETOVO OBTOŽEVANJE MAME

## RAZVEZA

- 7. Za ločitev mi je povedala mami → SAMO IZ MAMINE STRANI → SPOROČILO O RAZVEZI
- 8. Z njem se tudi nisem nikoli pogovarjala o tem. → Z OČETOM NISTA GOVORILA O RAZVEZI → Z OČETOVE STRANI NI BILO POGOVORA
- 10. Razšla pa sta se sporazumno. → SPORAZUMNA RAZVEZA
- 14. To sem pričakovala → PRIČAKOVANJE RAZVEZE

## VPLIV RAZVEZE

- 18. da se mi je življenje spremenilo na boljše. → ŽIVLJENJE SPREMENILO NA BOLJŠE
- 26. Kar se tiče finančnih zadev, teh težav nismo imeli. → NI BILO FINANČNIH PROBLEMOV → FINANČNE TEŽAVE ZARADI RAZVEZE
- 55. da je razveza vplivala na mojo prihodnost → VPLIV RAZVEZE NA PRIHODNOST
- 56. Prej sem odrasla, prej sem se osamosvojila, postala bolj samostojna. → POSTALA PREJ ODRASLA, SAMOSTOJNA, SE OSAMOSVOJILA → PREJ POSTALA SAMOSTOJNA
- 57. v partnerskem odnosu, vem, kaj hočem in česa ne želim od moža in dajem velik poudarek komunikaciji. → VE, KAJ ŽELI IN KAJ NE OD MOŽA → ODLOČNA

## ŽELJA PO PREPREKI RAZVEZE

- 27. Ne → JE NI BILO
- 28. zaradi takih stvari kot je razveza, sem se precej hitro osamosvojila in dozorela pri razmišljanju. → PREJ ODRASLA IN SE OSAMOSVOJILA → PREJ SAMOSTOJNA → VPLIV RAZVEZE

## OBČUTKI

- 11. Na nek način mi je odleglo → OLAJŠANJE
- 12. vedela, da bom očeta še vedno videvala → OČETA BO ŠE VIDELA → ZAVEDANJE, DA NE BO IZGUBILA OČETA → OLAJŠANJE
- 13. ne bo pa mi treba poslušati prepиров → KONEC S PREPIRI → OLAJŠANJE
- 15. prepiri so bili zelo pogosti → POGOSTI PREPIRI → RAZLOG ZA RAZVEZO RAZVEZA
- 29. dovolj stara, da vesta kaj počneta in da je mogoče bolje tako, kot pa da vsi trpimo → ZAVEDANJE, DA JE RAZVEZA PRAVA ODLOČITEV
- 20. Veseli sva bili, da bo temu konec. → VESELA, DA JE KONEC S PREPIRI → OLAJŠANJE
- 21. Bilo mi je hudo, oče je le oče → BILO MI JE HUDO → OBČUTEK ŽALOSTI
- 22. po drugi strani pa sem čutila olajšanje → OLAJŠANJE
- 23. skrbelo glede tega, kako bodo to sprejeli moji sošolci in prijatelji → STRAH KAKO BODO SPREJELI PRIJATELJI → OBČUTEK STRAHU
- 24. Skrbelo me je, če me bodo zaradi tega zafrkavali → STRAH PRED OGOVARJANJEM → OBČUTEK STRAHU
- 25. se ne bodo več hoteli družiti z mano → STRAH PRED IZLOČITVIJO IZ DRUŽBE → OBČUTEK STRAHU
- 30. Bila sem žalostna. → OBČUTEK ŽALOSTI

31. še vedno imela rada, čeprav nas je vse prizadel. → LJUBEZEN DO STARŠEV  
 32. Kljub vsem težavam in pričakovanji, sem bila takrat šokirana → KLJUB TEŽAVAM  
 NEPRIČAKOVANJE RAZVEZE → PRESENEČENA  
 33. spomnim se, da sem prejkala kar nekaj dni. → OBČUTEK ŽALOSTI  
 34. Po eni strani je bilo olajšanje, konec prepirov → OLAJŠANJE ZARADI KONCA  
 PREPIROV → OLAJŠANJE  
 35. hkrati pa sem bila tudi žalostna, da ne bomo več živeli skupaj kot družina. → ŽALOST  
 ZARADI RAZPADA DRUŽINE → OBČUTEK ŽALOSTI  
 71. Za sošolce me je bilo malo strah, kako bodo sprejeli → STRAH GLEDE SPREJEMA  
 NOVICE PRI SOŠOLCIH → OBČUTEK STRAHU  
 54. vendar se nismo ozirale na to. Seveda pa ti ni vseeno. → JIM NI BILO VSEENO →  
 RANLJIVOST

#### OBČUTEK KRIVDE

36. Ne. → NI BIL PRISOTEN

#### ODZIV OKOLJA

37. Glede na to, kje živim ... sem se včasih počutila »označeno«, da me vsi obrekujejo →  
 POČUTILA SE OZNAČENO, OBREKOVANO → OBČUTEK MANJVREDNOSTI  
 53. Sosedje so nas seveda stalno »imeli na tapeti« → OBREKOVANJE SOSEDOV

#### ŽIVLJENJE PO RAZVEZI

##### BIVANJE PO RAZVEZI

38. Pri mami skupaj s sestro in mojimi starimi starši. → Z MAMO, SESTRO IN STARIMI  
 STARŠI  
 47. Jasno je bilo že od vsega začetka, da s sestro ostaneva pri mami, kar sva tudi želeli. →  
 OSTALI PRI MAMI  
 49. če pa bi se že morala, bi se odločila za mami. → ODLOČITEV ZA ŽIVLJENJE Z  
 MAMO → BIVANJE Z MAMO

##### STIK Z ODSOTNIM STARŠEM

39. Takoj po razvezi so bili kar pogosti → POGOSTI NA ZAČETKU RAZVEZE  
 40. recimo dvakrat, trikrat na teden. → STIK Z OČETOM DVAKRAT, TRIKRAT NA  
 TEDEN  
 41. Potem so se zmanjšali → ČEZ ČAS SO SE ZMANJŠALI  
 42. Po parih letih ... so se naši odnosi izboljšali ter smo posledično imeli tudi več stikov →  
 PO NEKAJ LETIH SO SE IZBOLJŠALI, POSTALI POGOSTEJŠI → IZBOLJŠANJE  
 STIKOV  
 43. recimo enkrat na teden oziroma enkrat na štirinajst dni. → ENKRAT NA TEDEN ALI  
 ENKRAT NA ŠTIRINAJST DNI  
 44. Oči je večkrat zamujal, ni se držal dogovorjene ure, nekajkrat pa se je celo zgodilo, da ni  
 prišel po naju. → ZAMUJAL, NI SE DRŽAL DOGOVOROV → KRŠITEV DOGOVORA O  
 STIKIH → STIKI

##### VKLJUČENOST IN UPOŠTEVANJE OTROKA

46. Mislim, da me niso spraševali. → BREZ UDELEŽBE  
 48. se mi niti ni bilo treba odločati → NI BILO ODLOČANJA

##### OBČUTKI DO ODSOTNEGA STARŠA

50. Do očeta sem na začetku čutila nek odpor → OBČUTEK ODPORA DO OČETA

51. Z leti sva najin odnos popravila, kolikor se je dalo. → IZBOLJŠANJE ODNOSA SKOZI ČAS → OBČUTKI DO ODSOTNEGA STARŠA

52. Po razvezi mi je bilo hudo, pač oče je odšel → POGREŠALA OČETA

#### SANJE O PONOVI ZDRUŽITVI DRUŽINE

58. Na začetku sem upala na to → PRISOTNO NA ZAČETKU → SANJE O PONOVI ZDRUŽITVI DRUŽINE

59. kasneje pa sem se začela zavedati, da to ne bo nikoli več. → ZAVEDANJE O NEMOGOČEM → SANJE O PONOVI ZDRUŽITVI DRUŽINE

#### POMOČ DRŽAVE

45. Sama, kar sta potem overila še pri notarju. → SAMI UREJALI TEŽAVE

60. V večini smo sami reševali težave → SAMI REŠEVALI TEŽAVE → POMOČ DRŽAVE

61. uskladitev preživnine je tako ali tako delo CSD-ja. → PREŽIVNINO UREDIL CSD → SODELOVANJE CSD-JA

#### PREMAGOVANJE TEŽKIH TRENUTKOV

62. Obrnila sem se na stare starše, ki so mi vedno ponudili oporo → PODOPORA STARIH STARŠEV → PODPORA DRUŽINE

63. prav tako moji najboljši prijatelji. → PODPORA PRIJATELJEV

64. Največjo oporo pa sem našla v svoji sestri. → PODOPORA SESTRE → PODPORA DRUŽINE

65. V težkih trenutkih mi je najbolj pomagal prav pogovor z ljudmi, ki sem jih imela in jih imam najraje. → POGOVOR Z BLIŽNJI

66. Da ne pozabim moje zlate mami, ki je bila kljub stresu zelo razumevajoča in vedno pripravljena na pogovor → POGOVOR Z MAMI → PODPORA DRUŽINE

#### ODZIV OKOLJA

67. ni bilo nekih negativnih odzivov → NI BILO NEGATIVNIH ODZIVOV

68. razen pri starejših ljudeh, sovaščanih ... sem občasno naletela na negativen odziv. → NEGATIVEN ODZIV PRI SOVAŠČANIH

70. Zaznala sem le ogovarjanje kot sem rekla od starejših vaščanov → OGOVARJANJE SOVAŠČANOV

72. moj strah odveč, še vedno so me sprejemali z vsem. → SOŠOLCI SO JO ŠE VEDNO SPREJEMALI → SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI

73. enega fanta iz šole ... sem nekajkrat slišala v smislu: češ, kje pa je oče, ima drugo? → OGOVARJANJE NEKEGA FANTA → OGOVARJANJE

#### OBČUTKI OB ODZIVU OKOLJA

69. Na to se nisem preveč ozirala → OBČUTEK BREZBRIŽNOSTI

74. Takrat me sigurno je, oziroma mi ni bilo vseeno. → SE JO JE DOTAKNILO → OBČUTEK PRIZDADETOSTI

#### SOCIALNA MREŽA

75. Da, povečala se je. → ŠIRJENJE SOCIALNE MREŽE

76. Spoznala sem kar nekaj prijateljev z ločenimi starši → ŠIRJENJE SOCIALNE MREŽE

77. so me lažje razumeli zaradi enake izkušnje. → SPOZNAVANJE NOVIH PRIJATELJEV S PODOBNO IZKUŠNJO → IDENTIFIKACIJA

## **NOVA DRUŽINA**

### **OBČUTKI DO STARŠA Z NOVIM PARTNERJEM**

78. Šlo se je za očetovo novo partnerko. Občutki so bili zelo čudni, mešani. → ČUDNI, MEŠANI OBČUTKI DO OČETA → MEŠANI OBČUTKI

79. Bila sem razočarana → RAZOČARANA NAD OČETOM → RAZOČARANJE

80. ... jezna nanj → JEZNA → OBČUTEK JEZE

## **NOVI PARTNER STARŠA**

### **SPOZNANJE NOVEGA PARTNERJA STARŠA**

81. Svojo prvo partnerico mi je predstavil zelo hitro, kake 3 ali 4 mesece po ločitvi. →

SPOZNANJE SOCIALNEGA STARŠA 3 ALI 4 MESECE PO RAZVEZI → ČAS

### **SPOZNANJA SOCIALNEGA STARŠA**

85. Prve očetove partnerice nisem nikoli sprejela → JE NI NIKOLI SPREJELA → ČAS POTREBEN ZA SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA

86. naslednjo partnerico, ki mi je predstavil, pa sem sprejela dokaj hitro → DRUGO OČETOVO PARTNERICO SPREJELA DOKAJ HITRO → PRECEJ HITRO → ČAS POTREBEN ZA SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA

87. ker je razumela našo situacijo, saj je bila tudi ona ločenka → Z NJO SE JE IDENTIFICIRALA → IDENTIFIKACIJA → RAZLOG ZA SPREJEM SOC. STARŠA

88. pa tudi jaz sem bila starejša → BILA STAREJŠA → DRUGAČNO RAZMIŠLJANJE → RAZLOG ZA SPREJEM SOC. STARŠA

93. bila bolj odprta do nje, ker je vedela kaj prestajam → IDENTIFIKACIJA S SOCIALNIM STARŠEM → IDENTIFIKACIJA → RAZLOG ZA SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA

## **MNENJE O SOCIALNEM STARŠU**

82. Prvi vtisi so bili zelo slabi: šla mi je na živce, bila mi je antipatična ... njo krivila za razpad družine → NESIMPATIČNA/ANTIPATIČNA, ŠLA MI JE NA ŽIVCE → NEGATIVNO MNENJE

94. Veliko smo se pogovarjale, seveda nama je tudi kdaj kaj kupila → VELIKO SE POGOVARJALE, KUPOVALA DARILA → TRUD OČETOVE PARTNERKE 95. vendar nisem imela občutka, da naju s sestro hoče podkupiti → NI BILO OBČUTKA PODKUPOVANJA

96. ... kot sem ga imela pri prvi → OBČUTEK PODKUPOVANJE

## **ODNOS S SOCIALNIM STARŠEM**

84. Ko sedaj pomislim, sem se res grozno vedla do nje: Z njo se nisem skoraj nič pogovarjala, sem jo ignorirala, ... ga sploh nekako nisva imeli → NEGATIVEN ODNOS

89. Prva partnerka se je trudila bolj za mojo pozornost → SE JE TRUDILA BITI V DOBREM ODNOSU → TRUD OČETOVE PARTNERKE

90. s tem da je meni in moji sestri kupovala darila → KUPOVANJE DARIL → VLAGANJE TRUDA

91. Druga se je ravno tako trudila → TRUD OČETOVE PARTNERKE

## **NADOMEŠČANJE ODSOTNEGA STARŠA**

97. nobena ni nikoli trudila nadomestiti odsotnega starša, se pravi mame. → NI SE TRUDIL NADOMESTITI ODSOTNEGA STARŠA

## **PREJŠNJA DRUŽINA SOCIALNEGA STARŠA**

98. Prva partnerka ni imela družine → JE NI IMELA

99. druga pa je imela iz prvega zakona že dva otroka. → DVA OTROKA → ČLANI DRUŽINE

100. Smo se kar hitro ujeli, zdela sta se mi prijazna in prijetna, → BILA STA PRIJAZNA, PRIJETNA → POZITIVNO MNENJE

101. smo pa vseeno vedno nekako ostali na neki distanci. → OSTALI NA DISTNACI → ZADRŽAN ODNOS

#### OBČUTEK IZDAJE

102. Ne → NE → OBČUTEK IZDAJE

#### SPREMEMBA STIKOV Z BIOLOŠKIM STARŠEM

103. Ne, stiki se niso spremenili. → NE

### 3. Kodiranje izjav – Intervju C

#### DRUŽINA

1. varno zavetje , kamor se lahko zatečeš → VAREN PROSTOR → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

2. veliko zaupanje... → ZAUPANJE → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

3. nudenje pomoči in da drug drugemu stojiš ob strani → PODPORA → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

4. mi zelo veliko pomeni → VELIKO POMENI → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

5. me vedno spodbuja, da bi bil boljši. → SPODBUDA → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

#### SPREMEMBE V DRUŽINI

6. Ko sem bil star okrog 10,11 let... → 10, 11 LET → ČAS OPAŽANJA SPREMEMB

8. bilo je prisotno tudi fizično nasilje → FIZIČNO NASILJE → NASILJE

9. Težko rečem, da je bilo kdaj drugače → NIKOLI DRUGAČE → ČAS OPAŽANJA SPREMEMB

10. odkar se spomnim prisoten prepir → PREPIR

11. neka napetost v zraku, ko je bil oče doma → NAPETOST → VZDUŠJE V DRUŽINI

12. »usoden« trenutek, ko se ga je oče nekega večera tako zelo napil → OČE SE GA NAPIL → PRISOTEN ALKOHOL

13. spravil nad naju z bratom → FIZIČNO NASILJE → NASILJE

14. mami dokončno odločila, da odidemo → ODLOČITEV ZA ODHOD → SELITEV

#### ODNOS MED STARŠEMA PRED RAZVEZO

7. Starša sta se veliko prepirala → PREPIRI

#### RAZVEZA

15. Mami nama je povedala sama → IZVEDEL SAMO OD MAMINE STRANI → SPOROČILO O RAZVEZI

18. Oče se o tem sploh ni želel nikoli pogovarjat. → NI KOMUNIKACIJE Z OČETOVE STARNI → SPOROČILO O RAZVEZI

#### **VPLIV RAZVEZE**

- 16. se bomo preselili → SELITEV
- 17. ne bomo več živeli skupaj. → SELITEV OD OČETA
- 19. spremenilo na področju čustev do očeta → VPLIV NA ČUSTVA
- 22. Preselili smo se k maminim staršem na kmetijo → SELITEV K STARIM STARŠEM → SELITEV
- 25. preselili, popolnoma zamenjali okolje ... zamenjal šolo → SELITEV
- 26. pa tudi prijatelje... videli smo se zelo malo ... s časoma se stiki zgubijo → IZGUBA STIKOV S PRIJATELJI → IZGUBA PRIJATELJEV
- 33. en kup sprememb s katerimi se moraš srečati. → SOOČENJE S SPREMEMBAMI
- 41. mami popokala z bratom in smo se odpeljali k njenim staršem → POBEG OD DOMA
- 45. predvsem na čustvenem in psihičnem področju. → VPLIV NA ČUSTVA IN PSIHO
- 50. bil sem bolj zaprt vase, zadržan, težko sem navezoval stike ... zelo težko zaupal → INTROVERTNOST → VPLIV NA OSEBNOST
- 77. vplivalo na mojo samopodobo, da sem na nek način izgubil svoje prijatelje → VPLIV RAZVEZE NA SAMOPODOBO → VPLIV NA OSEBNOST

#### **FINANČNE TEŽAVE OB RAZVEZI**

- 23. tako, da stanovanje ni bil problem → STANOVANJSKO PRESKRBLJENI → JIH NI BILO
- 24. mami je tudi imela dobro službo, bili finančno dobro poskrbljeni. → FINANČNO PRESKRBLJENI

#### **ŽELJA PO PREPREKI RAZVEZE**

- 27. želiš, da starša ostaneta skupaj za vedno in se imata rada → BILA PRISOTNA

#### **OBČUTKI**

- 20. nanj sem bil jezen → OBČUTEK JEZE
- 21. in hkrati razočaran. → RAZOČARANJE
- 30. En kup občutkov ti gre takrat po glavi: žalost, jeza, razočaranje... → ŽALOST, JEZA, STRAH → NEGATIVNI OBČUTKI
- 31. Kljub vsemu, sem pogrešal očeta → POGREŠANJE OČETA → MANJKANJE OČETA
- 32. žalosten zaradi očeta, prijateljev, novo okolje → OBČUTEK ŽALOSTI
- 46. Takrat itak nisem videl dobrih stvari v tem → NEGATIVNI OBČUTKI
- 47. ...le, da ne bo več krega → KONEC PREPIROV → OLAJŠANJE
- 48. A kljub temu me je bilo strah kako bo → STRAH PRED PRIHODNOSTJO
- 49. bil sem zelo čustveno ranljiv in prizadet → ČUSTVENA RANLJIVOST
- 34. Ko sem kasneje razmišljal za nazaj ... za vse nas gotovo bolje tako → RAZMIŠLJANJE O PRETEKLOSTI → ZAVEDANJE, DA JE BILA RAZVEZA PRAVA ODLOČITEV

#### **OBČUTEK KRIVDE**

- 35. Sem imel ja, velikokrat. → PRISOTEN
- 36. ko si mali, ko dejansko misliš, da so se starši ločili zaradi tebe. → PRISOTEN

#### **ŽIVLJENJE PO RAZVEZI**

- 44. Slabše → ŽIVLJENJE SE JE SPREMENILO NA SLABŠE

#### **BIVANJE PO RAZVEZI**

- 37. Pri mami skupaj z bratom in starimi starši → Z MAMO, BRATOM TER STARIMI STARŠI

#### STIKI Z ODSOTNIM STARŠEM

38. Zelo redki → ZELO REDKI

39. Recimo enkrat na mesec. → ENKRAT NA MESEC

54. Z očetom smo malo videli → REDKI STIKI

#### VKLJUČENOST IN UPOŠTEVANJE OTROKA

40. Ne niso. → NI UPOŠTEVANJA

43. se mi ni bilo treba odločati. → ODLOČANJA NI BILO

#### SANJE O PONOVI ZDRUŽITVI DRUŽINE

28. spraševal, če bomo šli živeti nazaj k očetu ... bomo spet živeli srečno kot nekoč →

POGREŠANJE STARIH ČASOV → HREPENENJE PO BIOLOŠKI DRUŽINI

29. S časom sem opustil tako upanje ... vedel, da to ne bo šlo → PRENEHAL UPATI →  
SPRIJAZNENJE Z RESNIČNOSTJO

42. Če bi me spraševali s kom bi želel živeti bi itak hotel ostati z obema. → ŽELEL OSTATI  
Z OBEMA → HREPENENJE PO BIOLOŠKI DRUŽINI

56. Na podzavestni ravni vsekakor → PRISOTNO

57. sanjal tako kot najbrž marsikdo, ki se mu ločita starša → PRISOTNO

58. bo nekoč spet vse v redu in bomo skupaj. → UPANJE O PONOVI ZDRUŽITVI  
DRUŽINE

59. kasneje se zavedal, da je to praktično nemogoče. → ZAVEDANJE O NEMOGOČEM

#### TAKTIZIRANJE STARŠEV

53. Ne, nisem. → NE

55. mami pa tudi nisem nikoli rekel na ta način. → NE

#### POMOČ DRŽAVE

60. Sami. → SAMI REŠEVALI TEŽAVE

61. Mami je bila od nekdaj taka, da vse je želela rešiti sama, brez tuje pomoči. → MAMI NI  
ŽELELA VTIKANJA DRUGIH → SAMI REŠEVALI TEŽAVE

#### PREMAGOVANJE TEŽKIH TRENUTKOV

62. Predvsem sem se zadrževal sam, nisem želel druge družbe. → ZADRŽEVAL SE SAM →  
ZADRŽEVANJE V SAMOTI

63. Zelo rad sem čas preživel z živalmi, predvsem sem oboževal konje. → ČAS RAD  
PREŽIVLJAL V DRUŽBI KONJEV → DRUŽENJE Z ŽIVALMI

64. In če me nekaj časa ni bilo ... so me vedno našli na pašniku pri konjih. → ČAS RAD  
PREŽIVLJAL V DRUŽBI KONJEV → DRUŽENJE Z ŽIVALMI

66. mene večkrat vabil zraven, vendar sem se raje zadrževal sam. → ZAVRAČANJE  
SPOZNAVANJE LJUDI IN DRUŽENJA → ZADRŽEVANJE V SAMOTI

72. Na nove sošolce takrat nisem bil pozoren, se nisem družil z njimi → SE NI DRUŽIL Z  
NJIMI → ZADRŽEVANJE V SAMOTI

75. takrat sem bil bolj samotar, sam zase, zadržan, nisem imel veliko stika z drugimi. → NI  
IMEL VELIKO STIKA IN DRUŽENJA Z OSTALIMI → ZADRŽEVANJE V SAMOTI

#### ODZIV OKOLJA

67. Očetovi sorodniki so se umaknili iz našega sveta → UMIK SORODNIKOV →  
ODDTUJITEV SORODNIKOV

68. mamini pa so nam vedno stali ob strani → PODPORA MAMINIH SORODNIKOV →  
PODPORA SORODNIKOV

69. seveda pa so imeli veliko za povedati čez očeta → OGOVARARJANJE OČETA → OPRAVLJANJE
70. Sosedje pri starih starših so nas lepo sprejeli ... vabili na sladoled in pecivo → LEP SPREJEM PRI SOSEDIH → PODPORA SOSEDOV
71. kolegi, s katerimi sem ostal v stikih, mi tudi niso nikoli ničesar rekli. → NI BILO NEGATIVNEGA ODZIVA
73. da bi me prav kdaj zafrkavali ali ogovarjali zaradi ločitve staršev se pa tudi ne spomnim → SE NE SPOMNI
74. Ne. → NI BILO NEGATIVNEGA ODZIVA

#### SOCIALNA MREŽA

76. Popolnoma ja. → SE JE SPREMENILA
78. kasneje spoznal nove prijatelje z vasi in šole. → SPOZNAVANJE NOVIH PRIJATELJEV → ŠIRJENJE SOCIALNE MREŽE
79. spoznal danes mojega najboljšega prijatelja, ki sta se mu ločila starša in je imel podobno zgodbo kot jaz. → IDENTIFIKACIJA Z NOVIM PRIJATELJEM → ŠIRJENJE SOCIALNE MREŽE

#### NOVI PARTNER STARŠA

##### SPOZNANJE SOCIALNEGA STARŠA

80. Oče je kmalu spoznal novo partnerko, ampak nikoli nismo imeli stika. → NI IMEL STIKA Z OČETOVO NOVO PARTNERKO → NI BILO SPOZNANJA
82. Mami je predstavila novega partnerja nekaj let po razvezi, tri ali štiri leta po tem → SPOZNANJE MAMINEGA PARTNERJA TRI ALI ŠTIRI LETA PO RAZVEZI → ČAS SPOZNANJA SOCIALNEGA STARŠA
83. kakšne pol leta po tem, ko smo izvedeli zanj, približno pet let po ločitvi. → SPOZNANJE MAMINEGA PARTNERJA PET LET PO RAZVEZI → ČAS SPOZNANJA SOCIALNEGA STARŠA

##### OBČUTKI DO STARŠA Z NOVIM PARTNERJEM

86. ... povedala, da je v redu človek, popolnoma drugačen od očeta ... srečna z njim, sem bil tudi jaz vesel za njo. → VESEL ZA MAMI → VESELJE

##### ODNOS S SOCIALNIM STARŠEM

85. Seveda sem bil prvo sumničav do njega in nezaupljiv ali je res tako v redu → NEZAUPLJIV IN SUMNIČAV DO NOVEGA PARTNERJA MAME → NEZAUPLJIV
81. Sem jo videl nekajkrat tako na hitro, ampak je bilo vedno brez odnosa. → BREZ ODNOSA
88. Že od začetka super! → DOBER ODNOS
92. In ravno to, sem zelo cenil pri njem. → GA CENIL → SPOŠTOVANJE
97. Da. → SE JE TRUDIL
98. Trudil se je na vseh področjih, pomagal mi je s šolo, naju z bratom peljal na sladoled → POMAGAL S ŠOLO, PRI NALOGAH, PELJAL NA SLADOLED → TRUD SOCILANGE STARŠA
102. Na nek način se mi zdi, da je v meni videl svojega sina → VLOGA BIOLOŠKEGA OČETA

#### MNENJE O SOCIALNEM STARŠU

84. Prvi občutek mi je bil rahlo čuden, pač nekaj v smislu: novi oče? → NENAVADEN, NELAGODEN, ČUDEN PRVI VTIS → NEGATIVEN

87. ... ugotovil, da je res v redu. Bil je zelo prijazen, zabaven, ni drezal vame ... → PRIJAZEN, ZABAVEN, NEVSILJIV → POZITIVNI VTIS

89. Je res simpatičen in prijazen, vedno nasmejan in dobre volje, tako da ne moreš, da ti ni všeč. → SIMPATIČEN, PRIJAZEN, VEDNO NASMEJAN IN DOBRE VOLJE → POZITIVNO MNENJE

90. skozi najstniška leta v veliko pomoč, z njim sem se lahko pogovarjal vse in o vsem → V VELIKO POMOČ, Z NJIM SE LAHKO POGOVARJAL O VSEM → USTREŽLJIV 91. na nek način bil res kot oče. → KOT DRUGI OČE

93. Ni bil vsiljiv, še vedno pa mi je bil vedno na voljo. → NI BIL VSILJIV, VEDNO NA VOLJO → USTREŽLJIV

#### SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA

94. Zelo hitro sem ga sprejel. → ZELO HITRO → ČAS POTREBEN ZA SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA

96. Kakšen prelomni trenutek niti ni bil pomemben, saj mi je bil takoj všeč. → TAKOJ GA SPREJEL

95. Važno mi je, da je mami srečna in če je ona sem tudi jaz zanjo. → POMEMBNA MAMINA SREČA → VESEL ZA MAMI → OBČUTKI DO STARŠA Z NOVIM PARTNERJEM

#### NADOMEŠČANJE ODSOTNEGA BIOLOŠKEGA STARŠA

99. Ne, ni se ga trudil nadomestiti. → NE

100. ... da ve, da je oče samo eden, in se staršev ne da zamenjati. → ZAVEDANJE SOCIALNEGA STARŠA, DA SO BIOLOŠKI STARŠI NEZAMENLJIVI → NI SE TRUDIL NADOMESTITI ODSOTNEGA STARŠA

#### PREJŠNJA DRUŽINA SOCIALNEGA STARŠA

101. Iz svojega prvega zakona je imel sina → SIN → ČLANI DRUŽINE

103. Sam njegovega sina nisem nikoli spoznal → SOCIALNEGA BRATA NI SPOZNAL → ODNOS S PREJŠNJO DRUŽINO SOCIALNEGA STARŠA

#### OBČUTEK IZDAJE BIOLOŠKEGA STARŠA

104. Ne, sploh ne. ...nikoli nisem imel niti najmanjše slabe vesti → NI BIL PRISOTEN

#### SPREMEMBA STIKOV Z BIOLOŠKIM STARŠEM

106. Ne, ni bilo zaradi novega partnerja pač pa zaradi očeta samega. → NI BILO

#### 4. Kodiranje izjav – Intervju D

##### **DRUŽINA**

1. Družina zame pomeni varnost. ... zatečem po objem, pomoč. → VAREN PROSTOR → DOŽIVLJANJE DRUŽINE  
2. Predstavljajo jo moji bližnji → BLIŽNJI → ČLANI DRUŽINE

##### **SPREMEMBE V DRUŽINI**

3. Nisem opazila, da je kaj drugače med staršema → NI OPAZILA NIČESAR → BREZ SPREMEMB  
10. ... dokler se mama dejansko ni odselila. → SELITEV MAME → SELITEV

##### **ODNOS MED STARŠEMA PRED RAZVEZO**

4. ker sta vedno imela boljša in slabša obdobja, ki so se kar naprej menjala. → IZMENJAVANJE BOLJŠIH IN SLABŠIH OBDOBIJ → KONSTANTNI VZPONI IN PADCI  
9. Kasneje pa je zopet sledilo veliko obtoževanja in prerekanja → OBTOŽEVANJE IN PREPIR MED STARŠEMA

##### **RAZVEZA**

8. Pravega vzroka mi takrat itak niso povedali, nekaj stvari sem sama ugotovila. → SKRIVANJE PRAVEGA RAZLOGA → RAZLOG ZA RAZVEZO

##### **SPOROČILO O RAZVEZI**

5. ... ko sta mi skupaj povedala, da se bosta ločila... povedala sta mi skupaj. → STARŠA SKUPAJ POVEDALA ZA RAZVEZO → ENOTNOST  
7. Takrat sta bila mirna, enotna, razložila sta mi situacijo, da tako ne gre več → BILA MIRNA, ENOTNA, SPORAZUMNA → SPORAZUMNA RAZVEZA  
11. .... zame so bili prepiri nekaj normalnega, zato je bila novica o ločitvi nepričakovana. → NOVICI O RAZVEZI NEPRIČAKOVANA

##### **VPLIV RAZVEZE**

12. ... življenje čisto spremenilo, ker se je mama odselila k novemu partnerju → SELITEV MAME K NOVEMU PARTNERJU → SELITEV MAME  
14. Veliko je bilo selitev od mame do očeta → SELITEV OTROKA MED STARŠEMA  
18. ... se bom od njiju naučila, kako se v družini dobro ravna in kako slabo. → POTEGNILA NAJBOLJŠE IZ RAZVEZE STARŠEV ZA SVOJE ŽIVLJENJE → UČENJE IZ IZKUŠNJE STARŠEV  
25. ... samo nisem pa si predstavljala, da se bo mama dejansko odselila. → NEPRIČAKOVANA SELITEV MAME → ODHOD MAME  
31. Po ločitvi se je spremenilo to, da sem postala zelo odločna → POSTALA BOLJ ODLOČNA → ODLOČNA  
32. ... da bi se zaradi ločitve počutila manjvredno pa ne. → NI BILO OBCUTKA MANJVREDNOSTI → OBCUTEK ENAKOSTI

##### **→ ŽELJA PO PREPREKI RAZVEZE**

19. Ja, ampak nisem imela možnosti → PRISOTNA

## **OBČUTKI**

15. Ko se je mama odselila, sem se počutila žalostno in nesigurno → OBČUTEK ŽALOSTI IN NEGOTOVOSTI
16. ... kako bomo živeli drug brez drugega → STRAH PRED PRIHODNOSTJO
17. Življenje je bilo pač drugačno in vedela sem, da se bom temu morala prilagoditi → SPRIJAZNITEV S SITUACIJO → SPRIJAZNITEV
20. Bila sem žalotna in zmedena. → BILA ŽALOSTNA IN ZMEDENA
21. Skrbelo me je po finančni strani, kako bomo shajali samo z eno plačo → SKRB GLEDE FINANČNEGA PREŽIVETJA → FINANČNI STARHOVI
22. Žalostna sem bila, ker se je mama odselila, → ŽALOSTNA ZARADI MAMINE SELITVE → OBČUTEK ŽALOSTI
23. koliko se bomo videli, ali bo imela novega partnerja in njegove otroke sedaj raje kot mene ... da me bo izločila iz svojega življenja → STRAH PRED IZGUBO MAME
24. Zmedena pa, ker sem bila še otrok in se mi je svet nekako obrnil na glavo. → ZMEDENA ZARADI VSEH DOGODKOV → OBČUTEK ZMEDENOSTI
26. Bolj sem bila žalostna in zaskrbljena → BILA ŽALOSTNA IN ZASKRBLJENA
27. Imela sem skrbi, da bodo skrbništvo dodelili samo enemu od staršev in da se bom mogla odseliti od doma. → STRAH PRED SELITVIJO OD DOMA → STRAH PRED PRIHODNOSTJO

## **OBČUTEK KRIVDE**

28. Ne zaradi sam ločitve ne → NI BIL PRISOTEN
29. imela sem pa občutek krivde, ker sem že prej spoznala njune prijatelje, samo da takrat nisem vedela, kaj to pomeni. → OBČUTEK KRIVDE ZARADI SPOZNANJA NJUNIH PRIJATELJEV → PRISOTEN

## **POGOVOR S STARŠI O OBČUTKIH**

30. Da, lahko sem se pogovarjala z njima → POGOVOR JE POTEKAL

## **ŽIVLJENJE PO RAZVEZI**

### **BIVANJE PO RAZVEZI**

33. Pri obeh, nekaj časa pri mami, nekaj časa pa pri očetu. → ŽIVELA PRI OBEH, SE IZMENJAVALA → IZMENJUJOČE MED STARŠEMA

### **STIK Z ODSOTNIM STARŠEM**

34. S strani staršev so stiki potekali v redu → STIKI POTEKALI BREZ PROBLEMOV → PO DOGOVORU
35. sčasoma sem se manj videvala z mamo, → STIKI Z MAMO S ČASOM POSTALI REDKEJŠI → POSTALI REDKEJŠI
36. Vsak teden sem živela pri enem od staršev, tako da sem stike imela redno z obema. → REDNI STIKI Z OBEMA → VSAK TEDEN Z DRUGIM
37. Vendar saj pravim, so stiki z mamo s časom postali redkejši. → STIKI Z MAMO S ČASOM POSTALI REDKEJŠI → POSTALI REDKEJŠI
77. ... so se najini stiki z mami seveda malo ohladili. → STIKI Z MAMI SO SE ZMANJŠALI → REDKEJŠI STIKI

## **POMOČ DRŽAVE**

38. Dogovorila sta se sama ... na CSD ali na sodišče pa nismo šli → DOGOVRILI SE SAMI → SAMI REŠEVALI TEŽAVE

49. Starša sta se sama dogovorila glede stikov → SAMI SE DOGOVORILI

#### VKLJUČENOST IN UPOŠTEVANJE OTROKA

39. Starša sta me vprašala, s kom bi raje živela → BILA VKLJUČENA

40. Na začetku mi je bilo čudno, ko sta me vprašala pri komu bi živela, zaradi mami. → ČUDNI, NELAGODNI OBČUTKI → NELAGODNI OBČUTKI OB ODLOČANJU

#### TAKTIZIRANJE STARŠEV

Si kdaj »taktiziral/-a« starša (»če mi ti ne dovoliš, mi bo pa mami/oče«)?

44. Mislim, da ne, večinoma sta mi vse dovolila. → NI BILO TAKTIZIRANJA

#### ODNOS MED STARŠEMA V ČASU RAZVEZE

45. Včasih sta mi grdo govorila drug o drugemu → OPRAVLJANJE DRUGEGA STARŠA → OPRAVLJANJE

46. ... šlo za zagovarjanje sebe in svoje odločitve o razvezi. → ZAGOVARJANJE SEBE IN SVOJE ODLOČITVE O RAZVEZI → OPRAVIČEVANJE SEBE

#### SANJE PO PONOVI ZDRUŽITVI DRUŽINE

47. Ja, sem imela ja ... imela upanje, da bomo nekoč živeli spet skupaj → UPANJE BILO PRISOTNO

48 ... vendar sem čez leta opustila to misel → OPUSTILA MISEL NA PONOVO ZDRUŽITEV DRUŽINE → SPRIJAZNITEV Z RESNIČNOSTJO

#### PREMAGOVANJE TEŽKIH TRENUTKOV

50. Pomagalo mi je to, da sem se začela ukvarjati s konji in sem tam preživela veliko časa. → VELIKO ČASA PREŽIVELA S KONJI → DRUŽENJE Z ŽIVALMI

#### ODZIV OKOLJA

51. Od ljudi ne morem reči, da mi je bil kdo posebno v oporo, bolj ali manj so se vsi obnašali, kot da se ni nič takega zgodilo → IGNORIRANJE OKOLICE

53. Sorodniki ... bili so žalostni, ampak ne presenečeni → BILI ŽALOSTNI, VENDAR NE PRESENEČENI → PRIČAKOVANJE RAZVEZE

54. Ne, veliko sošolcev je imelo ločene starše, in nekako se nismo zaradi tega zafrkavali, niti tolažili. Za nas je bilo to pač normalno. → RAZVEZA NEKAJ VSAKDANJEGA

#### SOCIALNA MREŽA

55. Spoznala sem nove prijatelje → NOVI PRIJATELJI → ŠIRJENJE SOCIALNE MREŽE

56. ... partnerje staršev in njihove otroke → SPOZNALA SOCIALNE STARŠE IN OTROKE → ŠIRJENJE SOCIALNE MREŽE

#### OBČUTKI DO STARŠA Z NOVIM PARTNERJEM

41. Vendar glede na to, da se je preselila k novemu partnerju, se mi je tudi zdelo, da nekako ne spadam zraven. → OBČUTEK NEZAŽELJENOSTI →

42. ... ampak sem mami manj videla, zato sem jo zelo pogrešala → POGREŠALA MAMI

43. po drugi strani pa sem bila jezna, ker je šla živeti z novim partnerjem → JEZNA NA MAMI

57. Občutki do starša (mame) se niso spremenili... Še vedno sem jo imela rada → OBČUTKI DO MAME SE NISO SPREMENILI

58. v vsakem primeru pa bi bila malo jezna nanjo → BILA MALO JEZNA NANJO → OBČUTEK JEZE

78. Prej je bila moja najboljša prijateljica ... v tistih letih pa se mi je njeno dejanje zdelo nekako izdajateljsko. → ODNOS Z MAMO SE OHLADIL → ODTUJITEV 79. Sva pa se čez leta zopet zelo povezali in se sedaj super razumeva → ČEZ ČAS IZBOLŠALI ODNOS → IZBOLJŠANJE ODNOSA

#### NOVI PARTNER STARŠA

59. Že pred razvezo sem spoznala novega partnerja mame → MAMINEGA PARTNERJA SPOZNALA ŽE PRED RAZVEZO → SPOZNANJE NOVEGA PARTNERJA STARŠA

60. Uradno, kot partnerja pa takoj po razvezi → URADNO GA SPOZNALA TAKOJ PO RAZVEZI → SPOZNANJE NOVEGA PARTNERJA STARŠA  
MNENJE O SOCIALNEM STARŠU

61. Vtisi so bili dobri → DOBRI → POZITIVNI OBČUTKI

#### ODNOS S SOCIALNIM STARŠEM

62. Odnosi so bili dobri, ampak hladni → HLADEN ODNOS

64. Da, zelo so se trudili... vključevali so me v pogovor, me jemali s sabo po opravkih in na izlete in mi kupovali raznorazne stvari → VKLJUČEVANJE V POGOVOR, VKLJUČEVANJE PO OPRAVKIH IN IZLETIH, KUPOVANJE STVARI → TRUD ZA DOBER ODNOS

65. Seveda se je kakšen trudil bolj, drugi manj, vendar na splošno lahko rečem, da so se vedno vsi trudili mi čim bolj ustreči → TRUD ZA DOBER ODNOS

66. Prvi partner ..., je igral zelo očetovsko vlogo do mene ... ker je pogrešal svoja otroka → OČETOVSKI ODNOS S STARNI SOCIALNEGA STARŠA

67. ... To mi ni bilo všeč ... postala zelo odklonilna do njega. → ODKLONILNA DO SOCIALNEGA STARŠA → ODKLONILEN ODNOS

68. Naslednji mamin partner pa je imel nek prijateljski odnos do mene → PRIJATELJSKI ODNOS

#### SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA

63. Novega partnerja mame sem sicer sprejela kot dejtvo že na začetku ... to se mi je zdelo normalno → SPREJELA GA TAKOJ → ČAS POTREBEN ZA SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA

#### NADOMEŠČANJE ODSOTNEGA STARŠA

69. vedel je, da ni moj oče... mi zato niti ni ukazoval ... vendar je to prepustil mami → ZAVEDANJE SOCIALNEGA STARŠA, DA SO BIOLOŠKI STARŠI  
NENADOMESTLJIVI → NI SE TRUDIL NADOMESTITI ODSOTNEGA STARŠA

#### PREJŠNJA DRUŽINA SOCIALNEGA STARŠA

13. ki je že imel dva otroke. → DVA OTROKA → ČLANI DRUŽINE

70. Partner moje mame je imel hčerko in sina → IMEL HČERKO IN SIN → DVA OTROKA → ČLANI DRUŽINE

71. Spoznavanje je potekalo v redu ... zelo prijazna do mene → POZITIVNI ODNOS → ODNOS S PREJŠNJO DRUŽINO SOCIALNEGA STARŠA

72. jaz pa se nisem hotela družiti z njima → NI SE ŽELELA DRUŽITI Z NJIMA → ZAVRAČANJE → ODNOS S PREJŠNJO DRUŽINO SOCIALNEGA STARŠA

73. Drugi mamin partner pa ni imel družine. → NI IMEL PREJŠNJE DRUŽINE

#### OBČUTEK IZDAJE STARŠA

74. Včasih sem imela ta občutek → PRISOTEN

## SPREMEMBA STIKOV Z BIOLOŠKIM STARŠEM

75. Na nek način ja → DA

76. ker se nisem hotela družiti z maminim novim partnerjem in njegovima otrokoma, sem več časa preživela pri očetu → VEČ ČASA PREŽIVELA Z OČETOM

## 5. Kodiranje izjav – Intervju E

### **DRUŽINA**

1. Čeprav imam ločena starša sta še vedno moja družina. → STARŠA → ČLANI DRUŽINE

2. ...moji sestri in hčerka moje sestre, se pravi moja nečakinja. → SESTRI IN NEČAKINJA → ČLANI DRUŽINE

3. ... vanjo uvrščam tudi stare starše → STARI STARŠI → ČLANI DRUŽINE

4. ... mojga psa Jona. → PES JON → ČLANI DRUŽINE

5.... Kaj mi pomeni? Veliko. → MU VELIKO POMENI → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

6. ... še vedno zelo rad preživljam čas z vsemi. → RAD PREŽIVLJA ČAS Z NJIMI → SKUPNO PREŽIVET ČAS → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

### **SPREMEMBE V DRUŽINI**

7. ... že, ko sem bil zelo mlad, okoli devetega leta starosti. → OKOLI DEVETEGA LETA STAROSTI → ČAS OPAZOVANJA SPREMEB

10. Pomanjkanje družinskih aktivnosti. → POMANJKANJE DRUŽINSKIH AKTIVNOSTI

### **ODNOS MED STARŠEMA**

8. Napetost med staršema. → NAMETOST MED STARŠEMA → PRED RAZVEZO

9. Vedno več prerekanja → PREPIR

11. ... že pri normalnih opravilih nista dobro prenašala. → ŽE PRI VSAKDANJIH OPRAVILIH STA TEŽKO SHAJALA DRUG Z DRUGIM → NI BILO RAZUMEVANJA

13. saj že pred ločitvijo nista imela veliko stika med seboj. → MALO STIKA → HLADEN ODNOS

14. Po mojem mnenju sta malenkost krivdo valila drug na drugega → PRENAŠANJE KRIVDE DRUG NA DRUGEGA → OBTOŽEVANJE

23. Njuna skupna zveza je prinesla samo napetost v družini → NAPETOST

### **RAZVEZA**

12. Povedala sta mi vsak posebej → POVEDALA VSAK POSEBAJ → SPOROČILO O RAZVEZI

15. ... za ločitev sta se odločila sporazumno ... → SPORAZUMNA ODLOČITEV

### **VPLIV RAZVEZE**

18. ... v družini postalo dosti bolj mirno... Ni več tistega strahu, da boš doma občutil samo slabo vzdušje in slišal samo prerekanje. → POSTALO BOLJ MIRNO → RAZMERE SE UMIRILE

19. Velikih sprememb mi ni prinesla → NI BILO VEČJIH SPREMEMB

20. z mami preselil od doma → SELITEV OD DOMA

21. malenkost bolj oddaljen od svojih prijateljev ... še vedno v dobrem stiku z očetom in prijatelji → NI BILO VEČJIH SPREMEMB

30. ... vsa napetost razblinila, stvari so se umirile ... malo bolj normalno zadihali, zaživel. → **KONEC NAPETOSTI, STVARI SO SE NORMALIZIRALE → RAZMERE SO SE UMIRILE**

39. Definitivno mi je spremenila življenje, vendar ne tako zelo dramatično → **BREZ VEČJIH SPREMEMB**

40. Razveza ni vplivala na mojo prihodnost ... Stvari so se spremenile vendar ne mislim da je vzrok za to razveza temveč bolj način življenja → **RAZVEZA NI VPLIVALA NA PRIHODNOST**

### **ŽELJA PO PREPREKI RAZVEZE**

22. Ne. → **JE NI BILO**

### **OBČUTKI**

16. Razveza me ni kaj veliko šokirala niti me ni prizadela. → **PRIČAKOVANJE RAZVEZE → SPRIJAZNITEV Z RAZVEZO**

17. Zame je do neke mere prinesla olajšanje → **OLAJŠANJE**

24. Predvsem je bilo olajšanje → **OLAJŠANJE**

25. ... tudi malo negotovosti ... nisem povsem vedel kaj se bo po razvezi zgodilo z družino → **NEGOTOVOST**

26. ... ustrašil, da bo družina postala razdvojena in da ne bomo imeli kontakta med seboj. → **STRAH PRED IZGUBO STIKOV**

27. Malenkost zaskrbljen → **ZASKRBLJEN**

28. saj nisem vedel, kaj se bo zgodilo z nami po ločitvi ... če se bomo razumeli, če bomo še vedno poizkusili biti družina in si med seboj pomagat → **STRAH PRED PRIHODNOSTJO**

29. predvsem sem pa bil olajšan → **OLAJŠANJE**

45. Kot sem že omenil me ločitev ni močno prizadela ... nisem kaj preveč žaloval → **NI BIL PRIZADET → RAVNODUŠEN**

### **OBČUTEK KRIVDE**

31. Ne. ... se nisem čutil čisto nič krivega → **NI BIL PRISOTEN**

### **ŽIVLJENJE PO RAZVEZI**

#### **BIVANJE PO RAZVEZI**

32. Pri materi. → **ŽIVEL PRI MAMI**

35. ker drugače bi ostala sama, saj se je sestra odločila, da bo živela pri očetu → **SKRB ZA MAMO → RAZLOG ODLOČITVE**

38. ... ker me je mati izjemno podpirala v življenju in je nisem hotel razočarati → **ODLOČITEV ZA MAMO ZARADI NJENE PODPORE → MAMINA PODPORA → RAZLOG ODLOČITVE**

### **STIK Z ODSOTNIM STARŠEM**

33. Pri očetu sem še vedno vsak teden → **VSAK TEDEN**

### **VKLJUČENOST IN UPOŠTEVANJE OTROKA**

34. Zelo težko sem se odločil pri komu želim živeti ... Odločil sem se, da stanujem pri mami → **ODLOČANJE MED STARŠEMA**

36. Ja ... Tako je. → **BIL UPOŠTEVAN**

37. Bil je precej težavno se odločiti ... nisem želel nikogar razočarati oz. prizadeti → **TEŽKO SE ODLOČITI MED STARŠEMA → TEŽKA ODLOČITEV → OBČUTKI OB ODLOČANJU MED STARŠEMA**

## **TAKTIZIRANJE STARŠEV**

41. Sploh ne. → NI BILO TAKTIZIRANJA STARŠEV

## **SANJE O PONOVI ZDRUŽITVI DRUŽINE**

42. Sem upal na to, da bi postali normalna družina → UPANJE BILO PRISOTNO

43. ... probal, da ne razmišljam o tem → SKUŠAL NE RAZMIŠLJATI O TEM → OSTATI REALEN

## **POMOČ DRŽAVE**

44. Težave smo rešili sami... Z očetom sem se sam dogovoril glede preživitve → REŠEVALI SAMI

## **PREMAGOVANJE TEŽKIH TRENUTKOV**

47. Ob sebi sem pa vedno imel tako punco kot prijatelje → PODPORA PUNCE IN PRIJATELJEV

## **ODZIV OKOLJA**

48. Nekaterim se mi zdi, da sem se jim zasmilil → POMILOVANJE

49. ... poskušali spraviti v boljšo voljo ... pošalili glede ločitev, da se je znebil nerodnega položaja v pogovoru → RAZVEZA KOT NEKAJ VSAKDANJEGA → SPREJEMANJE RAZVEZE

50. Nekateri so me razumeli, saj so sami bili že v enaki situaciji → RAZUMEVANJE ZARADI ZNANE SITUACIJE → SOČUSTVOVANJE

51. nekateri so pa bili šokirani → ŠOK

52. ... bili zelo prijazni in iskreni. → PODPORA PRIJATELJEV

53. Ne niti malo → NI BILO NEGATIVNEGA ODZIVA

54. pač se mi zdi, da je že takrat bilo tega kar nekaj in ni bilo nekaj ekstra čudno → RAZVEZA KOT NEKAJ VSAKDANJEGA → SPREJEMANJE RAZVEZE

## **SOCIALNA MREŽA**

55. Bližnji prijatelji so ostali bolj kot ne enaki. → SE NI SPREMENILA

56. Sem spoznal nove prijatelje → SPOZNANJE NOVIH PRIJATELJEV → ŠIRJENJE SOCIALNE MREŽE

57. ... zdaj okoli sebe bolj pogost opazim in spoznam ljudi z podobnimi izkušnjami → LJUDJE S PODOBNIMI IZKUŠNjami → IDENTIFIKACIJA

## **NOVI PARTNER**

OBČUTKI DO STARŠA Z NOVIM PARTNERJEM

58. Zelo mešani. → MEŠANI OBČUTKI

59. Bil sem malenkost šokiran → PRESENEČEN

## **SPOZNANJE NOVEGA PARTNERJA STARŠA**

62. Minilo je kar precej časa, kakšno dobro leto ali dve → LETO ALI DVE PO RAZVEZI

## **SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA**

69. Trajalo je približno pol leta → POL LETA → ČAS POTREBEN ZA SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA

72. Ni bilo prelomnega trenutka, samo potreboval sem čas → POTREBOVAL ČAS → RAZLOG ZA SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA

#### MNENJE O SOCIALNEM STARŠU

63. Nič kaj spodbudni. → NISO BILI SPODBUDNI → NEGATIVNO

64. Nisem si ga predstavljal, kot nekega člana družine, ki mi je blizu, pač pa kot nek neznan človek, ki se vsiljuje v našo hišo → NEZNANA OSEBA V DOMAČI HIŠI → TUJEC

70. Nevem pa, če sem ga povsem sprejel in ali če ga sploh kdaj bom. Mislim, da ne povsem, saj za mene ni tisti pravi del družine → NE SPREJET KOT DRUŽINSKI ČLAN → TUJEC

#### ODNOS S SOCIALNIM STARŠEM

65. Dokaj normalen, nič posebnega → NORMALEN ODNOS

66. Bolj na ravni znancev ... imela sva pogovore in debate, vendar nič preveč osebnega → ODNOS NA RAVNI ZNANCEV → RAVEN ZNANCEV

67. Na začetku je bilo meni osebno povsem čudno in nerodno → NA ZAČETKU ČUDNO IN NERODNO OZRAČJE → NELAGODEN

68. spremenil odnos in postal bolj prijateljski skozi čas. → ČEZ ČAS SO SE ODNOSI IZBOLJŠALI → PRIJATELJSKI ODNOS

71. Sva pa na neki meji, kjer je najin odnos povsem ok → SPREJEMLJIV ODNOS

73. Mislim, da ja ... poskuša najti skupne interese ... se trudi z mano komunicirati ... ustreči pri določenih stvareh če rabim pomoč → POGOVOR, POMOČ, ISKANJE SKUPNIH INTERESOV → TRUD ZA DOBER ODNOS

#### NADOMEŠČANJE ODSOTNEGA STARŠA

74. Ne, ne bi rekel. → SE NI TRUDIL NADOMESTITI ODSOTNEGA STARŠA

#### PREJŠNJA DRUŽINA SOCIALNEGA STARŠA

75. O družini nikoli ne govori, vem pa da jo ima → IMA PREJŠNJO DRUŽINO

76. Tudi nimam kakšne želje po tem. Mogoče enkrat nekoč. → NI ŽELJE PO STIKIH → ZAVRAČANJE → ODNOS Z PREJŠNJO DRUŽINO SOCIALNEGA STARŠA

#### OBČUTEK IZDAJE STARŠA

77. Na začetku ja, imel sem slab občutek, da delam slabo stvar in lahko razočaram starša → PRISOTEN

#### SPREMEMBA STIKOV Z BIOLOŠKIM STARŠEM

78. Ne vidim pretirane razlike ... trudim biti v stiku z obema staršema ... da ne zapostavljam drugega → NI RAZLIKE

#### 6. Kodiranje izjav – Intervju F

##### **DRUŽINA**

1.... kot ožji krog ljudi → OŽJI KROG LJUDI → NAJBLEŽNJI → OPIS DRUŽINE

2. ... ki jih imam brezpogojno rada in oni mene → BREZPOGOJNA LJUBEZEN DO NJIH → LJUBEZEN → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

3. ... da se lahko v najtežjih trenutkih obrnem na njih → PODPORA → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

4. ... prostor, kjer se počutim domače, varno, kamor se vedno rada vračam → VAREN, DOMAČ PROSTOR, KAMOR SE RADA VRAČA → VARNOST → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

## **SPREMEMBE V DRUŽINI**

5. Ni bilo nekih bistvenih sprememb med njima → NI OPAZILA BISTVENIH SPREMEMB → NIČ DRUGAČNEGA  
7. Proti koncu njunega zakona je včasih prepir postal fizičen → PREPIR SE PRELEVIL V FIZIČNO NASILJE → NASILJE  
8. ... nisem opazila nobene spremembe. → NI OPAZILA SPREMEMBE → BREZ SPREMEMB

## **ODNOS MED STARŠEMA PRED RAZVEZO**

9. ... drugi dan pa poln jeze in se znašal nad mami → NASILJE NAD MAMO → NASILJE  
6. Odkar se spomnim, sta se vedno veliko prepirala. → PREPIR VEDNO PRISOTEN → PREPIR

## **RAZVEZA**

10. od nobenega nisem izvedela za to... Čisto ponesreči sem en dan to izvedela od prodajalca v mali trgovini → IZVEDELA OD PRODAJALCA → SPOROČILO O RAZVEZI

## **VPLIV RAZVEZE**

13. Vedno je za vse poskrbela mami in tudi po razvezi sem vedela da bo tako. → ZAVEDANJE, DA BO MAMI POSKRBELO ZA VSE → VARNA PRIHODNOST  
32. Mislim, da se mi je življenje definitivno spremenilo na boljše. → ŽIVLJENJE SE SPREME NILO NA BOLJŠE

## **ŽELJA PO PREPREKI RAZVEZE**

14. Ne. → JE NI BILO

## **OBČUTKI**

12. Vedela sem, da bo vsaj tega konec ... tako definitivno bolje → SPOZNANJE, DA JE RAZVEZA PRAVA ODLOČITEV  
15. bila čisto zmedena in zelo žalostna ... Nekako sem razumela zakaj, ampak ne pa, zakaj na takšen način → BILA ZMEDENA IN ŽALOSTNA → OBČUTEK ZMEDENOSTI, ŽALOSTI  
16. skrbelo, kako se bom znašla v novem okolju ... → ZASKRBLJENOST 17. ... glede prijateljev ... ali se bom po tem še videla z očijem ... da me bodo tudi oni zapustili... → STRAH PRED IZGUBO STIKOV  
18. ...da me ne bi grdo gledali zaradi tega, kar je bilo ... me bodo ogovarjali, zasmehovali → STRAH PRED DRUGAČNO OBRAVNAVO → ZASKRBLJENOST  
19. Preselila sem se... koliko se bomo sedaj še videli ali bom spoznala nove → IZGUBA PRIJATELJEV → STRAH PRED IZGUBO STIKOV  
20. ... nisem vedela kako bo po temu, kje in kako bomo živeli, kako bo z očetom → ZASKRBLJENOST  
21. vedela da bo konec prepiranja → KONEC S PREPIRI → OLAJŠANJE  
33. ... sem vedela da slabše kot je bilo ne more biti → ZAVEDANJE, DA JE BILA RAZVEZA PRAVA ODLOČITEV → RAZVEZA PRAVA ODLOČITEV  
31. preden smo se preselile, me je bilo strah, kako se bomo videli → IZGUBA PRIJATELJEV → STRAH PRED IZGUBO STIKOV  
41. se niti ne spomnim, da bi mi bilo pretirano težko zaradi tega → NI JI BILO HUDO → RAVNODUŠNOST

## OBČUTEK KRIVDE

22. Ne. → NI BIL PRISOTEN

## ŽIVLJENJE PO RAZVEZI

30. Hodila sem še naprej v isto šolo, se družila s prijatelji normalno kot prej. → GLEDE ŠOLE IN PRIJATELJEV NI BILO SPREMEMB → BREZ VEČJIH SPREMEMB

34. Normalno sem živela življenje kot vsak otrok/ najstnik, samo brez očeta → ŽIVLJENJE POTEKALO NORMALNO → BREZ VEČJIH SPREMEMB

## BIVANJE PO RAZVEZI

23. Pri mami. → ŽIVELA PRI MAMI

## STIK Z ODSOTNIM STARŠEM

24. Na začetku kakšen mesec, dva skoraj vsak teden → NA ZAČETKU POGOSTI STIKI, VSAK TEDEN

25. potem pa čedalje redkeje → ČEZ ČAS SO SE ZMANJŠALI

26. Kasneje pa sva izgubila stike → KONEC STIKOV → JIH NI BILO

38. Stike z očetom naj bi imela, ampak sva jih po kratkem času po ločitvi »zgubila« → KONEC STIKOV

## ODNOS Z ODSTONIM STARŠEM

27. ...ni me več klical, jaz pa sem se zaradi tega čutila nezaželeno → OBČUTEK NEZAŽELJENOSTI PRI OČETU

## UDELEŽBA IN UPOŠTEVANJE OTROKA

28. Ne. Odločitev je bila sprejeta brez mojega mnenja → BREZ UDELEŽBE

29. O tem se nisem rabila odločati ... Mami se je to odločila namesto mene in ji sploh ne zamerim → NI BILO ODLOČANJA

## TAKTIZIRANJE STARŠEV

35. Ne. → NI BILO TAKTIZIRANJA STARŠEV

## SANJE O PONOVI ZDRUŽITVI DRUŽINE

36. Ne. → NI BILO UPANJA O PONOVI ZDRUŽITVI

37. Vedela sem, da je to zgubljen primer → ZAVEDANJE O NEMOGOČEM

## POMOČ DRŽAVE

39. Kar se tiče preživnine, je bilo to prava borba na sodiščih ... Prišlo je tudi do izterjav na očetov račun → SODELOVANJE SODIŠČA

## PREMAGOVANJE TEŽKIH TRENUTKOV

40. Na mami ... imela odgovor na vsa vprašanja, me spodbujala → PODPORA MAME → PODPORA DRUŽINE

## ODZIV OKOLJA

42. Nisem bila edina, ki je imela ločene strahove, tako da ni bil to noben tabu v moji družbi → RAZVEZA NEKAJ VSAKDANJEGA → SPREJEMANJE RAZVEZE

43. Ne → NI BILO NEGATIVNEGA ODZIVA

44. imeli prijatelje z razvezanimi starši smo vedeli, da se to dogaja → RAZVEZA NEKAJ VSAKDANJEGA → SPREJEMANJE RAZVEZE

## **SOCIALNA MREŽA**

45. V bistvu ne, moja družba ostala enaka → NI PRIDOBILA NOVIH PRIJATELJEV → SOCIALNA MREŽA SE NI SPREMENILA

## **OBČUTKI DO STARŠA Z NOVIM PARTNERJEM**

47. da sem bila vesela zanjo → VESELA ZA MAMI

54. res, super je ... sem vesela da je srečna in da uživa → VESELA ZA MAMI

## **NOVI PARTNER STARŠA**

### **SPOZNANJE SOCIALNEGA STARŠA**

46. Veliko let je minilo od tega, štiri sigurno ... mami spoznala novega »ta pravga« partnerja → ŠTIRI LETA

48. Po razvezi je minilo takrat štiri leta. → ŠTIRI LETA PO RAZVEZI

### **SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA**

55. Takoj sem ga sprejela. → TAKOJ GA SPREJELA → ČAS POTREBEN ZA SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA

56. Čim sem videla, da se mami veliko dobiva z njim, da je vesela, sem vedela da je to to, in nisem rabila premišljevati → MAMINA SREČA → RAZLOG ZA SPREJEM

### **SOCIALNEGA STARŠA**

58. ... ni se rabil posebno truditi za to, ker smo se vsi v trenutku povezali. → TAKOJ BIL SPREJET

## **MNENJE O SOCIALNEM STARŠU**

49. Super. Zelo prijazen, ustrežljiv, dober srčen. → POZITIVEN PRVI VTIS

50. Naredil je vse da bi se mami in midve počutile dobro v njegovi družbi → USTREŽLJIV

51. ... kako je razvajal mami → SKRBEN

53. Vedno nas je vozil na izlete ... s sestro sva bili vedno dobrodošli pri njemu doma ... pomagal nama je kadar sva ga rabili ... sestri pomagal glede šolnine → USTREŽLJIV

## **ODNOS S SOCIALNIM STARŠEM**

52. Najin odnos je zelo dober ... že od samega začetka → DOBER ODNOS

57. Imava zelo dobre odnose → DOBER ODNOS

59. zmeraj mi je bil kot nekakšen prijatelj ... nudi mi vso podporo → PRIJATELJSKI ODNOS

## **NADOMEŠČANJE ODSOTNEGA STARŠA**

58. Ne ... Nikoli mi ni hotel biti kot oče → SE NI TRUDIL NADOMESTITI ODSOTNEGA STARŠA

### **PREJŠNJA DRUŽINA SOCIALNEGA STARŠA**

60. Ima dva že starejša otroka → DVA OTROKA → ČLANI DRUŽINE

61. nimam posebnega odnosa z njima ... poznamo se, to je tvoj oči, to je moja mami, vsi se razumemo, se sprejemamo → POVRŠINSKI ODNOS → ODNOS S PREJŠNJO DRUŽINO SOCIALNEGA STARŠA

62. jaz sem tako ali tako na svojem in nimam veliko stika z njimi → NIMAJO VELIKO STIKA → ODNOS S PREJŠNJO DRUŽINO SOCIALNEGA STARŠA

63. Ko pridem na obisk in je kateri od njiju tudi tam, mi je super, se razumemo, ampak posebnega odnosa med sabo pa nimamo → POVRŠINSKI ODNOS → ODNOS S PREJŠNJO DRUŽINO SOCIALNEGA STARŠA

64. Smo že »odrasli«, vsak po svoje. Smo pa pri kakih praznikih in praznovanjih vedno skupaj in se mamo res super → SKUPNO PRAZNOVANJE → DOBRI ODNOSI → ODNOS S PREJŠNJO DRUŽINO SOCIALNEGA STARŠA

OBČUTEK IZDAJE STARŠA

65. Ah ne. → NI BILO OBČUTKA IZDAJE

SPREMEMBA STIKOV Z BIOLOŠKIM STARŠEM

66. z očetom nimava nikakršnih odnosov ... ne, ker nimava stikov. → SE NISO SPREMENILI

7. Kodiranje izjav – Intervju H

#### **DRUŽINA**

1. ljudje, ob katerih se počutim varno in sprejeto → VARNOST, OBČUTEK SPREJETOSTI → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

2. kjer se ni treba skrivati in pretvarjati. Da si kar si ... družinski člani to spoštujejo in sprejemajo → SPOŠTOVANJE IN SPREJEMANJE → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

3. Pod družino razumem tudi vse tete, strice in bratrance, mali bratranec → SORODNIKI → DRUŽINSKI ČLANI

4. Z družino delimo tudi vse osebne praznike in uspehe. → SKUPNO PRAZNOVANJE PRAZNIKOV IN USPEHOV → SKUPNO PREŽIVET ČAS

5. velikokrat ne strinjamo v pogledih, ne gojimo zamer → SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI → DOŽIVLJANJE DRUŽINE

#### **SPREMEMBE V DRUŽINI**

6. Spremembe opazila že veliko prej → VELIKO ČASA PRED RAZVEZO → ČAS OPAZOVANJE SPREMEMB

7. Kar naenkrat je postalo čudno, napeto ozračje → ČUDNO, NAPETO OZRAČJE → OZRAČJE V DRUŽINI

8. nikamor več nismo hodili skupaj, tudi k sorodnikom ne več → POMANJKANJE DRUŽINSKIH AKTIVNOSTI

9. Oče je bil v »službi« cele dneve ... včasih ga nisem videla cel teden → OČE BIL CELE DNEVE V SLUŽBI → ODSOTNOST OČETA

10. Nismo več toliko hodili na izlete, počitnice → POMANJKANJE DRUŽINSKIH AKTIVNOSTI

11. Če je bil doma se je veliko pogovarjal po telefonu. → OČE VELIKO TELEFONIRAL → TELEFONSKI KLICI

12. Mami je veliko jokala in bila slabe volje. → MAMI BILA ŽALOSTNA → OZRAČJE V DRUŽINI

17. oče odselil za kakšen mesec z namenom, da razmisli kako naprej → SELITEV OČETA

#### **RAZLOG ZA RAZVEZO**

14. vedela kaj se dogaja, da ima oče drugo → DRUGA PARTNERICA

18. ... ljubica z njim zanosila, takrat pa se je dokončno odselil → NOSEČA PARTNERICA

## **RAZVEZA**

16. Ne. Starša mi nista povedala skupaj... Izvedela sem tako po ovinkih, ko sem skušala izvedeti od vsakega posebj ... nista rekla da gre za ločitev → POSREDNO SPOROČILO VSAKEGA POSEBAJ → SPOROČILO O RAZVEZI
19. Ločila sta se šele po letu, letu in pol ko smo že živeli ločeno → RAZVEZA PO LETU IN POL
20. sem slutila že kakšna 3 leta → PRIČAKOVALA RAZVEZO

## **VPLIV RAZVEZE**

13. Ker sem starejša od brata je breme padlo name → SKRB ZA BRATA
22. Ko je oče odšel smo se po parih mesecih odselili tudi mi ... Iz vasi/hiše smo se preselili v mesto v stanovanje → SELITEV
23. To je bil zame še največji šok, ker nisem več imela svoje sobe in postelje ... deliti s 6 let mlajšim bratom → PROSTORSKA STISKA
25. Po eni strani mi je bilo še boljše, ker sem imela blizu vlak in prijatelje → SELITEV KOT POZITIVNA SPREMEMBA
26. ... začela zavedati, da sem bila na račun razhoda prikrajšana za veliko stvari ... predvsem v materialnem smislu ... delala preko študenta, da sem razbremenila mami → FINANČNA STISKA
35. Nismo si več mogli toliko privoščiti, bolj paziti z denarjem → FINANČNA STISKA
65. Pa tudi selitev v mesto je bila mogoče v tem pozitivna. → SELITEV KOT POZITIVNA SPREMEMBA

## **OBČUTKI**

15. Če ga ni bilo pravočasno domov iz službe me je bilo strah, bila sem živčna kje je ... skrbelo za mami, ker je to zelo slabo prenašala → STRAH ZA STARŠA
24. ... mislila, da nam je tako bolje in da nam nič ne manjka → SPOZNANJE, DA JE RAZVEZA PRAVA ODLOČITEV
27. Ko je oče šel sem bila žalostna → OBČUTEK ŽALOSTI 28. hkrati sem čutila olajšanje, ker ni več vse viselo v zraku → OLAJŠANJE 29. Ni me bilo več strah kdaj, če bo prišel domov in kako se bo počutila mami → KONEC STRAHOV ZA STARŠA → OLAJŠANJE
31. ... bilo težko in nam vsem hudo... vedela, da je tako najbolje za vse. → SPOZNANJE, DA JE BILA RAZVEZA PRAVA ODLOČITEV
32. Bila sem jezna na očeta in na ljubico in na otroka. → OBČUTEK JEZE
33. Po eni strani sem čutila olajšanje → OLAJŠANJE
34. po drugi me je skrbelo za mami saj je bila zelo žalostna, depresivna ... Najbolj me je skrbelo za mami → SKRB ZA MAMO
50. Če nista bila za skupaj je bolje da sta šla narazen → ZAVEDANJE, DA JE RAZVEZA PRAVA ODLOČITEV

## **OBČUTEK KRIVDE**

36. Ne. → NI BILO OBČUTKA KRIVDE
49. Vem, da se nista ločila zaradi mene → NI BILO OBČUTKA KRIVDE

## **ŽELJA PO PREPREKI RAZVEZE**

30. Ne. → NI BILO ŽELJE PO PREPREKI RAZVEZE

## **POGOVOR S STARŠI O RAZVEZI**

21. So govorili z mano, predvsem mami → MOŽEN POGOVOR

37. Svojih občutkov nisem delila s starši... nisem hotela temu posvečati kakšnih globokih pogovorov ker jih mami ni bila sposobna.... z očetom pa se nisva nikoli pogovarjala o tem → NI BILO POGOVORA

### **ŽIVLJENJE PO RAZVEZI**

#### **BIVANJE PO RAZVEZI**

38. Pri mami. → ŽIVELA PRI MAMI

47. Očetov odhod je bil tudi razlog, da sem ostala z mami. → OČETOV ODHOD → RAZLOG ZA ŽIVLJENJE Z MAMO

#### **STIK Z ODSOTNIM STARŠEM**

39. Stiki so potekali nemoteno, kot smo se dogovorili. → STIKI POTEKALI PO DOGOVORU

40. Vsak drug vikend → VSAK DRUGI VIKEND 41. S časoma so se še ti stiki postoma podaljševali, na tri tedne, en mesec → ČEZ ČAS SO SE ZMANJŠALI

42. Sedaj se vidimo na vsake toliko, cca na en mesec. → DANES REDKI

### **POMOČ DRŽAVE**

43. Na CSD-ju. Starša sta se o skrbništvu dogovarjala prek CSD-ja. → SODELOVANJE CSD-JA

45. Socialna delavka je prišla v šolo in se pogovorila z nama z bratom. → SODELOVANJE S SOCIALNO DELAVKO

55. Pomoč na CSD-ju → SODELOVANJE S CSD-JEM

56. ... socialna delavka v šolo na pogovor z nama z bratom → SODELOVANJE S SOCIALNO DELAVKO

### **VKLJUČENOST IN UPOŠTEVANJE OTROKA**

44. Da. → BILA JE UPOŠTEVANA

46. Mi je bilo samoumevno, da ostaneva pri mami, zato nisem doživljala kašnega stresa ali, da bi bila v stiski → BREZ ODLOČANJA

### **ODNOS Z ODSOTNIM STARŠEM**

48. Normalni. Ni mi bilo vseeno, malo sem že bila jezna... nisem želela delati kakšnih zamer ali pa stresati jeze → NORMALNI

### **TAKTIZIRANJE STARŠEV**

51. Ne. → NI BILO TAKTIZIRANJA STARŠEV

### **ODNOS MED STARŠEMA PO RAZVEZI**

52. Da. Mami je velikokrat govorila čez očeta, oče čez mamo → OPRAVLJANJE

53. ... Veliko enega obtoževanja .... če ne bi bila takšna, si ne bi našel druge → OBTOŽEVANJE

### **SANJE O PONOVI ZDRUŽITVI DRUŽINE**

54. Ne. → NI BILO UPANJA O PONOVI ZDRUŽITVI DRUŽINE

### **PREMAGOVANJE TEŽKIH TRENUTKOV**

57. prijateljice, z njimi sem se lahko tudi odkrito pogovorila → PODPORA PRIJATELJEV

58. Pomagalo mi je tudi poslušanje glasbe → POSLUŠANJE GLASBE

59. ukvarjanje s športom → UKVARJANJE S ŠPORTOM

## **ODZIV OKOLJA**

60. Sošolci in prijatelji se niso obnašali nič drugače. → NI OPAZILA NEGATIVNEGA ODZIVA
61. Spremembe sem opazila pri sorodnikih po očetovi strani, za nekaj časa oddaljili. → ODDUJITEV OČETOVIH SORODNIKOV
62. stara mama (od očeta) še vedno ob vsaki priliki joka kaj je bilo tega treba in kako bi bilo vse drugače, če bi ostali skupaj → BABICA OBBUJA SPOMINE IN OBJOKAVA → OBŽALOVANJE
63. Ne. → NI OPAZILA NEGATIVNEGA ODZIVA → ODZIV OKOLJA
64. takrat bilo tega kar precej, nič pretresljivega → RAZVEZA NEKAJ VSAKDANJEGA

## **SOCIALNA MREŽA**

66. Ne. Ostali so isti prijatelji, kot sem jih imela → SE NI SPREMENILA
67. spoznala nove prijatelje ... → NOVI PRIJATELJI

## **NOVI PARTNER STARŠA**

### **OBČUTKI DO STARŠA Z NOVIM PARTNERJEM**

68. Bila sem jezna → JEZNA NA OČETA
69. ob enem radovedna kakšna je ta ženska → OBČUTEK RADOVEDNOSTI

### **SPOZNANJE SOCIALNEGA STARŠA**

70. Predstavil jo je kakšen mesec po odhodu → MESEC PO ODHODU

### **MNENJE O SOCIALNEM STARŠU**

71. Bila je prijazna. → PRIJAZNA
78. Ne, mislim, da ni imela tega namena. → NI BILO OBČUTKA PODKUPOVANJA

### **ODNOS S SOCIALNIM STARŠEM**

72. Na začetku sva se mogoče celo bolje razumele kot zdaj → BOLJŠI ODNOS NA ZAČETKU
73. čeprav se tudi zdaj razumeva dobro → DOBER ODNOS
77. Da. ...nosila veliko parfumov in oblek → TRUD SOCIALNEGA STARŠA

### **STIK S SOCIALNIM STARŠEM**

74. ... nimava veliko stikov. Mogoče 1x do 2x na mesec se vidimo → REDKI STIKI →

### **SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA**

76. ... sem jo sprejela takoj ... nisem hotela, da bi bili v sporu in da bi se grdo gledali → SPREJELA TAKOJ → ČAS POTREBEN ZA SPREJEM SOCIALNEGA STARŠA

### **NADOMEŠČANJE ODSOTNEGA BIOLOŠKEGA STARŠA**

79. Ne, se je sama dobro zavedala svojega mesta. → NI SKUŠALA NADOMESTITI BIOLOŠKEGA STARŠA

### **PREJŠNJA DRUŽINA SOCIALNEGA STARŠA**

80. Njena dva sinova sem prvič spoznala kmalu → DVA SINOVA → ČLANI DRUŽINE
81. Smo v dobrih odnosih ... tudi njeni starši so prijazni. → DOBRI ODNOSI → ODNOS S PREJŠNJO DRUŽINO SOCIALNEGA STARŠA
82. vidimo zelo poredko → REDKI STIKI → ODNOS S PREJŠNJO DRUŽINO SOCIALNEGA STARŠA

OBČUTEK IZDAJE STARŠA  
83. Ne. → NI BIL PRISOTEN

SPREMEMBA STIKOV Z BIOLOŠKIM STARŠEM  
84. Ne → SE NISO SPREMENILI

### **10.3. PRILOGA 3: ZDRUŽENI POJMI VSEH INTERVJUJEV V KATEGORIJE**

#### **DRUŽINA**

##### Doživljanje družine:

- Skupnost vsaj dveh oseb z otrokom (A1)
- Medsebojno spoštovanje (A2, H2)
- Podpora (A2, C3, F3)
- Spodbujanje (A2, C5)
- Varnost (A4, B2, B3, C1, D1, D2, F4, H1 )
- Ljubezen (A2, B2, F2)
- Zaupanje (C2, D2)
- Pomoč (D2)
- Skupno preživet čas (E6, H4)
- Občutek sprejetosti (H1, H2)
- Sprejemanje drugačnosti (F5)

##### Člani družine:

- Najbližji (B1, D2, F1)
- Starša (E1)
- Sestri in nečakinja (E2)
- Stara starša (E3)
- Sorodniki (H3)
- Pes Jon (E4)

##### Pomen družine:

- Veliko (A3, C4, E5)

#### **SPREMEMBE V DRUŽINI (PRED RAZVEZO)**

- Sama opazila spremembe (A6)
- Nič drugačnega (D3, F5, F8)
- Konstantni vzponi in padci (D4)

- Čas opazovanja sprememb:

- Pol leta pred razvezo (A5)
- Pri desetih letih (B4)
- Pri desetih, enajstih letih (C6)
- Nikoli ni bilo drugače (C9)
- Okoli devetega leta (E7)
- Veliko časa pred razvezo (H6)

- Spremembe:

- Spoznanje očetove prijateljice (A10)
- Prisoten alkohol (C12)
- Nasilje (C13, F7)
- Selitev (C14, D10, H17)
- Pomanjkanje družinskih aktivnosti (E10, H8, H10)
- Ozračje v družini (B17, B19, H7, H12)

- Odsotnost očeta (B16, H9)
- Telefonski klici (H11)

- Odnos med staršema (pred razvezo):

- Prepiri (A7, B5, B15, C7, C10, D9, E9, F6)
- Hladen odnos (A9, E13)
- Fizično nasilje (B6, C8, F9)
- Napetost (C11, E8, E23)
- Ni bilo razumevanja (E11)

#### RAZVEZA

- Odločena za razvezo (A26)
- Sporazumna (B10, D7, E15)
- Pričakovana (B14, H20)
- Nepričakovana (D11)
- Po letu in pol (H19)

#### Sporočilo o razvezi:

- Sporočanje drugim članom družine (A8)
- Enotnost (A11, A12, A16, D5, D, )
- Sporočilo samo iz mamine strani (B7, C15)
- Z očetove strani ni bilo pogovora (B8, C18)
- Vsak posebaj (E12, H16)
- Izvedela od prodajalca (F10)

#### Razlog za razvezo:

- Brez pravega razloga (A13, D8)
- Konec ljubezni (A14)
- težko shajanje skupaj (A15)
- Druga partnerica (H14)
- Noseča partnerica (H18)

#### Vključenost in upoštevanje otroka:

- Ne (A36, A40, B46, C40, C43, F28, H44 )
- Da (D39, E34)
  - Občutki ob odločanju med staršema:
- Ni bilo odločanja (B48, F29, H46)
- Nelagodni (D40)
- Težka odločitev (E37)

#### Odnos med staršema v času razveze:

- Obtoževanje (B9, D9, E14, H53)
- Opravljanje (D45, H52)
- Opravičevanje sebe (D46)

#### Vpliv razveze:

- Je vplivala (A24, A46, E39)
- Posledice nastopile kasneje (A19)
- VPLIV RAZVEZE NA PRIHODNOST (B55)

- Skrb za brata (H13)
- Ni vplivala (A17, A18, E40)
- Brez večjih sprememb (E19, E21, F30, F34)

- Pozitivni vidik (H25, H65):

- Odločna (B57, D31)
- Prej samostojna, odrasla (B28, B56)
- Življenje spremenilo na boljše (B18, F32)
- Učenje iz izkušnje staršev (D18)
- Razmere se umirile (E18, E30)
- Varna prihodnost (F13)

- Negativni vidik:

- Trpljenje za socialno in generalno anksiozo (A47)
- Izguba nadzora nad življenjem (A23)
- Nihanje razpoloženja (A20)
- Selitev (C16, C22, C25, E20, H22)
- Ločitev od očeta (C17)
- Izguba prijateljev (C26)
- Soočenje s spremembami (C33)
- VPLIV NA ČUSTVA IN PSIHO (C19, C45)
- VPLIV NA OSEBNOST (C50, C77)
- Selitev mame (D12, D25)
- Selitev med staršema (D14)
- Prostorska stiska (H23)
- Finančna stiska (H26, H35)

Občutki ob razvezi:

- Presenečena (B32)
- Razveza prava odločitev (B29, C34, F12, F33, H24, H31, H50)
- Sprijaznitev z razvezo (D17, E16)
- Občutek enakosti (D32)
- Ravnodušen (E45, F41)

- Pozitivni:

- Olajšanje (B11, B12, B13, B20, B22, B34, C47, E17, E24, E29, F21, H28, H29, H33)
- Ljubezen do staršev (B31)

- Negativni (C46):

- Občutek nemoči (A28)
- Občutek žalosti (A29, B21, B30, B33, B35, C30, C32, D15, D20, D22, D26, F15, H27)
- Občutek jeze (C20, C30, H32)
- Razočaranje (C21)
- Manjkanje očeta (C31)
- Čustvena ranljivost (B54, C49)
- Negotovost (D15, E25)
- Zmedenost (D20, D24, F15)

- Občutki strahu: (A22, B23, B24, B25, B71, C30, C48, H15)

- Strah izgube očeta (A30)
- Strah pred prihodnostjo (D16, D27, E28)
- Finančni strahovi (D21)
- Skrb za mamo (A31, D23, H34)

- Zaskrbljenost (A21, A32, D26, E27, , F16, F18, F20)
- Strah pred izgubo stikov (E26, F17, F19, F31)

Občutek krivde:

- Ne (A33, B36, D28, E31, F22, H36, H49 )
- Da (C35, C36, D29)

Pogovor s starši o razvezi, občutkih:

- Da (D30, H21)
- Ne (H37)

Sanje o ponovni združitvi družine:

- Ostati realen (E43)
  - Da:
    - Prisotno na začetku (B58)
    - Želja po vrnitvi očeta (A44)
    - Hrepenenje po biološki družini (C28, C42, C56, C57, C58, D47, E42)
  - Ne:
    - Ni bilo upanja (A50, F36, H54)
    - ZAVEDANJE O NEMOGOČEM (B59, F37)
    - SPRIJAZNJENJE Z RESNIČNOSTJO (A27, C29, C59, D48)

Želja po prepreki razveze:

- Ne (A25, B27, E22, F14, H30)
- Da (C27, D19)

Finančne težave zaradi razveze:

- Ne (B26, C23, C24)

Taktiziranje staršev:

- Da (A48)
- Taktiziranje očeta (A49)
  - Ne (C53, D44, E41, F35, H51)

**ŽIVLJENJE PO RAZVEZI**

Sprememba življenja po razvezi:

- Življenje se spremenilo (A42)
- Prazna hiša (A43)
- Slabše (C44)

Bivanje po razvezi:

- Z mamo (A34, B47, B49, E32, F23, H38)
- Z mamo, sestro in starimi starši (B38)
- Z mamo, bratom ter starimi starši (C37)
- Izmenjujoče pri obeh starših (D33)
  - Razlog za življenje z mamo:
    - Selitev očeta (A38)
    - Očetov odhod (A37, H47)
    - Nepredstavljivo življenje z očetom (A39)

- Šola, prijatelji, okolica (A41)
- Pobeg od doma (C41)
- Skrb za mamo (E35)
- Mamina podpora (E38)

Stik z odsotnim staršem:

- Po dogovoru (D34, H39)
- Kršitev dogovora o stikih (B44)

- Pogostost stikov:

- En dan na teden in vsak naslednji vikend (A35)
- Pogosti na začetku razveze (B39, F24)
- Stik z očetom dvakrat, trikrat na teden (B40)
- Čez čas so se zmanjšali (B41, D35, D37, F25, H41)
- Izboljšanje stikov (B42)
- Enkrat na teden ali enkrat na štirinajst dni (B43)
- Redki (C38, C54, D77, H42, H74)
- Enkrat na mesec (C39)
- Vsak teden z drugim (D36)
- Vsak teden (E33, F24)
- Jih ni bilo (F26, F38)
- Vsak drugi vikend (H40)

Odnos z odsotnim staršem:

- Odtujitev (D78)
- Izboljšanje odnosa (D79)
- Občutek nezaželenosti (F27)
- Normalni (H48)

Odziv okolja:

- Se ne spomni (A57, C73)
- Ni bilo negativnega odziva (A59, B67, C74, E53, F43, H60, H63)
- Razveza nekaj vsakdanjega / normalnega (A60, D54, E49, E54, F42, F44, H64)
- Občutek manjvrednosti (B37)
- Sprejemanje drugačnosti (B72)
- Ogovarjanje (B73)
- Ignoriranje (D51)
- Pomilovanje (E48)

- Sorodnikov:

- Babica ni želela govoriti o očetu (A58)
- Odtujitev (C67, H61)
- Podpora (C68)
- Opravljanja (C69)
- Pričakovanje razveze (D53)
- Obžalovanje (H62)

- Prijatelj:

- Ni bilo negativnega odziva (C71)
- Sočustvovanje (E50)
- Šok (E51)
- Podpora (E52)

- Vaščanov:

- Obrekovanje sosedov (B53, B70)
- Negativen odziv pri sovaščanih (B68)
- Podpora (C70)

Občutki ob odzivu okolja:

- Občutek brezbrižnosti (B69)
- Občutek prizadetosti (B74)

Pomoč države:

- Sami reševali težave (A51, B45, B60, C61, D38, D49, E44 )
- Sodelovanje CSD-ja (A52, B61, H43, H55)
- Sodelovanje sodišča (F39)
- Sodelovanje s socialno delavko (H45, H56)

Premagovanje težkih trenutkov:

- Podpora prijateljev (A53, A56, B63, E47, H57)
- Podpora psihologinje (A55)
- Podpora družine (B62, B64, B66, F40)
- Pogovor z bližnjimi (B65)
- Zadrževanje v samoti (C62, C66, C72, C75)
- Druženje z živalmi (C63, C64, D50)
- Podpora partnerja (E47)
- Poslušanje glasba (H58)
- Ukvarjanje s športom (H59)

Socialna mreža:

- Identifikacija z ljudmi z enako izkušnjo (A54, A62, B77, E57)
  - Se spremenila (C76):
- Širjenje socialne mreže (B75, B76, C79, D55, D56)
- Spoznavanje novih prijateljev (C78, E56, H67)
  - Se ni spremenila: (A61, E55, F45, H67)

## ŽIVLJENJE PO RAZVEZI

Občutki do starša z novim partnerjem:

- Občutek jeze (A63, B80, D43, D58, H68 )
- Veselje (A65, C86, C95, F47, F54 )
- Olajšanje (A66)
- Odpor do očeta (B50)
- Pogrešanje (D42, B52)
- IZBOLJŠANJE ODNOSA SKOZI ČAS (B51)
- Mešani (B78, E58)
- Razočaranje (B79)
- Občutek nezaželenosti (D41)
- Se niso spremenili (D57)
- Presenečen (E59)
- Občutek radovednosti (H69)

Spoznanje socialnega starša:

- Oče mesec po razvezi (A67)
- Mama leto in pol do dve leti po razvezi (A68)
- Tri, štiri mesece po razvezi (B81)
- Ni bilo spoznanja (C80)
- Tri ali štiri leta po razvezi (C82)
- Že pred razvezo (D59)
- Leto ali dve po razvezi (E62)
- Štiri leta po razvezi (F46)
- Mesec po odhodu (H70)
- Pet let po razvezi (C83)
- Uradno takoj po razvezi (D60)
- Štiri leta po razvezi (F48)

Odnos s socialnim staršem:

- Izboljšanje odnosa (A80, A82)
- Shaja z obema (A83)
- Ga ni bilo (C81)
- Vloga biološkega očeta (C102)
- Očetovski odnos (D66)
- Boljši odnos na začetku (H72)
- Redki stiki (H75)
  - Nevtralen odnos:
- Normalen odnos (E65)
- Raven znancev (E66)
  - Pozitiven:
- Dober odnos (A81, C88, D62, F52, F57, H73)
- Trud socialnega starša (A88, B89, B90, B91, B94, C97, C98, D64, D65, E73, H77 )
- Druženje (A89)
- Spoštovanje (C92)
- Prijateljski odnos (D68, E68, F59)
- Sprejemljiv odnos (E71)
  - Negativen:
- Hladen odnos (A69, B84, D62)
- Zadržan odnos (A78)
- Odklonilen odnos (D67)
- Nelagoden (E67)
- Ne trud maminega partnerja (A92)
- Nezaupljiv (C85)

Sprememba stikov z biološkim staršem:

- Ne (A76, B103, C106, E78, F66, H84)
- Da (C106, D75)
- Več časa preživela z očetom (D76)

Nadomeščanje odsotnega biološkega starša:

- NE (A70, B97, C99, C100, D69, E74, F58, H79 )

Mnenje o socialnem staršu:

- Pozitivno (C87, C89, D61, F49) :
  - Ustrežljiv (A85, C90, C93, F50, F53)
  - Prilagodljiva (A90)
  - Prijazna (A91, H71)
  - Ni bilo občutka podkupovanja (B95, H78)
  - Kot drugi oče (C91)
  - Skrben (F51)

- Negativno (B82, C84, E63 ):
  - Dolgočasna (A77)
  - Občutek podkupovanja (B96)
  - Tujec (E64, E70)
  - Zelo različna (A79)

#### Sprejem socialnega starša:

- Potreben čas za sprejem:
  - Sprejem skozi čas (A86)
  - Nikoli sprejet (B85)
  - Precej hitro (B86, C94)
  - Takoj sprejet (C96, D63, F55, F58, H76)
  - Pol leta (E69)

- Razlog:
  - Ugotovila, da ni zlobna oseba (A84)
  - Prišel jo iskati v Kranj (A87)
  - Identifikacija (B87, B93)
  - Drugačno razmišljanje (B88)
  - Potreboval čas (E72)
  - Mamina sreča (F56)

#### Občutek izdaje starša:

- Da (A75, D74, E77)
- Ne (B102, C104, F65, H83)

#### Prejšnja družina socialnega starša:

- Ima (E75)
- Je ni bilo (A71, B98, D73)
  - Člani:
    - Trije otroci (A72)
    - Dva otroka (B99, D13, D70, F60 )
    - Sin (C101)
    - Dva sinova (H80)
  - Odnosi:
    - Izboljšanje odnosov skozi čas (A73)
    - Dobri odnosi (A74, D71, H81, F64)
    - Zadržan odnos (B101)
    - Ni bilo stikov (C103, F62)
    - Zavračanje (D72, E76)
    - Površinski odnos (F61, F63)
    - Redki stiki (H82)

- Mnenje:
  - Pozitivno (B100)